

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE ȘTIINȚE SOCIALE
CATEDRA DE ȘTIINȚE POLITICE

REVISTA DE ȘTIINȚE POLITICE
REVUE DES SCIENCES POLITIQUES

Nr. 25 • 2010

-REFERENCES-

GHEORGHE VLĂDUȚESCU (Romanian Academy), ALEXANDRU BOBOC (Romanian Academy), FLORIN CONSTANTINIU (Romanian Academy), CRISTIAN PREDA (University of Bucharest), LAURENTIU VLAD (University of Bucharest), VLADIMIR OSIAC (University of Craiova), CĂTĂLIN BORDEIANU („Petre Andrei” University of Iași)

-INTERNATIONAL ADVISORY BOARD-

MICHAEL RADU,

Senior Fellow, Foreign Policy Research Institute, Co-Chairman, FPRI's Center on Terrorism, Counter-Terrorism and Homeland Security, Philadelphia, USA

MIHAI CIMPOI

President of the Academy of the Republic of Moldavia

YOHANAN MANOR,

Professor, University de Jerusalem, Israel

President, Center for Monitoring the Impact of Peace (CMIP)

JOZE PIRJEVEC,

Professor, University of Trieste, Italy

PATRICIA GONZALEZ-ALDEA

Professor, University Francisco de Vitoria, Madrid, Spain

OLIVER FRIGGIERI,

Professor, University of Malta

CRISTINA BEJAN,

Wadham College, Oxford, Great Britain

SLAVCO ALMÁJAN,

Professor, University of Novi Sad, Serbia

President, „Argos” Center for Open Dialogue, Novi Sad, Serbia

NICU CIOBANU

President, „Libertatea” Publishing House, Novi Sad, Serbia

SANDOR RICHTER

Senior Economist, Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW)

JUNE TEUFEL DREYER

Professor, Department of Political Science, University of Miami, USA

-EDITORIAL BOARD-

Editor in chief: AUREL PIȚURCĂ

Deputy editor in chief: ION DEACONESCU

Editorial board: CEZAR AVRAM, VLADIMIR OSIAC, MIHAI COSTESCU, ANCA PARMENA OLIMID, COSMIN LUCIAN GHERGHE, CĂTĂLIN STĂNCIULESCU, CĂTĂLINA GEORGESCU, TITELA VÎLCEANU, MIHAI GHIȚULESCU

NOTE of the EDITORIAL BOARD

Revista de Stiinte Politice. Revue des Sciences Politiques was evaluated and authorized by the National Council of Scientific Research in Superior Education (CNCSIS) in the B+ category – periodical publications indexed in international databases (May 2009) *Revista de Stiinte Politice. Revue des Sciences Politiques* is indexed by Proquest, Index Copernicus, Georgetown University Library, DOAJ, Elektronische Zeitschriftenbibliothek EZB, Journal Seek, Intute Social Sciences.

ADDRESS

University of Craiova, 13 A. I. Cuza Street, Craiova, 200585, Dolj, Romania, Tel/Fax: +40251418515.

© 2009- Editura Universitaria

All rights reserved. All partial or total reproduction without the author's written agreement is strictly forbidden.

ISSN: 1584-224X

<http://cis01.central.ucv.ro/revistadestiintepolitice/>

Cuprins

TEORIE POLITICĂ

Miron ROMAN, <i>Coordonate ale disputei dintre postmodernitate și modernitate. Coordonata culturală</i>	7
Anca Parmena OLIMID, <i>Teoria „guvernământului ecleziastic” în opera lui John Stuart Mill</i>	11
Mihai Ovidiu CERCEL, <i>Cultura organizațională – stadiul cunoașterii</i>	17
Cătălina Maria GEORGESCU, <i>Teorii asupra raporturilor dintre politică și administrație</i>	32

RELAȚII INTERNAȚIONALE

Marusia CARSTEA, <i>Din relațiile diplomatice româno-franceze. Vizita ministrului de externe Ion Mitilineu în Franța (Mai 1927)</i>	38
Radu RIZA, <i>Paradigms of International Terrorism</i>	45
Daniela OSIAC, <i>Raportul unui diplomat român – Brutus Coste – privind problema palestiniană (1937)</i>	50
Ramona GRUESCU, <i>Migration, Migrants and Economic Advantages of Migration</i>	60

POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

Sorin BORZA, <i>Cultura vasalității în România post-comunistă</i>	70
Aurel PIȚURCĂ, <i>Țigani – trecut, prezent și viitor</i>	78

POLITICĂ ȘI RELIGIE

Jytte KLAUSEN, <i>Counterterrorism and the Integration of Islam in Europe</i>	86
Anca Parmena OLIMID, <i>Personalismul spiritual european între interpretarea „materialistă” și percepția „noului creștinism</i>	94

POLITICĂ ȘI DREPT

Cezar AVRAM, Roxana RADU, <i>Discriminarea în societatea actuală: considerații teoretice, manifestări practice și sancțiuni juridice</i>	100
Irina Olivia POPESCU, <i>Asociația – persoană juridică de drept privat în legislația românească</i>	108
Cătălina Maria GEORGESCU, <i>Influențele factorului politic asupra managementului organizațiilor publice: o recenzie a literaturii</i>	113
Irina Olivia POPESCU, <i>Doctrină și jurisprudență europeană în materia leziunii ca viciu de consimțământ</i>	120
Mihai GHIȚULESCU, <i>Controverse privind separația puterilor în stat. Idei din doctrina dreptului public din secolul al XIX-lea</i>	125

STUDII MEDIA

Xenia NEGREA, <i>Criza economică în presa locală. Gazeta de Sud</i>	132
---	-----

METODE STATISTICE

Mihai Radu COSTESCU, <i>Testul Link-Wallace pentru compararea a k medii. Program aplicativ</i>	139
--	-----

Coordonate ale disputei dintre postmodernitate și modernitate

II. Coordonata culturală

Miron ROMAN

Abstract: *This article succeeds the one published in no. 23 of this review, moving away the analysis of postmodernism from its economic-social characteristics to the cultural ones. The author highlights the consequences, in the cultural field, of post-industrialism on the level, way and style of living, that is on what do the postmodernist concepts of "culture" and "civilization" mean. The author analyses the following attributive dimensions as identity characteristics of postmodern culture: mass culture as a dominant culture; the commercial status of culture; individuality; hedonism; breaking culture between the scientist-rationalist paradigm, on the one hand, and the non-scientist, dominantly non-rationalist (in the sense of the modernity concept), axiological, on the other hand; open, spontaneous, non-standardized culture; simultaneous global and globalized, but also pluralist and locally stiffed; quasi-non-ideological, anti-utopist (pragmatic); ephemeral through continuous renovative reproduction.*

Keywords: *postmodern culture, individuality, mass culture, identity, modernity.*

Coordonata economico-socială de manifestare a postmodernității ca postindustrialism* nu putea rămâne fără implicații majore în sfera spiritualității culturale și filosofice. Nu se pune problema unui determinism rigid („mecanic”), nemijlocit și univoc, din partea economico-socialului asupra producțiilor mentale axiologice, înlocuitoare a *pattern*-urilor moderne. *ale nivelului de viață* (postmodernitatea, ca postindustrialism, este societatea înaltei

Relația este multiplu mediată, în plus ea presupunând și o relație de *feed-back*.

Este, însă, o realitate empiric observabilă că postmodernismul cultural este corelat celui postindustrial și că amplificarea sa are suportul multiplelor consecințe economico-sociale ale postindustrialismului. O primă relație, obiectiv și empiric constatabilă, este aceea dintre *postindustrialism și standardele ridicate* productivității, a „abundenței”, „a consumului”, chiar „a consumului de masă”).

O a doua relație din lanțul medierilor este cea dintre *nivelul de viață și modul de viață*. Modul de viață este dependent de indicatorii cantitativi ai nivelului de viață, este chiar exprimabil prin indicatori calitativ-cantitativi, cum ar fi: natura și durata muncii; învățământul, calificarea profesională și gradul de accesibilitate la formele acestora; mediul rezidențial; mijloacele de transport utilizate; confortul oferit de locuință; gradul de accesibilitate la igiena și asistența sanitară; mijloacele de comunicare și telecomunicare; accesul la diferitele categorii de informație și cultură; timpul liber („cultural”) și structura acestuia.

O a treia relație cuplează indicatorii *modului de viață* la „*stilul de viață*”, definibil ca *alter ego* al celui dintâi, ca „latura subiectivă a modului de viață”, ca o reacție (subiectivă) a omului la caracteristicile universului său existențial obiectiv prin producerea de constructe axionormative (*pattern-uri*) ca modele de viață; este chiar domeniul de manifestare și funcționalitate socială a culturii.

În baza respectivului suport obiectiv oferit, în ultimă instanță, de postindustrialism și, în instanțe mai apropiate, de consecințele economico-sociale ale acestuia, pot fi surprinse caracteristici de ansamblu ale *culturii* (și, în general, ale *spiritualității*) *postmoderne*, previzibil a fi amplu generalizate, care exprimă, pe plan macrocultural, relative continuități cantitative, dar, mai ales, discontinuități calitative în raport cu determinațiile de ansamblu dominante unitare ale culturii moderne. Iată o succintă evidențiere și caracterizare a acestora:

sub acest aspect, economicul și culturalul nu mai pot fi delimitate riguros. Criteriile

• *Cultură de masă produsă și consumată comercial*. Este vorba de o cultură destinată consumului maselor (ca și cea populară), dar creată de specialiști (ca și cea „cultă”, nefiind, deci, anonimă). O întâlnim încă din etapa maturizării societății industriale, legată fiind de comunicarea extinsă oferită de „vehicule” tehnice speciale (radioul, cinematograful și, ulterior, televizorul). Specific postmodernității este nu doar amplificarea acestui gen de cultură, locul dominant pe care ea îl ocupă în ansamblul genurilor culturale, ci, mai ales, faptul că mijloacele media nu mai reprezintă doar un simplu releu comunicațional al acesteia. Ele chiar *o produc*, în baza criteriilor comerciale, prin adecvare la specificul lor în raport cu funcționalitățile culturale (divertisment, manipulare comercială pentru *rating*-ul aducător de profit) promovate în raport cu „masa” consumatorilor cu nivel mediu de dotare intelectuală (este, deci, o cultură nu doar vehiculată *de către* mass-media, ci, mai ales, *a* mass-media).

Jean Baudrillard valorifică teoria lui Marx referitoare la cele trei stadii de dezvoltare a pieței, în baza conceptului de „valoare de schimb”. Cea mai semnificativă fază este cea de-a treia - anticipată de Marx și deja devenită evidentă în economia de piață capitalistă a modernității maturizate sau „târzii”, dar generalizată în postmodernitatea postindustrialismului. Valoarea de schimb (asociată conceptului comercial de „marfă”) se extinde dincolo de producția materială, înglobând și producțiile „facutăților abstracte”. Sfera economică tradițională (producția materială) este extinsă asupra a tot ce poate fi vandabil (informație, cultură, ideologie, imagine, trăiri), astfel încât, de identificarea culturalului se dizolvă în criteriile utilitariste ale vandabilității și ale

consumului, nicidecum ca valoare afectivă, estetică, morală sau științifică, ci, ca bun obiectual material.

- **Individualism.** Spiritualitatea premodernă exprima un individualism moderat de racordul *persoanei-cetățean* la normativitatea micro-, mezo- și macrostructurilor sociale coerente și stabile; cea postmodernă, axată pe conceptul drepturilor și libertăților *omului*, promovează un individualism mult mai agresiv. Sociologic vorbind, individualismul postmodern își află suportul obiectiv în axionormativitatea lejeră a microstructurilor sociale la care persoanele coparticipă voluntar și pe care, adesea, chiar le instituie, precum și în generalizarea din a doua parte a secolului al XX-lea a unor înnoiri tehnologice de folosință individuală (automobilul, televizorul, telefonul mobil, calculatorul).

- **Hedonism.** Spiritualitatea modernă de tip raționalist, atunci când nu valoriza negativ „plăcerea”, o orienta spre dobândirea unor satisfacții circumscrise unei rațiuni practice strategice cu finalitate întârziată (vezi etica simultan pragmatică și puritanistă a protestantismului – analizată, sociologic, de M. Weber – și concretizată în spiritul economic al acumulării materiale prin austeritatea față de consumul imediat). În schimb, spiritualitatea postmodernă, dominată de individualismul consumatorist, este orientată plener hedonist spre satisfacțiile imediate ale cotidianului. Temeiul ei obiectiv este oferit de consumul de masă și de orientarea prioritară spre încărcarea structural-consumatoristă a unui timp liber aflat în extindere, prin raportare la toate categoriile sociale.

Într-un concept generalizat de societate de consum de masă nu doar informația și cultura se alătură, ca marfă, bunurilor materiale, ci și *imaginea* socială

(publică) impregnată hedonist. Este vorba de o „societate a spectacolului” în care semnificările simbolice codificate de modernitate sunt bulversate de criteriul vandabilității. Viața personală și cea socială sunt demontate, reconfigurate și ambalate vandabil pentru a fi efectiv vândute în „facsimile” standardizate.

- **Spiritualitate fracturată între paradigma scientist-raționalistă și normativistă (nonaxiologică),** implicată în producția și utilizarea noilor tehnologii obiectivate în noile categorii de bunuri de consum, sau a noilor tehnici manageriale, pe de o parte, și **paradigma nonscientistă (chiar antiscentistă), nonraționalistă (în sens modern) și nonnormativistă (cvasiixiologică),** implicată în finalitățile consumatorismului hedonic, pe de altă parte. O astfel de fracturare este evidentă cel puțin prin raportare la actuala etapă (incipientă sau „primitivă”) a manifestării postmodernismului spiritual; etapă ivită din criza modernității, dar care, fiind incipientă pentru postmodernitate, identifică o postmodernitate compozită.

- **Spiritualitate simultan standardizată și standardizantă,** pe de o parte, și **spontană, deschisă permanentei înnoiri,** pe de altă parte. Este o consecință și o altă expresie a caracteristicii anterioare și a caracterului consumatorist de masă al produselor materiale, de servicii și culturale.

- **Cultură globalistă în dimensiunea sa material-civilizatorie și pluralistă în dimensiunea sa spirituală.** Materialul, civilizația sunt axate prioritar pe norme, fapt pentru care au un caracter *formal-uniformizator* și, implicit, *globalizant*; culturalul (în sens de spiritual), fiind axat esențialmente pe valori (deci, pe conținut), diversifică, pluralizează identitar. Este vorba, aici, de poate cel mai important conflict al postmodernității primitive, cu consecințe majore asupra

realizării managementului relațiilor inter-națiuni, inter-etnii, inter-religii.

• **Cultură simultan globală și globalizantă, pe de o parte, și locală și localizantă, pe de altă parte,** prin raportare la coordonatele spațiului sociouman. Raportul dintre cele două caracteristici (în fond, complementare) este amplificat, ca importanță, cu deosebire din partea funcționalității și a structurii mass-media.

• **Spiritualitate (cultură) nonideologică.** Conceptul de ideologie a dominat modernitatea sub aspect politic, cultural și prin raportare delimitativă față de științific. Nu este cazul să abordăm aici pluralitatea accepțiilor acestui concept, accepții impuse de K. Marx („falsă conștiință”) și V. I. Lenin („conștiință de clasă”), apoi preluate și extinse, în cadrul sociologiei cunoașterii și al epistemologiei sociale, până la constructul de „conștiință de grup” (K. Manhein) sau al „formelor axiologice ale cunoașterii” (M. Weber, J. Habermas).

Teza dezideologizării a fost articulată teoriei convergenței sistemelor, iar mai recent, mutațiilor produse de postindustrialism în structura socială și în structura puterii și a exercitării acesteia. Raționalismul scientist, managementul tehnocrat, globalizarea întemeiată economic și societatea consumului de masă, pe de o parte, axiologiile individualismului postmodern (glisant dinspre emanciparea de clasă spre emanciparea în libertate a persoanei) sau ale straturilor și grupurilor sociale consensuale, pe de altă parte, nu ar ridica probleme de natură ideologică, în sensurile moderne ale conceptului.

• **Spiritualitate antiutopică.** Modernitatea a produs și a promovat ideologii justificativ-legitimatorii pentru

macroproiectele sale universaliste și, prin aceasta, a picat în capcana utopismului, fie el raționalist-iluminist, fie raționalist-transcendentalist moral emancipator (Kant), fie raționalist-logicist-conceptualist (Hegel), fie raționalist-emancipator al *praxis*-ului comunist (Marx). Ultimele două sunt de sorginte milenaristă, anunțătoare a sfârșitului istoriei; or, se consideră că postmodernitatea – eliminând din discurs macrosubiectii sociali și legitimarea macronarativă a proiectelor emancipatoare ale acestora, devenită, deci, pragmatică și pluralist micronarativă – ar elimina și sursele utopismului.

Rămâne de văzut în ce fel se va coagula un proiect maturizat al spiritualității postmoderne care să nu se dovedească a fi, la rândul-i, prizonier al utopismului.

• **Efemeritatea ca reproducere înnoitoare continuă.** Este vorba de o caracteristică-rezultantă a atributelor comercialității consumatoriste de masă, a individualismului orientat hedonist și reglat simultan normativ-standardizat și axiologic-spontan.

Toate respectivele caracteristici converg spre susținerea ideii unui nou tip de cultură și de spiritualitate, definite și reglate printr-o axionormativitate specifică, adecvate unei alte modernități, respectiv celei întemeiate pe postindustrialism. Această nouă identitate culturală a postmodernității își transferă caracteristicile inclusiv asupra coordonatelor politică și politico-juridică ale acesteia.

* Vezi articolul publicat de același autor în nr. 24 al acestei reviste, în care au fost analizate caracteristicile postmodernității manifestate pe coordonata economico-socială.

Teoria „gubernământului ecleziastic” în opera lui John Stuart Mill*

Anca Parmena OLIMID

Abstract: *The purpose of this work is to contribute to an enrichment of the knowledge concerning the religious liberty and the regime of cults of the past two centuries. The present work is not only an introduction in the analysis of the post-French Revolution ideological and religious system, but also an inter-disciplinary study.*

A noteworthy approach is taken with the analysis of the incitements concerning the religious liberty in Mill's theory. In this perspective, the article analyses the transformations of the European spiritual environment through a parallel between Mill's philosophical ideas and the religious practices of the XIXth century.

Keywords: *participation, religious liberty, regime of cults, ecclesiastical government, John Stuart Mill.*

Istoria intelectuală a gândirii politice este foarte greu de evaluat.

Criticile la adresa acestei gândiri în perioada modernității sunt adesea centrate pe ideea că majoritatea noțiunilor sunt echivoce și nu permit identificarea unei gândiri comunitare, dar nu comunitariste în jurul unui nucleu comun al convingerilor și valorilor tradiționale: solidaritatea, libertatea și participarea.

În acest cadru conceptual se poate înțelege caracterul deductiv și inductiv al gândirii lui Mill desemnată relațional de logica formală tradițională, de metodologie și teoria științei în expansiune. Provenind din circumstanțele caracteristice ale lumii moderne, creștinismul a reușit să

răspundă acestei provocări, însă, aceeași religie, departe de a-i apropia pe oameni a devenit un factor de discordie între clerici și laici.

Aflându-ne în fața unui subiect de cercetare relativ nou, analiza regimului laicității și a libertății religioase impune atât adoptarea unei poziții mai flexibile privind consecințele și influența asupra istoriei europene cât și postularea unei formulări ultimative de ordin teoretic pornind de la aspectele teoretico-filosofice ale gândirii lui John Stuart Mill.

Deși secolul al XIX-lea ne obișnuise cu o dezbatere între anumite teorii politice și teze religioase, un fapt este cert: pe parcursul evoluției istoriei ideilor, a existat un amplu proces de reformulări și reconfigurări ce s-au dezvoltat o dată cu idealismul filozofic al

lui Kant și Hegel, convinși că posibilitățile reale de guvernare a oricărei experiențe aparțin domeniului ideilor (rațiunea și spiritul), adevăratul motor al istoriei umanității.

În această ordine de idei, am putea observa că această orientare este, în esență, prescriptivă, în timp ce o dată cu Marx, apare curentul „materialist” ce postulează autonomia absolută a politicului, convins că evoluția structurilor sociale și economice este direct dependentă de istoria evenimentialistă a forțelor materiale.

În această direcție, scrierile lui John Stuart Mill marchează tranziția către perspectiva instituțională asupra libertății, printr-o abordare fundamental diferită ce presupune norme de conduită și instituții bine concepute ce exprimă în practică un statut social particular al cetățeanului prin participarea la activități colective¹. Astfel văzută, libertatea reclamă participare și integrare, viziune și responsabilitate socială.

Într-un plan mai larg, Mill merge până la a spune că libertatea dezvoltă o cultură a acțiunii sociale ca lipsă de constângere sau interferență a statului. În acest sens, John Stuart Mill dezvoltă o teorie originală asupra conceptului de „libertate” cercetând modul în care elitismul societății din epoca victoriană inspiră și angajează complexa dezumanizare a societății. Întrebarea crucială devine în acest sens: *în ce mod libertatea, garantată prin voință și angajament, este compatibilă cu evenimentele pluralismului social guvernat de legile capitalismului industrial?*

În continuarea ideilor lui Comte și Tocqueville, John Stuart Mill realizează ceea ce am putea numi „libertatea societală” prin care apără libertatea și

individul. Acesta este procedeul acceptat de Mill ca schemă a extinderii libertății la nivelul întregii societăți, un mod de a configura „autonomia universală” a conceptului de libertate pentru toate clasele inclusiv pentru cele mai modeste.

Principiul libertății pe care Mill îl propune nu este limitat de concepția egoistă despre libertate, ci reprezintă un amplu proces de autoorganizare socială prin intermediul creării de structuri de participare și responsabilitate personală față de ceilalți (accepțiunea a).

Libertatea lui Mill nu are ca subiect determinările exterioare, ci individul, acceptat cu particularitățile sale. În această accepțiune, libertatea este supusă impulsurilor afective ce presupune un exercițiu de discernământ din partea altor oameni (accepțiunea b). Deosebirea dintre accepțiunile a și b se regăsește în constatările principiale ale lui Mill față de radicalismul teoretic al unor spirite radicale, inspirate, în concepția sa, de tirania majorității. Aceasta este noua concepție despre libertate a lui Mill în care satisfacerea intereselor particulare nu mai reprezintă un mod de promovare a unei armonii sociale².

Două justificări ale libertății

Așa cum literatura de specializare a precizat în dese rânduri, o dată cu publicarea lucrării „Despre libertate”, filosofia lui John Stuart Mill face obiectul unor discuții controversate cu privire la proiectul său politic. În concepția sa, comunitatea tipic organică trebuie să se concentreze pe libertatea civilă și socială. Dintr-un punct de vedere pur libertarian, Mill abordează problema libertății și autorității din perspectiva individualistă. Pentru autor, acest punct de vedere e suficient, unul dintre rezultate fiind conceperea *Eu*-lui prin revendicarea unei

libertăți totale de opinie. Pe scurt, cunoașterea poate progresa numai atunci când se garantează absența constrângerilor exterioare.

Din această concepție despre libertate, John Stuart Mill trage unele concluzii privitoare la avantajele și dezavantajele teoriilor filosofice și politice.

Astfel, autorul accentuează faptul că adevărata libertate presupune deprinderea unor considerabile abilități și capacități morale, insistând asupra necesității ca responsabilitatea personală să fie garantată în măsura în care exercitarea acesteia nu atrage după sine restrângerea drepturilor subiective ale altor persoane.

Totodată, Mill recunoaște că libertatea, supusă examenului scrupulos al ultramontanismului, a fost nevoită să se adapteze principiilor și instituțiilor politice văzute ca structuri susceptibile de manifestare a retoricii extremelor.

A discuta despre libertate devine, în concepția lui Mill un exercițiu intelectual supus obstrucțiilor și ingerințelor sociale. Pentru autor, libertatea e justificată și derivă din dorința individului de a decide conform preferințelor personale în spiritul principiilor autoguvernării.

Astfel, Mill apreciază că ne putem gândi la libertate pornind de la principiul recunoscut ce determină în practică cazurile în care intervenția statului este justificată sau nu.

Adoptând *teoria idealului de personalitate* elaborată de Wilhelm von Humboldt, Mill apreciază că există o limită a interferenței între opinia colectivă și independența individuală. Prin urmare, potrivit concepției lui Mill, libertatea provine din raționamentele clasice ale cunoașterii o dată cu extinderea mecanismelor de contrângere ale realității

exterioare. Conceptul de libertate în teoria lui John Stuart Mill e destinat în mod implicit angajării și garantării responsabilității individuale în fața tiraniei majorității. Există așadar o complexă sferă de acțiuni și interese în care individul, pentru a se bucura de libera exercitare a acestei libertăți, este nevoit să întâmpine un sistem politic opresiv și neospitalier.

Cu toate că teoria pe care Mill o dezvoltă cu privire la libertate simplifică participarea individului la acțiunile din plan social, în opinia aceluiași autor, progresul libertății personale devine mai credibil atunci când se fundamentează pe cunoaștere și experiență printr-o aproximare auto-convingătoare a forței dinamice a adevărului care prin energia sa îndreaptă acțiunea individuală și colectivă către necesitățile imediate de ameliorare și perfecționare a sistemului social³.

Din punct de vedere metodologic, John Stuart Mill distinge trei forme prin care exprimă diversitatea opiniilor și controverselor legate de formele individuale ale libertății: domeniul activ al conștiinței; libertatea de gândire și de sentiment; libertatea absolută de opinie cu privire la toate domeniile, practice sau speculative, științifice și teologice.

Această argumentare sugerează că libertatea de exprimare a opiniilor este supusă unui principiu particular, deoarece presupune angajamentul individului în acțiuni care pot afecta alte persoane. În același sens, Mill subliniază că exercitarea libertății atrage după sine libertatea de asociere a indivizilor.

Trecând în revistă sursele juridice ale libertății, autorul găsește că singura libertate ce a subzistat în toate formele de guvernare este libertatea de a urma înfăptuirea propriului bine, sub rezerva ca exercitarea acesteia să nu implice prejudicierea intereselor altor persoane.

Prin originea și modul de manifestare, această libertate este mai mult juridică și morală decât politică. Astfel, pentru o domnie a libertății individuale, înseamnă a garanta libertatea inalienabilă a fiecăruia. Căci, continuă Mill, ar fi o eroare să considerăm că toate rapoartele societății cu individul sunt supuse unor reguli și principii abstracte sau generale, guvernate de forța fizică și sancțiunile penale.

Pentru Mill, guvernarea exterioară este o chestiune eminentemente secvențială și experimentală ce poate fi concepută *ex cathedra* și poate fi supusă testului spontaneității individuale confruntată cu incertitudinea diverselor interese și opinii ale altor persoane.

Cu alte cuvinte, Mill argumentează că, în sfera socială, elogiul libertății individuale are nevoie și de o cunoaștere profundă a capacităților de a raționa ce exprimă, la nivel general, cultivarea libertății individuale permițând pluralitatea de moduri de acțiune și de tipuri de personalitate⁴.

Libertatea religioasă și regimul cultelor sau „guvernământul ecleziastic”

Este dincolo de orice îndoială faptul că, reflectând asupra libertății religioase, privită atât ca subiect cât și ca obiect în lucrările de specialitate, John Stuart Mill integrează problema fundamentală a drepturilor individuale.

De acum înainte viziunea lui Mill despre credințele și libertățile religioase devine un corolar al determinărilor de ordin social, moral, juridic și teologic. Această convingere, evidențiată prin necesitatea afirmării și garantării libertății de conștiință ca un drept inalienabil, capătă valoare de sursă a guvernământului ecleziastic.

Acest lucru oferă o lămurire suplimentară cu privire la chestiunea

religioasă și la reconsiderarea și înțelegerea creștinismului. Mill sugerează o aprofundare a presupuzițiilor social-moral legate de intoleranța religioasă, per ansamblu.

Nu putem însă să nu remarcăm statutul particular pe care autorul îl prezervă conceptului de „intoleranță religioasă”.

În concepția lui John Stuart Mill, pentru „guvernământul ecleziastic”, esențial nu este a analiza indiferența religioasă ca o categorie aparte, ci de a stabili o inițiativă de adaptare a acesteia la realitatea divino-umană a lumii moderne. Pe de altă parte, așa cum a procedat și în lecturile anterioare, John Stuart Mill reactualizează sensul teoretic al relației biserică-stat-individ dincolo de pretensele dihotomii subsecvente ale modernității: activism-pasivism, angajare-contemplare, spiritualitate-intoleranță.

În afară de justificarea prin toleranță sau prin atitudinea aparent de indiferență eliberatoare, Mill tinde spre aprecierea libertății religioase ca un drept al majorității autentic și intens. Firește, nu dimensiunea de control a statului este cea care ar putea să justifice sau să legitimizeze această stare, ci, mai degrabă, o nouă prezență paternalistă, principial admisă, și anume, preferința personală. Între prezența pastorală a Bisericii și noua apariție dezinteresată a interesului personal, John Stuart Mill permite orientarea generală a sentimentelor în funcție de gradul de interes pe care fiecare îl acordă diferitelor ipostaze ale credinței.

Or, în practică, acest fapt ar putea, cu siguranță, să ridice unele întrebări legate de absența unor reguli sau principii prin care autoritățile să își exercite dreptul specific și ireductibil de garantare a drepturilor individuale⁵.

Astfel, lucrarea „Despre libertate” vizează primordial dialogul biserică-stat-individ în accepțiunea sa istorică și juridică. Putem, totuși, să afirmăm că obiectul tezei lui Mill, în acest context determinat, rămâne garantarea libertății, individuale și colective, prin evocarea dinamismului istoric.

Termenii corolari cum sunt, convingerea și manipularea, ar trebui, în concepția lui John Stuart Mill să completeze noțiunea de toleranță religioasă și regim al cultelor, deoarece prin absența acestora, am putea crede că toleranța și intoleranța religioasă sunt două concepte desemnate esențialmente doar pentru descifrarea mediului inteligibil al acțiunii individuale.

În acest context, ar trebui să remarcăm, că, pentru a revela simbolurile libertății religioase, John Stuart Mill reorientează sensul discuției spre „noutatea” inițiativei de argumentare a ideii de drept abstract apelând conceptual la *utilitate*. Dar cărui fapt se datorează această inițiativă? În aprecierea lui Mill, aceasta implică o problemă de omogenitate/eterogenitate a istoriei ideilor, ținând cont de ereditățile și contextele specifice și de tendința de „unificare a piețelor religioase”.

În concluzie, baza colectivă și, totodată, simbolică, în care se înscriu aceste societăți alimentează, în opinia lui Mill, noi implusuri, de pe pozițiile nivelatoare ale „unificării clivajelor stat-biserică”.

Faptul că semnificația și consecințele acțiunii statului în domeniul politicii religioase diferă de la un context la altul, de la o democrație la alta, nu înseamnă că avem de-a face cu concepte diferite. Dimpotrivă, proiectul lui Mill are în vedere un concept unitar pe care să-l putem operaționaliza în contexte diferite.

*Acknowledgement

„Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/89/1.5/S/61968, proiect strategic ID 61968 (2009), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.”

Note:

¹ Terence H. Qualter, *John Stuart Mill, Disciple of De Tocqueville* în „Political Research Quarterly”, vol. 13, Nr. 4/Decembrie 1960, pp. 880-889; Clark W. Bouton, *John Stuart Mill: On Liberty and History* în „Political Research Quarterly”, vol. 18, Nr. 3/Septembrie 1965, pp. 569-578.

² Chin-Liew Ten, *Was Mill a Liberal?* în „Politics, Philosophy & Economics”, vol. 1, Nr. 3/Octombrie 2002, pp. 355-370; D.G. Brown, *Mill's moral theory: Ongoing revisionism* în „Politics, Philosophy & Economics”, vol. 9, Nr. 1/Februarie 2010, pp. 5-45; Jonathan Riley, *Mill's extraordinary utilitarian moral theory* în „Politics, Philosophy & Economics”, vol. 9, Nr. 1/Februarie 2010, pp. 67-116.

³ Dale E. Miller, *Mill's 'Socialism'* în „Politics, Philosophy & Economics”, vol. 2, Nr. 2/Iunie 2003, pp. 213-238; Wendy Sarvasy, *A Reconsideration of the Development and Structure of John Stuart Mill's Socialism* în „Political Research Quarterly”, vol. 38, Nr. 2/Iunie 1985, pp. 312-333; Paul A. Passavant, *A Moral Geography of Liberty: John Stuart Mill and American Free Speech Discourse* în „Social & Legal Studies”, vol. 5, Nr. 4/Decembrie 1996, pp. 301-320.

⁴ John Medearis, *Labor, Democracy, Utility, and Mill's Critique of Private Property* în „American Journal of Political Science”, Vol. 49, Nr. 1/2005, pp. 135-149;

Wendy Sarvasy, *J. S. Mill's Theory of Democracy for a Period of Transition Between Capitalism and Socialism* în „Polity”, Vol. 19, Nr. 4/1984, pp. 567-87.

⁵ Pentru mai multe detalii cu privire la subiect vezi J. Gray, *Mill on Liberty: A Defence*, Londra, Routledge and Kegan

Paul, 1981; J. Gray (ed.), *J.S. Mill: On Liberty and other Essays*, New York, Oxford University Press, 1991; J. Hamburger, *John Stuart Mill on Liberty and Control*, Princeton, NJ, Princeton University Press, 1999.

Cultura organizațională – stadiul cunoașterii

Mihai Ovidiu CERCEL

Abstract: *Starting from Geert Hofstede's statement that people are culturally conditioned, this study tries to answer in a scientifically-based manner to questions raised in any multinational company. The study analyses, from the perspective of performance in business, the evolution of organizational culture within a sample of companies, the influence of organizational culture of the mother-company, assessing the extent in which organizational and managerial culture modify by interacting to the Romanian environment. The paper tries to identify the success factors and the necessary adaptation of the components of the organizational culture in order to attain its success. Also, the study highlights the un-success factors, trying to contour a model of adapting a multinational company, with a well-defined organizational culture, to the Romanian social-economic environment.*

Keywords: *organizational culture, environment, company, study, factor.*

„Cultura este un set de credințe fundamentale despre cum este lumea și despre cum ar trebui să fie pe care un grup de oameni le împărtășesc și care le determină percepțiile, gândurile, valorile și, într-o anumită măsură, comportamentul observabil” (Schein, 1996-b, p. 11).

Studiul a pornit de la afirmația lui Geert Hofstede (Hofstede, 2001) conform căreia ”suntem condiționați cultural, cultura controlându-ne comportamentul într-o manieră nerațională, dar persistentă” și încearcă să ofere un răspuns fundamentat științific la câteva întrebări pe care angajații oricărei multinaționale din România și le pun din ce în ce mai des:

- Ce ar trebui să fac și ce nu dacă muncesc într-o organizație în care majoritatea membrilor provin din alte țări, alt mediu

De cealaltă parte, într-o lume în care globalizarea se manifestă din ce în ce mai mult în viața cotidiană, în care interacțiunile culturale sunt din ce în ce

geografic și cultural, au religii diferite sau au o mentalitate diferită de a mea?

- M-aș putea adapta ușor dacă aș avea în echipa mea drept colegi un japonez un francez și un canadian, iar ca șef un german?
- Nu ar trebui ca ei să se adapteze culturii, valorilor, tradițiilor, obiceiurilor și percepțiilor românilor având în vedere că muncesc în această țară?

mai prezente în activitatea curentă, organizațiile își pun aceleași întrebări, în

oglină. Ce ar trebui să facă organizația și ce ar trebui să evite pentru ca angajații săi, provenind de cele mai multe ori din țări diferite, având religii și/sau culturi diferite să nu sufere un șoc cultural la interacțiunea cu colegii/șefii și să performeze conform așteptărilor organizației și ale lor personale.

Din acest punct de vedere, este important pentru orice companie să își cunoască îndeaproape trăsăturile propriei culturi organizaționale pentru a elabora politici și strategii aflate în concordanță cu valorile acceptate și împărtășite de membrii organizației, pentru a înțelege percepțiile angajaților și valorile lor și pentru a transmite mesaje în concordanță cu așteptările acestora.

Akio Morita fost președinte al Sony Corporation afirma: *"cultura are un impact de 10% asupra produselor, serviciilor și operațiilor, dar este procentul cel mai însemnat. Acești 10% determină reușita sau nereușita"*. În cadrul cercetării ne propunem să identificăm acești 10% care determina succesul unei companii multinaționale aflate în mediul economic-social din România.

În cadrul studiului ne propunem să analizăm, din perspectiva performanței în business, evoluția culturii organizaționale în cadrul unui eșantion de companii, printre care și Henkel România, influența culturii organizaționale a companiei mamă, urmărindu-se în ce măsură cultura organizațională și managerială se modifică la interacțiunea cu mediul românesc în sens larg (cultură, valori, percepții).

Ne propunem identificarea factorilor de succes și adaptările necesare ale componentelor culturii organizaționale pentru a atinge obiectivele companiei și prin urmare succesul acesteia. În același timp, vor fi analizate și valorile perne ale companiei mamă, acele valori cele care au

trebuit transpuse ca atare sau chiar impuse în organizație.

De asemenea, vom căuta și evidențierea factorilor de insucces (interacțiuni culturale între managementul străin și angajații români, eventuale coliziuni între culturi de natură să afecteze bunul mers al organizației), urmărindu-se conturarea unui model de adaptare a unei companii multinaționale, cu o cultură organizațională bine definită, la mediul socio-economic din România.

Definirea profilului culturii organizaționale pentru companiile din eșantionul ales va permite, în măsura în care se va dovedi necesar, inițierea unui proces de schimbare a culturii organizaționale. Un astfel de demers (Shook, 2010, p. 64-66) trebuie să înceapă prin schimbarea comportamentului angajaților, a valorilor și atitudinilor personale, astfel încât acestea să se alinieze la misiunea și noile valori ale companiei.

Compania Henkel România, una dintre companiile care vor fi incluse în eșantionul de cercetare, trece în prezent printr-un proces, la nivel mondial, de redefinire a valorilor subsumate viziunii „*a Brand like a Friend*” (o marcă ca un prieten), promisiunea companiei de a face viața oamenilor mai ușoară, mai bună și mai frumoasă prin produsele și tehnologiile Henkel, dar și printr-o mai mare implicare în proiecte CSR în țările în care este prezentă.

Cercetarea noastră va încerca să identifice modele, comportamente și valori ale companiei mamă care au fost transpuse în organizația din România, folosind instrumente validate pe plan internațional în domeniul evaluării culturii organizaționale, cum ar fi modelele Globe, Hofstede, Human Synergistics și Denison. Una dintre ipotezele de lucru, care urmează să fie verificată în cadrul cercetării, este aceea că definirea culturii

organizaționale se dezvoltă în cadrul unui proces de influență mutuală între cultura locală a țării în care organizația este prezentă și valorile, comportamentele și tradițiile translatate de la compania mamă. Studiul va încerca să definească un model intern de cultura organizațională a companiilor multinaționale incluse în eșantion, model condiționat de cultură, în general, și de valorile economice și sociale ale angajaților, cu scopul de a determina comportamentul organizațiilor și mijloacele lor de acțiune.

Rezultatele cercetării vor putea fi folosite atât pentru a măsura succesul procesului de schimbare a culturii organizaționale, dar și pentru a înțelege mai bine dimensiunile culturii organizaționale românești de care trebuie să țină seama o companie străină care intenționează să intre pe piața românească pentru a putea adapta cu succes comportamentele, valorile și tradițiile angajaților români la cultura organizațională a companiei mamă.

1.1. Definirea culturii organizaționale

„Folosirea cuvântului cultură atât pentru națiuni, cât și pentru organizații este incorectă. Diferențele între cultura națională și cultura organizațională se datorează rolurilor diferite jucate de fiecare dintre ele în manifestările de cultură (...): simboluri, eroi, ritualuri, valori” (Hofstede G., 1996, p 209).

Cultura organizațională este un „concept abstract și de multe ori nu foarte bine înțeles” (Schein, 1996-b, p.3). O analiză atentă a culturii permite dezvăluirea aspectelor ascunse și complexe ale vieții de zi cu zi în cadrul unei organizații: acțiuni de neînțeles din partea managementului, rezistență irațională la schimbare din partea angajaților, neînțelegeri și lipsă de

comunicare între departamente. Conceptul de cultură încearcă să explice toate aceste fenomene, oferind și căile de rezolvare a acestor situații.

În contextul managementului organizațiilor, putem vorbi despre „dezvoltarea unei culturi corecte” definită drept acea cultură pe care managerul încearcă să o inoculeze angajaților în scopul atingerii scopurilor organizației în condiții de eficiență și eficacitate economică, îmbinând totodată necesitatea de performanță a organizației cu sentimentul de împlinire a angajaților.

O cultură organizațională puternică este aceea în care există „un aliniament la valorile și principiile organizației” (Abrudan, 2009, p 17). Oamenii care compun o cultură organizațională puternică își apropiază regulile și normele organizației ca fiind identice cu ale lor înșiși, iar organizația formează noi angajați pe baza aceluiași model, obținând astfel „angajați dezirabili” (Abrudan, 2009).

Cultura organizațională este creată în cea mai mare parte de către lideri. Aparent, lucrurile par să fie foarte simple, liderul creează cultura organizației în conformitate cu viziunea și valorile sale și se asigură de transmiterea pe linie ierarhică de la manageri către ultimul angajat. În realitate, procesul de transmitere este afectat, de cele mai multe ori inconștient, de angajați.

În opinia noastră, cultura organizațională se bazează pe un sistem de acțiuni comune, valori și convingeri care se dezvoltă în cadrul unei organizații și care îi ghidează apoi pe toți membrii săi schimbându-le comportamentul în conformitate cu așteptările și valorile organizației. Pe baza experienței lor colective, membrii unei organizații trebuie să răspundă la două întrebări esențiale pentru supraviețuirea organizației. Prima:

Care sarcini trebuie executate și în ce fel? și a doua: În ce mod membrii organizației trebuie să își îndeplinească atribuțiile trăind și conlucrând împreună cu ceilalți? (Schermerhorn, Hunt și Osborn, 2002)

Cultura organizațională este un concept complex, dificil de definit, de măsurat și de analizat. În același timp, este un concept relativ recent și influențele sale asupra performanțelor organizațiilor nu sunt pe deplin descifrate.

Cultura organizațională este considerată de către specialiști „forța invizibilă” din cadrul fiecărei companii, energia socială care îi motivează pe angajați să performeze.

Dumitru Constantinescu consideră cultura organizațională ca fiind „un sistem de norme, convingeri, valori și așteptări comune care leagă angajații unei întreprinderi unii de alții, creând între ei semnificații împărtășite.” (Constantinescu D., 2008, p. 393). „Webster's New Collegiate Dictionary” definește cultura organizațională drept un „model de integrare a comportamentului uman care include atât modalități de gândire, limbaj, acțiune, cât și artefacte și care depinde de capacitatea umană cu privire la procesele de învățare și de transmitere a cunoștințelor către generațiile următoare”. Ovidiu Nicolescu apreciază că, „cultura organizațională rezidă în ansamblul valorilor, credințelor, aspirațiilor, așteptărilor și comportamentelor conturate în decursul timpului în fiecare organizație, care predomină în cadrul său și care îi condiționează direct și indirect funcționalitatea și performanțele” (Nicolescu O., Verboncu I., 2001, p. 273). Edgar Schein, considerat a fi unul dintre părinții acestui concept, consideră cultura organizațională ca fiind „cheia către excelență organizațională” și o definește drept „un model al prezumțiilor fundamentale pe care un grup dat le-a

inventat, descoperit sau dezvoltat în procesul învățării de a face față problemelor de adaptare externă și de integrare internă, proces care a funcționat suficient de bine pentru a fi considerat drept valid și prin urmare să poată fi transmis noilor membri ca fiind calea corectă de a percepe, gândi și simți” (Schein, 1996-a, pag 12-13). În opinia noastră, cultura oricărei organizații este formată din valorile, comportamentele, miturile, simbolurile și atitudinile care se dezvoltă de-a lungul timpului ca rezultat al interacțiunilor care apar între angajați și care sunt transmise noilor angajați drept norme sau cutume de gândire și acțiune.

Prin specificitatea valorilor, a tipului de relații care predomină într-o companie organizația își construiește și își manifestă personalitatea în raport cu terții (Năstase M., 2004). „Cultura organizațională reflectă personalitatea entității (...) și permite să se anticipeze atitudinile și comportamentele membrilor săi.” (Constantinescu D., 2008, p. 393)

Din definițiile prezentate putem desprinde unele trăsături generale ale culturii organizaționale:

- se formează de-a lungul unei perioade mari de timp;
- nu orice grup dezvoltă o cultură organizațională, ci doar acela în care putem vorbi de o anumită stabilitate în timp a membrilor grupului, care ajung să împărtășească o istorie comună și un proces comun de învățare;
- se formează prin interacțiunea continuă dintre valorile, comportamentele și atitudinile stakeholderilor organizației, interacțiune modelată de cultura națională a fiecăruia dintre ei;
- creează un cadru de referință pentru membrii organizației;
- influențează semnificativ evoluția și performanțele organizației;
- există o legătură strânsă între cultura organizațională și leadership;

- schimbarea ei nu se poate face decât tot în urma unui proces îndelungat de reaşezare a valorilor organizației (Abrudan, 2009).

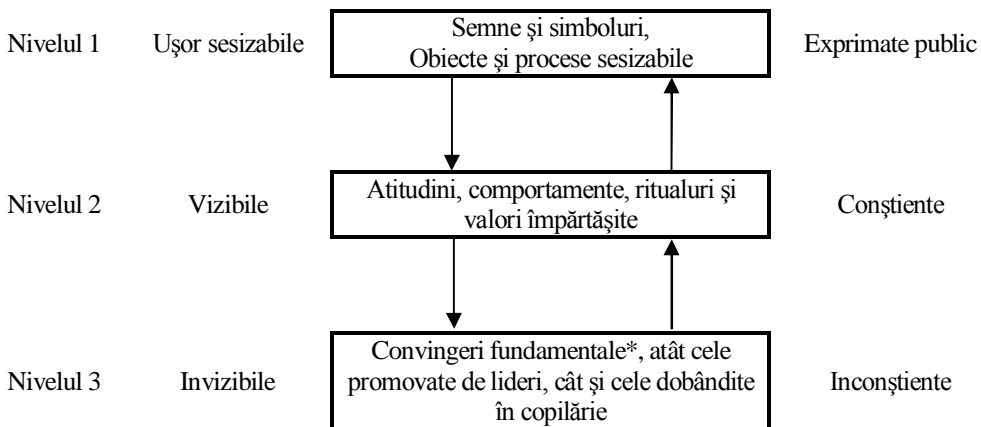
În teoria tradițională a organizației, salariații erau considerați drept simplii executanți ai unor operațiuni predefinite. Esența acestei teorii se regăsește perfect în noțiunea de *forță de muncă* sau *mână de lucru*. Focalizarea este pusă pe executarea sarcinilor și mai puțin pe individ. Motivarea personalului se face cu precădere prin stimulare financiară. În teoria modernă a organizației, angajații devin o resursă a organizației, ei performează atât timp cât muncă depusă le permite să își realizeze aspirațiile de fericire personală. Cea mai bună cale de a-i face pe lucrători să le pese de succesul organizației este implicarea lor în cât mai multe decizii (Dygert C.B., Jacobs R.A.). Această îmbinare echilibrată între nevoile,

valorile și comportamentele pe care le așteaptă stakeholderii unei organizații și aspirațiile de fericire personală a angajaților formează cultura organizațională performantă.

1.2. Analiza nivelelor culturii organizaționale

Elementele componente ale culturii organizaționale se regăsesc pe mai multe nivele, acestea fiind diferențiate în funcție de gradul de vizibilitate, pregnanță și consistență. Putem reprezenta aceste componente pe o scară dublă pornind de la elementele invizibile și inconștiente, la cele vizibile și conștiente și până la elementele evidente și exprimate (Constantinescu D., Nistorescu T. 2009, pp. 319-329).

Figura 1
Nivelele culturii organizaționale

Sursa: adaptat după Constantinescu D., Nistorescu T, 2009, pp. 319-329.

La suprafață avem primul nivelul, cel al artefactelor și simbolurilor. Acest nivel cuprinde toate fenomenele, obiectele și procesele pe care o persoană străină le

poate auzi, vedea și percepe atunci când interacționează cu organizația. De exemplu, includem în acest nivel ținuta vestimentară impusă angajaților, rutina de

lucru, limbajul și maniera de adresare, logo-ul companiei, mituri și istorii arhicunoscute despre organizație, lista publică de valori, o anumită specificitate a amenajării spațiului, caracteristicile programului de lucru, etc. Putem remarca că acest nivel al culturii organizaționale este ușor observabil, însă nu este și ușor de descifrat.

Cu toate că vedem, auzim și percepem toate aceste simboluri, semnificația lor nu poate fi înțeleasă pe deplin la acest nivel. Această afirmație este cu atât mai evidentă dacă persoana care intră în contact cu organizația provine dintr-o cultură foarte diferită de cea a organizației.

O interpretare a culturii organizaționale limitată la acest nivel nu va însemna decât o proiecție a propriilor percepții și simboluri asupra organizației respective.

Coborând pe scara vizibilității fenomenelor, la cel de-al doilea nivel vom găsi atitudinile, comportamentele, ritualurile și valorile împărtășite de membrii grupului. Aceste elemente s-au sedimentat de-a lungul unei perioade mai lungi în care membrii grupului au interacționat unii cu ceilalți atunci când au avut de rezolvat diverse sarcini, au depășit situații dificile sau au înregistrat succese remarcabile. Indivizii care au reușit să își impună punctul de vedere, cei care au identificat soluțiile și au dat grupului o anumită direcție au fost recunoscuți drept lideri.

Pe măsură ce grupul acționează împreună pentru implementarea unei soluții indicate de lideri și această soluție dă rezultatele așteptate de reducere a

A. După contribuția la performanța organizației, avem (Emilian R. și alții, Managementul resurselor

incertitudinii, grupul începe să conștientizeze succesul ca fiind al întregului grup, acesta fiind începutul procesului de *transformare cognitivă* (Schein, 1996-a, pp.16-27). Prin acest proces, anumite valori, inițial promovate doar de lideri, se transformă în atitudini, valori, comportamente împărtășite la nivelul întregului grup și care devin treptat norme și reguli de comportament ale organizației. Acestea vor fi transmise noilor membri ca reguli generale și vor trebui urmate întocmai. Elementele definite în cadrul acestui nivel „permit prezicerea cu o destul de bună aproximație a ceea ce membrii grupului vor spune în diferite situații, însă, atunci când trebuie să facă ceva în acele situații, acțiunea lor nu va fi în mod necesar aliniată cu aceste valori.” (Schein, 1996-a, pp.20-21).

Descifrarea modului în care vor acționa se realizează prin analiza nivelului următor, atunci când ajungem la elementele invizibile și inconștiente. În cadrul nivelului trei vom regăsi convingerile fundamentale, elemente care suferă puține variații în cadrul unei unități culturale, sunt foarte stabile în timp și acceptate de grup ca fiind indiscutabile. Aceste convingeri fundamentale își au originea în educația primită în copilărie și în valorile promovate de fondatorii și liderii vizionari ai organizației.

1.3. Tipuri de culturi organizaționale

În funcție de interpretările date de cercetători conceptului de cultură organizațională și de numărul de variabile luate în considerare, există numeroase clasificări (Abrudan D., 2008). Astfel:

umane, 2000, apud Abrudan D., 2009, p 19):

Culturi forte sau pozitive caracterizate prin omogenitatea

valorilor și care oferă o motivație puternică angajaților

Culturi negative, de regulă întâlnite la companiile multinaționale. Se caracterizează prin birocrație, centralizare excesivă, rezistență la schimbare. Sistemul de valori este orientat către interesele corporatiste, ignorând nevoile angajaților.

B. După nivelul de risc acceptat (clasificarea Deal T., Kennedy A.):

Cultura Macho – organizații caracterizate prin: apetit pentru risc ridicat, cooperare slabă între departamente, tolerarea personalităților temperamentale.

Cultura „Bet the Company” – caracterizate prin risc ridicat și reacții lente. În general, această cultură se dezvoltă în mari companii din industria petrolieră sau aviatică.

Cultura „Work hard-play hard” – caracterizate prin risc redus și reacții imediate. Este cultura caracteristică companiilor din vânzări.

Cultura Proces – caracterizată prin reacții lente și risc redus, fiind tipică băncilor, companiilor de asigurări și administrației publice.

C. După tipul de tranzacție prin care individul este legat de organizație (clasificarea Quinn McGrath), avem:

Cultura rațională – caracterizează organizația în care principalele criterii de performanță sunt eficiența și productivitatea. Stilul de conducere este orientat spre obiective, iar angajații sunt apreciați în funcție de rezultatele concrete. Valorile acestei culturi sunt: agresivitatea, inițiativa și sărghiința.

Cultura ideologică – are drept criterii de performanță creșterea și achiziționarea resurselor. Liderii sunt carismatici și inventivi și tind să își asume riscuri înalte. Angajații sunt evaluați mai degrabă după angajamentul față de valorile organizației și gradul de dedicare decât după rezultate. Valorile acestei culturi sunt: adaptabilitate, autonomie, creativitate.

Cultura consensului – specifică firmelor japoneze. Performanța este evaluată în funcție de cum este afectată coeziunea și moralul grupului. Deciziile se iau prin consens și participare. Angajații sunt apreciați și în funcție de calitatea relațiilor lor cu ceilalți membri, iar loialitatea față de organizație este esențială. Valorile acestei culturi: cinstea, respectarea ierarhiei, respectarea colegilor, egalitatea socială.

D. După configurația organizației (clasificarea C. Handy), avem patru tipuri:

Cultura putere – este specifică organizațiilor mici și promovează valori precum: performanță individuală, egocentrism, „scopul scuză mijloacele”, rezistență fizică și psihică. Este un model de cultură organizațională în care atmosfera de lucru este neplăcută, însă este extrem de eficientă în realizarea obiectivelor.

Cultura rol – este specifică marilor corporații. Valorile promovate sunt: disciplina, respectarea procedurilor, specializarea carierei, promovare lentă, atmosferă calmă și protectoare.

Cultura sarcină – sarcinile sunt distribuite potrivit potențialului fiecărui angajat. Valori promovate: autonomie,

creativitate, lucrul în echipă, responsabilitate.

Cultura persoană – este specifică cabinetelor de avocatură, companiilor de consultanță, profesiilor liberale. Valorile promovate sunt: individualism, performanță, atașament redus față de organizație.

E. **In funcție de caracteristicile și de diferențele dintre culturile naționale** (clasificarea Fons Trompenaars) distingem:

Cultura familie – angajații sunt membrii familiei, liderii întruchipează un rol paternal.

Cultura turnul Eiffel – relațiile dintre angajați sunt reglate precis prin interacțiuni impuse, autoritatea este foarte distantă și puternică, organizarea este logică, ierarhică și verticală, indivizii sunt considerați resurse umane. Principala motivație este promovarea la nivelul superior.

Cultura rachetă teleghidată – relațiile dintre salariați se stabilesc în funcție de obiectivele pe care le au de îndeplinit. Autoritatea este dobândită de persoanele investite să realizeze proiectele. Modul de gândire este bazat pe probleme-temă, indivizii sunt considerați experți și specialiști. Motivarea angajaților se bazează pe recunoașterea meritelor. Criticile sunt considerate constructive, se admite greșeala dacă poate fi corectată imediat.

Cultura cloșcă – relațiile dintre angajați sunt difuze și spontane. Autoritatea este dobândită de cei care își folosesc creativitatea pentru a face proiectele să avanseze. Motivația angajaților are la bază participarea la procesul de creație. Criticile au drept scop îmbunătățirea ideii

creative, nu este admisă negarea.

F. **În funcție de tipul de personal care lucrează în organizație** (clasificarea Hellriegel, Slocum și Woodman), putem avea:

Cultura echipa de baseball – talentul și performanța sunt considerate critice pentru supraviețuirea organizației. Angajații au spirit întreprinzător, imaginație și sunt dispuși să își asume riscuri.

Cultura club – este tipul de cultură care valorizează vârsta, loialitatea, experiența. În organizații de acest tip vechimea în cadrul companiei, loialitatea și atașamentul sunt recompensate. Ascensiunea în ierarhie este lentă, angajații intră în companie de tineri și rămân până la pensie. Exemple de companii club: mari companii aviatice, bănci, administrația publică, armata

Cultura academie – cariera angajaților este monitorizată cu atenție, recrutarea având loc încă de pe băncile facultății. Accentul se pune transformarea angajaților, prin programe de training specifice, în experți într-un domeniu specific. Cultura de tip academie se regăsește la marile companii din domeniul FMCG, marii producători de automobile, industria farmaceutică.

Cultura fortăreață – angajaților li se cere să se angajeze în luptă pentru supraviețuirea organizației. Compania promite puțin în ceea ce privește securitatea locului de muncă și există dificultăți în a recompensa performanța. În general, companiile cu o cultură de tip fortăreață sunt în proces de restructurare. (Abrudan D., 2008, pp.19-23)

Clasificările prezentate mai sus reprezintă o trecere în revistă a celor mai frecvente tipuri de culturi identificate în cadrul organizațiilor. Cele mai multe dintre ele nu sunt nici club, nici academie, nici echipă de baseball, dacă ne referim doar la clasificarea

Dimensiunile culturii organizaționale

În cadrul acestui capitol vom descrie trăsăturile culturii unei organizații, cu alte cuvinte vom arăta ceea ce percepe un observator extern atunci când interacționează cu organizația. Adaptarea membrilor organizației la mediul extern și integrarea internă a fiecărui membru al grupului sunt două dimensiuni care caracterizează doar parțial cultura unei organizații. La acestea trebuie să adăugăm presuposițiile, valorile, miturile și credințele care țin de specificitățile unui anumit spațiu cultural și care se referă la percepțiile membrilor acelui spațiu cu privire la adevăr, timp, spațiu, natura umană și relațiile sociale.

1.4. Adaptarea la mediul extern

Pentru a înțelege modul în care se formează cultura organizațională, sociologia consideră că două dimensiuni sunt fundamentale în formarea unui grup: 1. Supraviețuirea și adaptarea în mediul extern și 2. Integrarea internă astfel încât să se asigure capacitatea de supraviețuire și adaptare.

Adaptarea externă implică atingerea obiectivelor organizației prin interacțiunea naturală cu mediul exterior (conurență, clienți, actori sociali, etc.). Membrii organizației trebuie să înțeleagă „misiunea reală a organizației, nu numai viziunea proclamată de lideri” (Schermerhorn J. Si alții, 2002, pp. 43-44). In acest fel membrii organizației își vor dezvolta în mod natural

funcție de tipul de personal. În realitate, companiile nu au caracteristici aparținând numai unui singur tip de cultură, însă, de cele mai multe ori, poate fi identificată o anumită tendință majoritară.

înțelegerea felului în care ei înșiși contribuie la misiunea organizației.

Procesul de supraviețuire în mediul extern și de adaptare continuă la acesta poate fi reprezentat sub o formă ciclică, în care fiecare pas este abordat secvențial, însă sunt posibile și abordări simultane, dacă situația cere o reacție rapidă la o schimbare a mediului.

Figura 2
Procesul ciclic de adaptare la mediul extern

Sursa: Schein, 1996-a, p. 52.

Pasul 1: Obținerea unei percepții partajate despre **misiune și strategie**;

Pasul 2: Definirea unei percepții comune asupra **obiectivelor** operaționale care derivă din misiune;

Pasul 3: Definirea unei percepții comune asupra **mijloacelor** necesare atingerii obiectivelor ;

Pasul 4: Definirea unei percepții comune privind **criteriile de măsurare a rezultatelor**;

Pasul 5: Definirea unei percepții comune privind strategiilor **corective**.

Rezultatul final al procesului de adaptare externă este, pe de-o parte, dezvoltarea convingerilor individuale cu

privire la rezultatele pozitive ale muncii lor în organizație și, pe de altă parte, dezvoltarea capacității colective de a admite înfrângerea, dacă se întâmplă.

În concluzie, adaptarea externă poate fi definită prin răspunsurile la câteva întrebări: care este adevărata misiune?, cum contribuim la aceasta?, care sunt obiectivele și cum le atingem?, care sunt forțele externe semnificative?, cum măsurăm rezultatele? ce se întâmplă dacă nu ne atingem obiectivele?, cum le spunem celorlalți cât de buni suntem? sau când abandonăm? (Schermerhorn J. și alții, 2002, pp. 43-44).

1.5. Integrarea internă

În paralel cu dezvoltarea capacităților de a îndeplini cu succes sarcinile necesare supraviețuirii și adaptării la mediul extern, Edgar Schein (1996-a) consideră că grupul trebuie să-și definească un set de norme interne care să reglementeze relațiile dintre membrii grupului:

1. Crearea unui limbaj comun și a categoriilor conceptuale;
2. Definirea limitelor și a criteriilor pentru includere în grup, respectiv pentru excludere din grup;
3. Distribuția puterii;
4. Dezvoltarea de norme de intimitate, prietenie și dragoste;
5. Definirea și alocarea recompenselor și a pedepselor;
6. Explicarea inexplicabilului – ideologie și religie.

Integrarea internă este legată de crearea identității colective și de găsirea celor mai bune soluții de a munci unii alături de ceilalți.

Procesul de integrare internă începe cu stabilirea identității organizației sau a unei părți din organizație atunci când putem vorbi despre subculturi organizaționale. Prin dialog și interacțiune,

membrii grupului încep să caracterizeze mediul înconjurător conform propriilor percepții (stabil sau instabil, plin de oportunități sau dimpotrivă amenințător, etc.).

Integrarea internă putem considera că s-a încheiat atunci când membrii grupului cred, în mod colectiv, că împreună sunt capabili să schimbe mediul înconjurător și să transforme amenințările în oportunități.

În concluzie, integrarea internă implică răspunsurile la întrebări precum: care este identitatea noastră?, cum vedem lumea?, cine face parte din organizație?, cum sunt alocate puterea, statutul și autoritatea? ce este permis și ce nu? sau cum se alocă recompensele?

1.6. Percepții condiționate cultural asupra Realității, Adevărului, Timpului și Spațiului

Procesul de adaptare și supraviețuire în mediul extern și de procesul de integrare internă sunt strâns influențate de percepțiile condiționate cultural ale membrilor grupului. De exemplu, în cadrul procesului de adaptare externă, definirea misiunii organizației și a obiectivelor este strâns legată de valorile fundamentale cu privire la natura umană și la relațiile sociale. Alegerea mijloacelor pentru îndeplinirea obiectivelor este un proces care este determinat, de cele mai multe ori inconștient, de percepțiile culturale ale membrilor grupului asupra adevărului, timpului și spațiului. În ceea ce privește integrarea internă, limbajul, definirea limitelor și distribuția puterii reflectă percepțiile culturale asupra timpului, spațiului, adevărului și realității (Schein, 1996-a).

1.6.1. Realitatea și adevărul

În fiecare cultură națională putem defini un set de presupuziții asupra a ceea ce este realitate. În cadrul culturii organizaționale, stabilirea naturii realității și a adevărului înseamnă ca grupul respectiv să delimiteze ce înseamnă informație relevantă, cum să o interpreteze și cum să determine când există suficientă informație pentru a lua o decizie. Putem vorbi de mai multe nivele ale realității:

- *Nivelul realității fizice externe* se referă la acele lucruri care pot fi determinate empiric sau prin experimente științifice. De exemplu, în cadrul unei companii pot exista opinii divergente cu privire la alegerea dintr-un set de prototipuri a viitorului produs care să aibă succes pe piață. Tranșarea acestei dezbateri poate fi făcută obiectiv prin definirea unui test de piață. În schimb, alegerea finanțării, în cadrul politicii de CSR, a unui proiect educativ pentru copiii defavorizați în locul unui proiect dedicat cercetării medicale în domeniul cancerului (presupunând că bugetul alocat nu permite decât finanțarea unui singur proiect) este o decizie care nu poate fi explicată la acest nivel al realității fizice;
- *Nivelul realității sociale* se referă la acele lucruri pentru care membrii grupului decid pe bază de consens, neexistând posibilitatea alegerii pe bază de teste și experimente științifice. Includem în cadrul acestui nivel natura relațiilor în cadrul organizației, distribuția puterii, presupuzițiile despre viață, ideologie, religie, politică, limitele grupului, etc.
- *Nivelul realității individuale* cuprinde toate acele lucruri pe care o persoană le-a învățat de-a lungul timpului și care au valoarea de adevăr pentru persoana respectivă. Acest „adevăr” s-ar putea să nu fie împărtășit de toți oamenii din grup, în special dacă grupul include persoane provenind din culturi diferite.

1.6.2. Timpul

Până în secolul XIX, importanța acordată timpului era redusă, neexistând de exemplu conceptul de „pierdere a timpului”, care a apărut odată cu industrializarea. Timpul făcea parte din ordinea firească a lucrurilor (ciclul zi-noapte, succesiunea anotimpurilor, ciclul vieții), fiind perceput drept continuu și ciclic. În epoca modernă, timpul a început să fie considerat nu numai o variabilă esențială care ne ordonează viața, ci și o valoare de schimb - un produs este mai valoros dacă este lucrat manual într-o săptămână, decât un altul similar însă executat industrial într-o singură oră.

Percepția asupra timpului este o problemă fundamentală în modelarea oricărei culturi organizaționale. Limitele definite sau acceptate în cadrul grupului cu privire la întârzierea unui coleg, sentimentul de pierdere a timpului sau, dimpotrivă, de lipsă a timpului, respectarea termenelor, statul peste program arată importanța variabilei timp în formarea culturii organizaționale.

Dubinskas este de părere că „timpul este o categorie simbolică fundamentală pe care o utilizăm atunci când vorbim despre ordonarea vieții sociale. Într-o organizație modernă, la fel ca și în trecut într-o societate agrară, ”timpul impune structura zilelor de muncă, a calendarului, a carierei și a ciclului vieții pe care noi o învățăm și o acceptăm ca făcând parte din cultura noastră” (Dubinskas, 1988, apud Schein, 1996-a, p. 106).

Timpul este o variabilă percepută diferit de la o persoană la alta, iar aceste percepții devin și mai evidente atunci când ne referim la persoane aparținând unor culturi diferite. Managementul timpului este adânc înrădăcinat în cultură. Fără a considera această afirmație drept un stereotip (existând excepții în oricare

spațiu cultural), putem defini unele două tipuri de management al timpului specifice diferitelor culturi: timpul monocronic și timpul policronic.

Timp monocronic vs. Timp policronic

Ca dimensiune culturală, orientarea în raport cu timpul are două extreme: pe termen lung (monocronică) și pe termen scurt (policronică). Orientarea monocronică se caracterizează prin

punctualitate, respectarea termenelor, conformitate și viteza de execuție. Monocronicii pot executa cu ușurință sarcini cu caracter repetitiv. Ei nu acționează fără un plan prealabil și se ghidează după date și rezultate verificate anterior. În literatura de specialitate, stilul monocronic a fost mult timp asimilat cu managementul de succes. Despre policronici se spune că iau decizii în funcție de inspirația de moment, că se bazează prea mult pe creativitate și prea puțin pe respectarea regulilor.

Tabelul 1
Culturi monocronice versus culturi policronice

	Angajatul tip în culturile monocronice (timp liniar)	Angajatul tip în culturile policronice (timp suprapus/încălecat)
Percepția asupra timpului	Bun de valoare care poate fi „petrecut”, „pierdut”, „omorât”, însă odată trecut este pierdut pentru totdeauna	Nu este un bun, timpul face parte din ordinea lucrurilor. Este mai important ceea ce se realizează și mai puțin important timpul în care se realizează.
Rezolvarea sarcinilor	O singură sarcină la un anumit moment	Mai multe sarcini sunt abordate simultan
Respectarea termenelor	Respectă cu strictețe termenele	Consideră termenele drept un obiectiv de atins, dacă este posibil
Structura timpului	Timpul este inflexibil, este o valoare tangibilă	Timpul este flexibil
Punctualitatea	Punctualitate este riguroasă	Lipsă de punctualitate
Definirea obiectivelor	Obiective precis stabilite	Obiective de multe ori vag precizate
Respectarea procedurilor	Procedurile și regulile sunt bine definite și respectate	Procedurile și regulile sunt fie vag definite, fie nu sunt respectate
Relațiile interpersonale	Relațiile interpersonale sunt subordonate agendei de lucru	Agenda de lucru este subordonată relațiilor interpersonale
Socializarea la locul de muncă	Socializarea la locul de muncă este descurajată sau are limite precis definite	Socializarea la locul de muncă este un lucru obișnuit
Construirea relațiilor interpersonale în legătură cu munca	Relațiile interpersonale sunt de scurtă durată, atât cât este necesar atingerii obiectivelor	Relațiile interpersonale tind să fie continuate și după atingerea obiectivelor
Delimitarea timp alocat muncii/timp personal	Timpul alocat muncii este clar delimitat de timpul personal	Timpul alocat muncii nu este separat de timpul personal
Exemple:	SUA, Canada, Germania, Marea Britanie, Olanda, Suedia, Danemarca, Finlanda, Norvegia	Africa, Orientul Mijlociu, America de Sud, Europa mediteraneană

Sursa: adaptat după Mancini M., 2003, pp. 24-27.

Caracteristicile menționate în tabelul 1 trebuie să fie considerate drept trăsături generale care caracterizează, destul de exact, managementul timpului în diferite culturi, fără însă a considera această distincție drept un stereotip. Aceste date nu reprezintă trăsături caracteriale ale culturilor naționale, ci doar tendințe. De asemenea, o astfel de separare nu înseamnă că o cultură este mai bună decât alta, ci doar că există o percepție diferită asupra timpului. În interiorul fiecărei culturi vom regăsi diferențe între diferite regiuni, între urban și rural, între profesii, etc. Cu toate acestea, putem folosi aceste trăsături ca definind tendințe ale angajaților aparținând unui anumit spațiu cultural, tendințe de care trebuie să ținem cont atunci când analizăm cultura organizațională în scopul de a implementa o strategie de schimbare a culturii organizaționale.

1.6.3. Spațiul

Ca și timpul, percepția asupra spațiului este unul dintre cele mai subtile aspecte ale culturii organizaționale. Percepția „spațiului personal” este extrem de diferită de la o cultură la alta și din acest motiv spațiul este unul dintre factorii care modelează puternic culturile naționale. Definirea spațiului personal are explicații biologice și antropologice stabilind distanța de la care o persoană percepe intruziunea drept agresiune/pericol. În toate culturile vom regăsi reguli stricte și diferite de la o cultură la alta cu privire la definirea intimității. Hall în lucrarea sa ”Dimensiunea ascunsă” (Hall, 1966 apud Schein E.H., 1996-1, pp.116-118) consideră că pot fi identificate patru tipuri de distanțe în funcție de care o persoană se raportează la interlocutorul său:

- Distanța de intimitate (15-50 cm) – spațiul în care lăsăm să intre numai persoanele cu care ne aflăm într-o relație de intimitate;
- Distanța personală (50-75 cm) – spațiul în interiorul căruia se desfășoară conversațiile personale. Această distanță diferă mult de la o cultură la alta
- Distanța socială (1,3-2,3 m) – definește distanța față de care ne aflăm atunci când discutăm cu mai multe persoane la o petrecere. Această distanță focalizarea pe o persoană;
- Distanța publică (4-8 m) – definește distanța față de care ne aflăm atunci când ne adresăm nediferențiat unei audiențe și implică fie vorbirea cu voce ridicată, fie folosirea unui microfon.

Organizațiile impun reguli cu privire la spațiu, fiecărui angajat fiind-i atribuită un anumit tip de birou (suprafață, tip de mobilier, decorații, open space/birou închis, birou individual/birou împărți cu alții). Acest set de reguli arată importanța spațiului ca simbol al statutului social (cele mai bune spații sunt alocate, în general ierarhic, managementului).

1.7. Percepții condiționate cultural asupra Naturii umane, a Activităților umane și Relațiilor umane

1.7.1. Natura umană

„Natura umană reprezintă nivelul universal în programul mental al unui individ” (Hofstede, 1996, p. 21)

În fiecare cultură există presupuziții adânc înrădăcinate cu privire la relația om-muncă: poate omul prin muncă asiduă și perfecționare să atingă obiective înalte sau trebuie să se mulțumească cu ceea ce are și să își caute salvarea, eventual prin credință? La nivel organizațional această percepție asupra naturii umane se evidențiază prin modul în care angajații și managerii sunt motivați. Mc Gregor a analizat această temă dezvoltând cele două teorii: teoria X (angajații sunt leneși prin

natura lucrurilor și din acest motiv trebuie controlați și motivați în permanență) și teoria Y (angajații sunt auto-motivați și nu trebuie decât să fie provocați și canalizați către îndeplinirea obiectivelor organizației). Teoriile recente se bazează pe alte abordări, arătând că natura umană este complexă și maleabilă, fiind rolul organizațiilor să dezvolte angajaților sentimentul că nevoile lor sunt congruente cu scopul organizației. (Schein E.H., 1996-a, pp. 125-126)

1.7.2. Natura activităților umane

În strânsă legătură cu natura umană vom defini natura activităților umane ca fiind modalitățile în care omul acționează în relație cu mediul său înconjurător. Câteva orientări fundamentale au fost definite în cadrul diverselor studii. (Schein E.H., 1996-a, pp. 127-131).

Orientarea „de a face” – este corelată cu presupuziția conform căreia cel mai bun lucru pentru oameni este de a-și asuma sarcini și de a contribui astfel activ la controlarea mediului în care acționează. Această orientare este predominantă în SUA, fiind reflectată în vorbirea curentă de îndemnuri precum: „pot să fac”, „să faci lucrurile să se întâmple” sau „fă ceva în legătură cu acest lucru”. Această orientare este focalizată pe sarcină și pe eficiență și se subsumează principiului „atunci când apare o dificultate, fă ceva, rezolvă problema, caută ajutor, implica alți oameni, dar nu o lăsa nerezolvată”.

Orientarea „de a fi” – implică un soi de fatalism. Natura este atotputernică și omul trebuie să i se supună. Atât timp cât omul nu o poate influența, trebuie să accepte situația așa cum este și să se bucure de ceea ce are.

Orientarea „a fi în a deveni” – este o sinteză a celorlalte două orientări și se bazează pe ideea că individul trebuie să

atingă armonia în relația sa cu natura prin dezvoltarea propriilor capacități. O organizație care are o astfel de orientare este o organizație în care ierarhia și regulile sunt clar definite în scopul direcționării angajaților spre a-și controla impulsurile naturale, considerate periculoase, și de a atinge astfel o stare superioară de dezvoltare personală.

1.7.3. Natura relațiilor umane

În cadrul fiecărei culturi există presupuziții fundamentale cu privire la regulile acceptate pentru a interacționa unii cu ceilalți astfel încât grupul să se simtă în siguranță. Aceste presupuziții despre natura relațiilor umane privesc: 1. modalitățile de alocare a puterii, influența și ierarhia, și 2. intimitatea, dragostea, relațiile cu semenii.

*Edgar H. Schein preferă termenul de „convingeri fundamentale” celui de „valori fundamentale” considerând că valorile pot și chiar sunt discutabile, în timp ce convingerile fundamentale sunt cele care sunt dobândite într-o perioadă lungă de timp, influențate de cultura în care ne naștem și de educația primită. Aceste convingeri fundamentale sunt axiome care ne ghidează viața și sunt nenegociabile.

Bibliografie:

1. Abrudan D. (2007). *Managementul participativ, o soluție pentru atingerea performanței în organizații*, Editura Mirton, Timișoara
2. Abrudan D. (2009). *Excelența în managementul resurselor umane*, Editura Eurobit, Timișoara
3. Bibu N., Petrișor I. și alții. (2007). *Romanian Societal Culture: a Culture towards Westernization?*, Universitatea de Vest, Timișoara
4. Bibu N., Brancu L. (2008). *Convergences of the Romanian Societal Culture with European Culture Clusters in the Process of European Integration - The Role of Intercultural Teams Management in*

- Increasing European Cohesion, *Societal Science Research Network*, disponibil online la <http://ssrn.com/abstract=1156343>
5. Collins J. (2007). *Excelența în afaceri*. Editura Curtea veche, București
 6. Constantinescu D. (2008). *Management – Funcții, Structuri, Procese*. Editura Universitaria, Craiova
 7. Constantinescu D., Nistorescu T. (2009). *Economia întreprinderii*. Editura Sitech, Craiova
 8. Chelcea S. (2004). *Inițiere în cercetarea sociologică*. Editura Comunicare SNSPA, București
 9. Clarke L. (1998). *Managementul schimbării – Ghid practic privind producerea și controlul schimbării într-o firmă sau organizație*. Editura Teora, București
 10. Denison D. R., Haaland S., Goelzer P. (2004). "Corporate Culture and Organizational Effectiveness: Is Asia different from the rest of the world", *Organizational Dynamics*, Vol. 33, Nr. 1
 11. Denison D., Janovics J., Young J., Hee J.C. (2006) "Diagnosing Organizational Cultures: Validating a Model and Method", *Working Paper*, International Institute for Management Development, Lausanne, January 2006
 12. Dygert C. B., Jacobs R.A. (2006). *Managementul culturii organizaționale*. Editura Polirom, Iași
 13. Gyula B., Takacs S., Karacsonyi A., Imrek V. (2002). Eastern European cluster, tradition and transition, *Journal of World Business*, nr. 37
 14. Jones Q., Dunphy D., Fishman R., Larne M și Canter C. (2006). *In great company*. Human Synergetics Australia Pty Ltd., Melbourne VIC, Australia
 15. Hofstede G. (1996). *Software-ul gândirii. Managementul structurilor multiculturale*. Editura Economică, București
 16. Hofstede G. (2001). *Culture's consequences - Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*, editura Sage Publications, Thousand Oaks, SUA
 17. House R. J., Hanges P. J., Javidan M., Dorfman P. W., Vipin G. (2004). *Culture, Leadership, And Organizations: The Globe Study Of 62 Societies*. Editura Sage Publications, Thousand Oaks, SUA
 18. Johnson G., Scholes R., Fréry F., (2008). *Stratégique*, Ed. Pearson Education France, ediția a 8-a, Paris
 19. Mancini M., (2003). *Time management*, Editura McGraw-Hill, New York, SUA
 20. Mărginean I. (2000). *Proiectarea cercetării sociologice*, Editura Polirom, Iași
 21. Năstase M. (2004). *Cultura organizațională și managerială*. Curs digital, Biblioteca digitală ASE, București
 22. Nicolescu O., Verboncu I. (2001). *Fundamentele managementului organizației*. Editura Tribuna Economică, București
 23. Peters T.J., Waterman R.H. (2004) *In Search of Excellence: Lessons from America's best run companies*, Editura Harper Business Essentials, New York, SUA
 24. Prebble R. (2006). *Out of the red*. The Letter Limited, Rotoma (New Zealand)
 25. Quinn R.E., Rohrbaugh J. (1983) "A special model of effectiveness criteria: towards a competing values approach to organizational analysis", *Management Science*, vol 29, nr. 3
 26. Schein E.H. (1984). "Coming to a New Awareness of Organizational Culture", *Sloan Management Review*, vol. 25, nr. 2
 27. Schein E.H. (1996-a). *Organizational culture and Leadership*. Jossey-Bas Publisher, ediția a 2-a San Francisco, SUA
 28. Schein E.H. (1996-b). "Three Cultures of Management: The Key to Organizational Learning", *Sloan Management Review*, Vol. 38, nr. 1
 29. Schermerhorn J., Hunt J., Osborn R. (2002). *Organizational Behavior*. Editura John Wiley New York, SUA
 30. Șchiopoiu-Burlea A. (2008). *Managementul resurselor umane*. Editura Universitaria, Craiova
 31. Shook J. (2010). "How to change a Culture: Lessons from NUMMI", *Sloan Management Review*, Vol. 51, no. 2.

Teorii asupra raporturilor dintre politică și administrație

Cătălina Maria GEORGESCU

Abstract: *Political control over the bureaucracy has given rise to rich debates within the administrative research. The role appropriate for the bureaucracy within the democratic governance has become a subject of controversies for theoreticians and researchers. One of the parties of the debate uses the argument according to which political control and bureaucratic autonomy are dichotomically opposed, while the other party sees this relation as a continuous interaction and reciprocal influence. This study aims at discussing the relations between politics and public administration, by presenting the literature on the politics-administration dichotomy and the theory of complementarity between politics and administration.*

Keywords: *administration, politics, political environment, public organization, study, theory.*

In ultimul secol, controlul politic asupra birocrăției a devenit unul dintre cele mai dezbătute subiecte în cercetarea asupra administrației. Cercetătorii problematicei controlului politic sunt cei mai recenti dintr-un lung șir de cercetători care au fost preocupați de întrebările: Răspund birocrățiile la eforturile de dirijare politică? Dacă răspunsul este negativ, cum se explică acest lucru? Dacă răspunsul se dovedește pozitiv, în ce măsură răspund organizațiile publice la dorințele superiorilor lor aleși, și care sunt mecanismele de control politic care provoacă aceste răspunsuri de conformitate?

Paradigma dihotomiei politică-administrație

Rolul potrivit pentru birocrăție în cadrul guvernării democratice este de mult un subiect de controverse aprinse. Una din părțile dezbaterii implică argumentul conform căruia controlul politic și autonomia birocratică sunt opuse dihotomic. Cu alte cuvinte, cercetătorii care susțin această abordare dihotomică politică-administrație susțin că dacă există control democratic, nu poate exista și autonomie birocratică, și vice versa. Problema separării dintre politică și administrația publică a dat naștere la dezbateri, cei care s-au opus acestei teze argumentând prin faptul că nu există

posibilitatea reală de a ajunge la o separare completă a rolurilor și scopurilor politicianilor și birocratilor.

Teoriile și modelele folosite de către cercetători pentru a desluși raporturile dintre politic și organizațiile publice și-au căutat validarea făcând apel la argumentul separării politicianilor de administratori (Max Weber 1947, Woodrow Wilson 1887, Frank Johnson Goodnow, Luther Gulick 1933) pe de o parte, și, pe de altă parte, argumentul complementarității dintre politică și administrație¹. Teoria clasică a birocrăției construită de sociologul Max Weber în 1947 a devenit modelul pe care mulți cercetători și-au fundamentat studiul asupra administrației publice², în general, și asupra relației dintre politicienii aleși și funcționarii publici, în special. Teoria birocrăției impusă de Max Weber recunoaște controlul formal al politicului asupra administrației, funcționarea principiului ierarhiei stricte care impune o serie de relații formale între superior și subordonați, realizarea proceselor de recrutare, selecție, promovare în cadrul unui sistem bazat pe merit, în timp ce rezultatele așteptate constă în crearea unui corp de funcționari publici, neutri din punct de vedere politic și care sunt centrați pe carieră, capabili să implementeze un set de politici publice, fără a fi influențați de culoarea politică a partidului sau alianței aflate la guvernare³.

“Tipul ideal” de organizare birocratică al lui Weber aparține unui triptic pe care sociologul german l-a impus pentru a studia rolul statului în cadrul organizării societății, mai exact relațiile dintre putere (văzută ca abilitatea de a-i determina pe oameni să acționeze așa cum nu acționează de obicei) și autoritate – considerată a fi puterea legitimă. Tocmai pentru a explica locul și rolul autorității în relațiile de putere, Weber a impus cele trei

tipuri ideale de legitimitate: rațională-legală, carismatică și tradițională. Birocrația aparține primului tip de legitimitate, în centrul teoriei birocrăției⁴ a lui Weber regăsindu-se relațiile de autoritate bazate pe reguli legale stabilite rațional, care pot fi schimbate pentru a face față evoluției mediului organizațional⁵.

Cercetătorii Kenneth J. Meier și Laurence J. O’Toole Jr. au studiat raportul dintre birocrație și democrație, considerând că cercetarea empirică în cadrul științei politice se concentrează în majoritatea cazurilor asupra măsurii în care reprezentanții aleși creează și monitorizează o birocrație care operează sub control politic strict⁶.

Modelul complementarității dintre politică și administrație

James H. Svava a exprimat o părere diferită de cea a promotorilor principiului separării, prin evaluarea relației dintre administratori și liderii aleși sau numiți pe criterii politice și prin exprimarea concluziilor conform cărora aceștia exercită “o interacțiune continuă, influență reciprocă și respect mutual”⁷ în cadrul procesului politic. Același James H. Svava mai precizează în altă lucrare faptul că ceea ce în prezent se regăsește sub titulatura *dihotomie politică-administrație* diferă fundamental de literatura care a pus bazele studiului organizațiilor din sfera publică⁸.

Dan B. Wood și Miner P. Marchbanks III au desfășurat o cercetare în 2007 asupra factorilor determinanți ai duratei funcției angajaților numiți politic⁹.

Prin dezvoltarea unui model al alegerilor birocratice de politici se poate concluziona dacă autonomia birocratică și controlul politic sunt sau nu incompatibile: cu alte cuvinte, dacă interacțiunile dintre instituțiile politice doar creează condițiile în care organizațiile statului trebuie să răspundă voinței oficialilor aleși, sau, mai

mult, politicul generează și garantează și oportunitatea pentru ca organizațiile să reflecte propriile lor preferințe în ceea ce privește politicile implementate. Printr-un studiu asupra politicilor de implementare ale unei organizații americane din sectorul public, Evan J. Ringquist a examinat în ce măsură nivelurile de activitate și deciziile de politici ale birocrăției au fost șlefuite prin dinamica birocratică internă (discreție) sau prin eforturi de control extern-executiv și control politic-legislativ¹⁰. Analizele empirice asupra acestui fenomen furnizează suportul pentru afirmația generală că atât răspunderea (sau înțelegerea) birocratică, cât și autonomia birocratică constituie caracteristicile behavioriste ale birocrăției sub influență instituțională¹¹.

Referindu-se la relația dintre politică și administrație, Jon Pierre afirma în 2003 că aceasta este o “falsă dihotomie”, politica și administrația nefiind în concepția autorului decât etape distincte în cadrul procesului de formulare și implementare de politici, politica fiind astfel privită prin prisma mecanismului reprezentării și a administrării răspunderii, iar administrația aparținând fazei de implementare a politicilor, a puterii politice și a legii¹².

Afirmațiile lui Jon Pierre au fost precedate, printre alții, de Carl Friedrich care afirma în 1940 că în ceea ce privește realizarea de politici publice sunt necesare atât administrația, cât și politica¹³. Prin afirmația sa, Carl Friedrich excludea modelul dihotomiei politică-administrație și integra politica și administrația în cadrul aceluiși proces de formare și execuție de politici publice. Distincția pe care Carl Friedrich o percepea între politică și administrație ține de interesele implicate în fazele de formulare și implementare a politicilor publice, în sensul că politica

vizează interesele particulare, în timp ce administrația ține de acoperirea interesului public, afirmând, de asemenea că politica este implicată în mai mare măsură în faza de formulare de politici, iar administrația mai ales în faza de execuție¹⁴.

Fred A. Kramer în lucrarea sa publicată în 1981 asupra dinamicii organizațiilor din sectorul public din Statele Unite (*Dynamics of public bureaucracy: an introduction to public management*) a creat o schemă pentru evaluarea și explicarea influenței mediilor organizaționale politice, sociale și economice, influență explicabilă în special prin trei tipuri de factori: factorii guvernamentali (prin intermediul acțiunilor executivului, legislativului și juridicului, ale altor agenții guvernamentale, și federalismul), factorii non-guvernamentali (partide politice, grupuri de interese și de presiune, mass media, cetățenii), și factorii intraorganizaționali (abilități, valori, etică, politici asupra drepturilor omului) la care a mai adăugat influența tehnologiei, științei și a ideilor¹⁵.

Concluzia lui Fred Kramer asupra acestei relații de interdependență este că administrația publică din Statele Unite nu este apolitică din moment ce administratorii sunt actori politici. Explicația sa asupra acestei afirmații este că administratorii, prin deciziile lor asupra modului în care trebuie implementate politicile publice, decid și cui i se cuvine să primească un anumit lucru în societatea americană, fără a mai lua în considerare eventualele presiuni politice partizane care reprezintă de multe ori provocări pentru munca administratorilor. Autorul susține astfel considerarea administratorilor drept actori politici și a administrației drept teatru de operațiuni pentru diferitele interese care afectează în final modul în

care se implementează politicile publice¹⁶. Mai mult, Fred Kramer vede în acest peisaj o relație simbiotică între agenție, clientelă¹⁷ și comitete legislative, în care agențiile se adaptează rapid mediului politic extern, se pliază pe cerințele clienței și ale legislativului care o reprezintă și realizează rapid avantajul de a fi “rezonabile”¹⁸ și de a nu se implica în conflicte politice¹⁹.

Mai mult, pe lângă rolul important pe care îl joacă în procesul de implementare a politicilor prin controlul execuției, angajații publici joacă un rol important în formularea politicilor prin formularea de recomandări pentru legislativ²⁰.

Măsuri ale influenței politicului asupra organizațiilor publice

Caracterul specific al organizațiilor din sectorul public, precum și factorii determinanți în cadrul relației cu sfera politică au fost discutate de un corp de literatură impresionant. Cercetătorii și-au bazat studiile pe considerarea dinamicii politice drept factor de producere a incertitudinii pentru managementul organizației²¹. Incertitudinea a fost surprinsă fie prin prisma schimbărilor survenite la nivel politic, decizional, cu o anumită frecvență determinată fie de ciclul electoral sau la întâmplare, fie și prin prisma presiunilor exercitate de politicieni, putând afecta coerența și continuitatea politicilor și strategiilor esențiale pentru modernizarea sferei publice²².

Managerii din organizațiile publice au misiunea dificilă de a echilibra valorile de bază din jurisdicția respectivă, nevoile angajaților și resursele financiare ale organizației. Următoarele valori au fost prețuite în cadrul managementului modern al resurselor umane: valorificarea talentelor angajatului, încurajarea dezvoltării profesionale, promovarea echității, asigurarea de medii de lucru

productive, creșterea eficienței, dezvoltarea muncii în echipă, demonstrarea grijii față de ceilalți, încurajarea deschiderii, menținerea principiilor etice, asigurarea de servicii de calitate superioară, rezolvarea nevoilor clienților²³.

Dinamica controlului politic a fost studiată de mai mulți specialiști²⁴. Percepția asupra influențelor exercitate de către mediul politic din afara organizației a fost analizată prin numeroase studii empirice care au surprins detalii semnificative²⁵.

Într-o altă lucrare, Poul Erik Mouritzen și James H. Svava, în efortul de a evalua relația dintre politică și administrație, analizează raporturile dintre politicieni aleși și administratorii de la vârful organizațiilor publice de la nivel local din Statele Unite²⁶. Mouritzen și Svava își consolidează demersul propunând patru ipoteze de lucru: (1) există o diviziune clară, dihotomică a activităților și sarcinilor acestora, (2) administratorii se găsesc în relația de subordonare față de politicienii aleși, (3) administratorii sunt independenți de politicienii aleși, (4) raportul dintre politicieni și administratori este de parteneriat, complementaritate beneficiind de competențe comune²⁷. Cei doi autori ajung astfel să-și concentreze eforturile asupra a două aspecte. Primul aspect îl constituie cercetarea asupra naturii relației dintre politică și administrație, pe care o consideră crucială în măsura în care se poate găsi un răspuns adecvat la întrebarea: sunt sau nu administratorii publici locali subordonați aleșilor locali?

În ceea ce privește cel de-al doilea aspect, Mouritzen și Svava au convingerea că trebuie să cerceteze dacă se poate sau nu trasa o linie strictă între competențele și sarcinile aleșilor și administratorilor locali²⁸. Astfel, cei doi cercetători propun

realizarea analizei asupra relației dintre aleși și administratori prin prisma a patru modele ale relației politico-administrative: (1) separarea strictă a rolurilor, (2) autonomia administratorilor, (3) administratorii publici ca actori politici (administratori răspunzători), și (4) suprapunerea, întrepătrunderea rolurilor. Cele două dimensiuni folosite în analiză sunt „*natura relației ierarhice*” – văzută ca măsură a subordonării administratorilor locali de către politicienii locali –, și „*determinarea gradului de separare*” prin analiza atentă asupra rolurilor și a normelor de comportament²⁹ au fost transformate în trei seturi de variabile dependente: rolurile liderilor administrativi și politici, luarea deciziei și distribuția influenței, și activități de networking ale liderilor din administrație.

Variabilele independente au fost conturate după ce au fost identificate trei seturi de factori: (1) caracteristici care pot fi atribuite administratorului de vârf (CEO) ca individ (mediul social, educație și carieră), (2) caracteristici care pot fi atribuite guvernării sau comunității locale în care lucrează administratorul (mediu social, politic, organizațional și economic), și (3) caracteristici ale țării (formă de guvernământ, autonomia și lărgimea/sfera guvernării locale, și cultura națională)³⁰. În urma analizei variabilelor natura relației ierarhice dintre politicieni și administratori, măsura separației dintre politică și administrație, natura normelor administratie, forma de guvernământ, rolul și contribuția cheie a politicianului ales, implicarea administratorilor în politică și nivelul influenței asupra adoptării de politici, Poul Erik Mouritzen și James H. Svara au construit patru modele ale relației politico-administrative care se fundamentează pe separarea clară a rolurilor, autonomia administratorilor, răspunderea administratorilor

și suprapunerea rolurilor³¹.

Managementul resurselor umane este un domeniu de bază în cercetarea asupra influenței politicului asupra administrației, mulți cercetători oprindu-se asupra acestui domeniu de studiu. Concluzia la care au ajuns cercetătorii este că mare parte din funcțiile publice sunt ocupate și de reprezentanți ai sferei politice, aspect care este perceput drept factor determinant al unor disfuncționalități în sistem.

Note:

¹ Vedeți, de exemplu, James H. Svara, “The Myth of the Dichotomy: Complementarity of Politics and Administration in the Past and future of Public Administration”, *Public Administration Review*, Vol. 61, No. 2, 2001, și James H. Svara, “Complementarity of Politics and Administration as a Legitimate Alternative to the Dichotomy Model”, *Administration and Society*, Vol. 30, No. 6, 1999.

² Mihai Păunescu (coord.), *Management public în România*, Iași: Polirom, 2008, p. 10.

³ Armenia Androniceanu, *Noutăți în managementul public*, ediția a 3-a, București: Editura Universitară, 2008, p. 73.

⁴ Printre celelalte caracteristici importante ale tipului ideal al *birocrăției* construit de Weber se regăsesc fundamentarea relațiilor din cadrul societății pe reguli formale, specializarea/diviziunea muncii, principiul ierarhiei, decizia pe baza regulilor legale și tehnice, administrația bazată pe documente scrise și administrația văzută ca o vocație (Fred A. Kramer citează la rândul său lucrarea autorilor H.H.Gerth și C. Wright Mills, *From Max Weber: Essays in sociology*, New York, Oxford University Press/Galaxy Books, 1958, pp. 196-204).

⁵ Fred A. Kramer, *Dynamics of public bureaucracy: an introduction to public management*, Cambridge, Mass, Winthrop., 1981, pp. 83-85.

⁶ Kenneth J. Meier, Laurence J. O’Toole Jr., *Bureaucracy in a Democratic State: A Governance Perspective*, Baltimore, MD, The Johns Hopkins University Press, 2006.

- ⁷ James H. Svara, "The Myth of the Dichotomy: Complementarity of Politics and Administration in the Past and future of Public Administration", *Public Administration Review*, Vol. 61, No. 2, 2001, p. 180.
- ⁸ James H. Svara, "Complementarity of Politics and Administration as a Legitimate Alternative to the Dichotomy Model", *Administration and Society*, Vol. 30, No. 6, 1999.
- ⁹ Dan B. Wood, Miner P. Marchbanks III, "What Determines How Long Political Appointees Serve?", *Journal of Public Administration Research and Theory*, Oxford University Press, Nr. 18, 2007, pp. 375-396.
- ¹⁰ Evan J. Ringquist, "Political Control and Policy Impact in EPA's Office of Water Quality", *American Journal of Political Science*, Vol. 39, No. 2, 1995, pp. 336-363.
- ¹¹ Doo-Rae Kim, "Political Control and Bureaucratic Autonomy Revisited: A Multi-Institutional Analysis of OSHA Enforcement", *Journal of Public Administration Research and Theory* Advanced Access, online, 2007.
- ¹² Jon Pierre (editor), *Handbook of Public Administration*, Sage, 2003.
- ¹³ Relația politicii cu administrația în cadrul serviciilor publice corespunzătoare fazelor de formulare și de implementare a politicilor este reprezentată în Fred A. Kramer, *op. cit.*, p. 400.
- ¹⁴ Carl Friedrich, *Public policy and the nature of administrative responsibility*, 1940 apud Fred A. Kramer, *op. cit.*, pp. 399-400.
- ¹⁵ Fred A. Kramer, *op. cit.*, pp. 7-15.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 52.
- ¹⁷ *Cientelă*, în acest caz, este de folosit de autor cu sensul de *cetățeni* care se raportează la organizațiile din sfera publică prin intermediul unei relații de tip "client-furnizor". Putem vorbi, însă, și de o relație de tip „administrație-cetățeni-administrat” în care administrația publică determină regulile pe care trebuie să le respecte cetățenii/clientii pentru a obține serviciul dorit (vedeți Cadrul Comun de Auto-Evaluare a Modulului de Funcționare a Instituțiilor Publice (CAF), 2006). Astfel, putem considera această relație una de tip "cetățeni/clienti". Pentru o tipologie a modului de raportare a cetățenilor la birocratie – (1) în calitate de alegători votanți, (2) în calitate de clienți, clientelă, și (3) în calitate de victime, consultați Eugene Lewis, *American Politics in a Bureaucratic Age: Citizens, Constituents and Victims*, Cambridge, Mass: Winthrop, 1977.
- ¹⁸ Ghilimelele, precum și termenul aparțin textului în original.
- ¹⁹ Fred A. Kramer, *op. cit.*, p. 52.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 6.
- ²¹ Poul Erik Mouritzen, James H. Svara, *Leadership at the apex: politicians and administrators in Western local governments*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 2002, p. 265.
- ²² Ministerul de Interne și al Reformei Administrative, Planul Strategic al Ministerului de Interne și Reformă Administrativă, Anexa la Ordinul Ministrului de Interne și al Reformei Administrative, nr. 297 din 21.09.2007, sursa: http://www.mie.ro/_documente/plan_strategic/me_diu_intern.pdf, p. 14.
- ²³ Evan Berman, James S. Bowman, Jonathan P. West, Montgomery van Wart, *Human Resource Management in Public Service: Paradoxes, Processes, and Problems*, SAGE, 2005, pp. 24-25.
- ²⁴ B. Dan Wood, Richard W. Waterman, "The dynamics of political control of the bureaucracy", *American Political Science Review*, Volume 85, No. 3, 1991, Dan B. Wood and Miner P. Marchbanks III, „What Determines How Long Political Appointees Serve?", *Journal of Public Administration Research and Theory*, Oxford University Press, Nr. 18, 2007, pp. 375-396, B. Guy Peters, Jon Pierre, *op. cit.*
- ²⁵ Kaifeng Yang și Sanjay K. Pandey, „How Do Perceived Political Environment and Administrative Reform Affect Employee Commitment?", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2009, vol. 19, nr. 2, pp. 335-360; Marius Profiroiu, Tudorel Andrei, Marius Dinică, Radu Carp, *Reforma administrației publice în perspectiva integrării României în Uniunea Europeană*, București: Institutul European din România, 2006.
- ²⁶ Poul Erik Mouritzen, James H. Svara, *Leadership at the apex: politicians and administrators in Western local governments*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 2002.
- ²⁷ *Ibidem*, p. 23.
- ²⁸ *Ibidem*, p. 24.
- ²⁹ *Ibidem*, p. 25.
- ³⁰ *Ibidem*, p. 13.
- ³¹ *Ibidem*, p. 43.

Din relațiile diplomatice româno-franceze. Vizita ministrului de externe Ion Mitilineu în Franța (Mai 1927)

Marusia CÂRSTEA

Abstract: *The article refers to a moment in the complex Romanian-French relations, the visit of the Minister of Foreign Relations Ion Mitilineu in France, in May 1927. The author highlights a few inedited documents concerning this visit, outlining at the same time, the context of meetings of political personalities in France.*

Keywords: *Ion Mitilineu, Raymond Poincaré, Gaston Doumergue, Treaty of Mutual Assistance, „Paneuropean Movement”.*

În anii '20 ai secolului trecut se conturează, în viața internațională, un tablou extrem de complex de evenimente, procese și acțiuni aflate în conexiune și într-o permanentă transformare previzibilă sau mai puțin previzibilă. Realitatea internațională a fost constant dinamică și a înregistrat procese și evoluții contradictorii¹. Gesturi și angajamente oficial ferme, aparent liniștitoare, au fost urmate, adeseori, de declarații sau de poziții voit confuze, care diminuau sau anulau orice speranțe puse în ele. Statele învinse în război, dezavantajate – în concepția lor – de Tratatul de Pace, încercau să-și îndeplinească obiectivele, prin mijloace de forță, prin lupta diplomatică, susținută de o abilitate și intensă propagandă, declarându-se „victime” ale unor conjuncturi nefericite ori pe nedrept „pedepsite” pentru tot ceea ce se întâmplase în război. Treptat, în relațiile internaționale interbelice s-au distins două

tendințe politice principale: I – *revizionist* și II – *antirevizionist*.

Curentul revizionist reunea, în principiu, statele învinse în război sau cele nemulțumite de situație; în acest grup se aflau, în primul rând Germania, apoi Ungaria, Bulgaria și, într-o mai mică măsură, Austria. Foarte repede, cauza lor a fost împărtășită de Rusia Sovietică și apoi de Italia. Aceste state, care formau curentul revizionist – generator de insecuritate – inițiau acțiuni și luări de poziție provocatoare, la început izolat, apoi unite prin diferite acorduri sau convenții interstatale.

Curentul antirevizionist grupa Marile Puteri învingătoare în război, Franța în primul rând, Marea Britanie, SUA, apoi țările Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, alte state interesate în menținerea *statu-quo*-ului. Treptat, în acest context internațional, s-a impus opinia ca Tratele din 1919-1920 să fie

completate cu altele noi, care să asigure o mai mare stabilitate lumii contemporane.

Diplomația României în această perioadă a fost conformă tradițiilor istorice ale țării și a avansat un program îmbrățișând exclusiv principiile și obiectivele raporturilor interstatale, precum, în rândul întâi, cooperarea internațională și egalitatea între state, combaterea revizionismului și excluderea războiului din viața internațională. În acest sens, România a fost alături de Franța, care în 1923 propunea, în cadrul Ligii Națiunilor, un proiect intitulat *Tratat de asistență mutuală* –, și care prevedea în mod solemn în primul său articol că războiul de agresiune constituie o crimă internațională². La rândul ei, Franța a acordat „atenție” României – ca de altfel și celorlalți aliați răsăriteni – cu scopul de consolidare a capacității de apărare față de Germania, dar și de constituire a unui „coridor sanitar” contra Rusiei³. După anul 1925, politica Franței de securitate colectivă, prin care să se consolideze pacea, a fost continuată de Aristide Briand în calitate de ministru de externe (până în 1932).

Este de remarcat că eforturile diplomației române – din această perioadă – s-au concentrat asupra unei game largi și variate de obiective⁴: I – o susținută activitate în cadrul Societății Națiunilor în favoarea păcii și securității internaționale; II – crearea unor organisme și mecanisme de securitate în plan regional; III – întărirea alianțelor tradiționale ale României cu cele două puteri occidentale, Franța și Anglia. Referindu-se la aceste obiective ale României, I.G. Duca – ministru al Afacerilor Externe (19 ianuarie 1922 – 27 martie 1926) – sublinia că era imperios necesar întărirea legăturilor cu Marile Puteri și „menținerea unor raporturi cordiale cu vecinii de care ne leagă interese comune”⁵. În această perioadă,

diplomații români au dus o politică externă de pe poziția intereselor României, dar și în postura de veritabili europeni. În demersul ei pe plan internațional, România a trebuit să țină seama de mai multe primejdii surprinse și sintetizate astfel în documentele Ministerului de Externe de la București „poziția politico-geografică; eventualitatea totdeauna posibilă a unei agresiuni din partea Rusiei Sovietice care nu a recunoscut niciodată în drept statutul nostru teritorial; vecinătatea noastră cu unele state învinse în urma războiului și care pregătesc în ascuns și reclamă pe față revizuirea statutului teritorial consfințit de tratate; lipsa, în fine, a unei industrii naționale de armament capabilă să subvină, într-un moment de criză, nevoilor armatei noastre”⁶.

În plan intern, la sfârșitul lunii martie 1926 guvernul Brătianu demisionază și puterea este preluată de guvernul Averescu, cu Ion Mitiileu* la Externe⁷. În această calitate, noul ministru de externe a continuat politica de consolidare a unui puternic sistem de alianțe atât în plan general european, cât și în plan regional. Mai mult, Ion Mitiileu s-a implicat și în proiectul de federalizare a Europei, fiind în rezonanță cu Grigore Gafencu care, la 27 mai 1923, afirma cu deplin temei că „Secolul trecut a fost dominat de principiul naționalităților; în numele său a învins și neamul nostru. *Secolul de azi trebuie să fie al federalismului*”⁸. În anul 1923, contele Richard Coudenhove-Kalergi publica la Viena lucrarea *Panuropa* și lansa, tot atunci, *Mișcarea Paneuropeană* –, cu scopul a se realiza o Federație Europeană. Totodată, s-a hotărât ca primul Congres paneuropean să aibă loc între 3 și 9 octombrie 1926. Referindu-se la acest proiect de federalizare al Europei, Ion Mitiileu sublinia, la 21 septembrie 1926, în timp ce se afla la Sesiunea Adunării

Societății Națiunilor de la Geneva: „Aștept desfășurarea Congresului paneuropean de la Viena pentru a putea răspunde întrebării relativ la atitudinea mea față de ideea lui Coudenhove-Kalergi. Consider planul binevenit și poate chiar realizabil. Însă se pare că astăzi încă nu a sosit timpul potrivit pentru toate popoarele. Nu trebuie lucrat în grabă și trebuie analizate toate posibilitățile. Dacă se lucrează cu prea mare grabă, există pericolul ca Paneuropa să rămână un program frumos și totodată o frumoasă iluzie”⁹. Totuși, în această perioadă, principalele preocupări ale ministrului de externe, Ion Mitileneu, erau: tratatul cu Polonia (prelungirea valabilității), tratatul cu Franța (în suspensie), tratatul cu Italia (în curs de negociere)¹⁰. Astfel, guvernul român a semnat, la 10 iunie 1926, tratatul de prietenie franco-român (Diamandy și Briand au fost cei doi semnatari). Tratatul de prietenie cu Franța marca un moment pozitiv în întărirea poziției internaționale și integrității teritoriale ale României¹¹.

Legăturile diplomatice, economice, militare, culturale și nu numai au fost întărite și prin vizitele în Franța a unor personalități politice, cum este și cazul ministrului de externe, Ion Mitileneu, în mai 1927¹². Referindu-se la istoria relațiilor româno-franceze, Nicolae Titulescu afirma că aceasta nu ar putea fi decât „istoria unei prietenii neumbrite, a unei înțelegeri neîntrerupte”¹³. Dar inițiativa lui Mitileneu de a vizita Franța avea drept scop și dorința evidentă ca politica externă a României să fie vizibilă, bine cunoscută și să inspire încredere. Pentru aceasta, diplomația românească din anii '20 – în general, și Mitileneu în special – trebuia să se angajeze în: extinderea și adâncirea prezenței internaționale a României, a scopului și calității acțiunilor sale; identificarea domeniilor potențiale de acțiune ale României; căutarea alianțelor

cu toate statele ce militau pentru păstrarea *statu-quo*-ului.

În cadrul vizitei din Franța, Mitileneu a fost primit, împreună cu Diamandy, în audiență la președintele republicii, Gaston Doumergue (1924-1931). Cu această ocazie, presa franceză publica un șir lung de articole în care se sublinia că „Mitileneu este un partizan frecvent al stabilizării situației politice în Europa centrală, printr-o combinație politică analoagă celei de la Locarno”¹⁴. Discuțiile purtate de ministrul român cu președintele Franței G. Doumergue, apoi cu Poincaré, Briand, generalul Fatou¹⁵ ș.a. au urmărit să facă cunoscut opiniei publice franceze obiectivele și direcțiile politicii externe românești din acea perioadă. În acest sens, ministrul român a subliniat că țara noastră are interes în: o strânsă colaborare – politică, diplomatică, economică, culturală, militară – cu Franța. În cadrul discuțiilor purtate de I. Mitileneu cu R. Poincaré, ministrul de externe român sublinia că România dorește nu numai consolidarea păcii în Europa Centrală, ci și „prelungirea ei și în Balcani până la Grecia și Turcia”¹⁶. Din discuțiile purtate cu ministrul Mitileneu, sublinia presa franceză, „se degajă o mare amicitie a României pentru Franța, o mare bunăvoință internațională și un optimism rezonabil asupra situației externe a României”¹⁷; evoluția raporturilor dintre Marile Puteri și în special raporturile dintre Anglia și URSS, pentru că România nu a avut „până acum nici un fel de raport cu Rusia, nici politic, nici economic”¹⁸. De asemenea, Mitileneu aprecia că „întărirea acordului franco-englez în urma călătoriei președintelui Doumergue la Londra constituie un augur excelent pentru viitor, îngăduind să se continue cu mai mult curaj și succes politica națională a României, ale cărei baze sunt pacea și menținerea *statu-quo*-ului”¹⁹; rezolvarea pe cale politică a

problemelor care pun în pericol pacea lumii. „România a făcut în mai multe rânduri propuneri Rusiei pentru încheierea unui pact de neagresiune, însă Rusia nu a răspuns la aceste propuneri”²⁰.

Vizita ministrului de externe, Ion Mitileneu, demonstra o dată în plus că Franța și România au dorit de-a lungul istoriei să fie alături – și în secolul al XX-lea nu de puține ori interesele lor naționale s-au intersectat.

Anexe
- Anexa 1 -

LEGATION ROYALE DE ROUMANIE
EN FRANCE
BUREAU DE PRESSE

RESUME DES NOUVELLES DU 20 MAI
1927

M. Mitileneu, ministre des affaires étrangères de Roumanie, est arrivé hier après-midi à Paris où il va passer quelques jours.

L'entente entre la France et la Roumanie a été scellée par un accord dont les principaux protagonistes ont été précisément, M. Mitileneu et M. Diamandy. Cet accord donne satisfaction aux deux pays. M. Mitileneu arrive de Jachymow où les puissances de la Petite Entente ont examiné toutes les questions du bassin Danubien de l'Europe orientale. M. Briand arrive de Londres où il a confronté ses vues sur la politique générale avec celles de M. Chamberlain. Les circonstances ne pouvaient être plus favorables aux conversations. Le gouvernement de Bucarest a joué un rôle important dans les combinaisons balkaniques. El est l'allié de la Yougoslavie, et ami intime de l'Italie donc mieux placé que quiconque pour jouer le rôle de conciliateur entre Rome et Belgrade. A ce point de vue particulièrement, la visite à Paris de M. Mitileneu peut apporter des suggestions intéressantes.

„Le Journal” – Saint Brlee

M. Mitileneu, ministre des affaires étrangères de Roumanie a reçu hier à son arrivée à Paris, la plus chaleureuse réception.

M. Mitileneu y fut d'autant plus sensible qu'il a gardé pour notre pays, dont il parle admirablement la langue, et particulièrement pour Paris, où il fit ses études au lycée Louis Le Grand d'abord, puis à la Faculté de Droit, un profond attachement.

M. Mitileneu profitera de son séjour à Paris pour avoir avec M. Briand et M. Philippe Berthelot quelques entretiens. C'est même la le véritable but de son voyage.

Inutile d'ajouter qu'il trouvera dans la capitale comme au Quai d'Orsay, où ses sentiments francophiles sont aussi connus qu'appréciés, le plus sympathique accueil.

„Petit Parisien” – Albert Jullien

Il est important d'indiquer qu'au cours de la conférence de la Petite Entente qui vient de se tenir à Jachimow, M. Jean Mitileneu, par sa loyauté et son réel souci des intérêts généraux, a efficacement collaboré au rapprochement nécessaire des gouvernements de Prague, de Belgrade et de Bucarest et mérité ainsi la reconnaissance de la France pacifique et respectueuse des traités.

„Le Matin”

M. Jean Mitileneu, ministre des affaires étrangères de Roumanie, venant de Prague est arrivé hier après-midi à Paris. Il a été reçu sur le quai de la Gare de l'Est par M. Diamandy, ministre de Roumanie, qu'accompagnaient de nombreuses personnalités de la colonie roumaine, par le personnel de la légation, ainsi que par R. Louis Martin.

A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, f. 86-87.

- Anexa 2 -

Presa franceză despre România
Cu prilejul vizitei d-lui Mitileneu la Paris

PARIS, 25 (Rador).

Dl. ministru Mitileneu a fost primit ieri împreună cu dl. Diamandy, în audiență la dl. Doumergue, președintele republicii.

Presa franceză publică lungi articole, în care se ocupă de declarațiunile făcute de dl. Mitileneu, cu ocaziunea primirii ziariștilor francezi la legațiunea română.

Dl. Daint Brixé, în „Le Journal”, spune că dl. Mitilineu este un partizan fervent al stabilizării situației politice în Europa centrală, printr-o combinație politică analoagă celei de la Locarno. Ministrul român recunoaște dificultățile existente azi, pentru realizarea unui asemenea plan, și anume dificultățile apărute deja la conferința economică de la Geneva, când delegația ungară a stabilit un strâns raport între reconstituirea economică și revizuirea statului politic. Or, Mica Înțelegere nu poate admite o atare revizuire.

Relațiile ruso-române

România urmărește cu cel mai viu interes evoluția raporturilor dintre marile puteri, și în special raporturile dintre Anglia și Soviete, ea neavând până acum niciun fel de raport cu Rusia, nici politic, nici economic. Fluviul Nistru este o adevărată barieră între România și Rusia, care, a căutat să formeze de-a lungul acestui fluviu o republică sovietică moldovenească, cu intențiunea evidentă de a atrage pe țărani basarabeni, însă țărănimea română rămâne cu totul refractară la propaganda bolșevică. România a făcut în mai multe rânduri propuneri Rusiei pentru încheierea unui pact de neagresiune, însă Rusia nu a răspuns la aceste propuneri. Față de Rusia, România și Polonia sunt strâns unite, ele urmând ambele absolut aceeași politică.

Situația internă a României

Dl. ministru Mitilineu a ținut să sublinieze marea strângere a rândurilor în jurul Tronului, precum și ferma hotărâre a tuturor partidelor politice române, de a se menține unirea și pacea internă în vederea oricărei eventualități.

Dl. de Guvet, în „L’Avenir”, spune că declarațiile d-lui Mitilineu, confirmă deplina încredere ce există între țările Micii Înțelegeri, care își lasă una alteia o mare latitudine în privința politicii externe.

Impresiile ce se degajează din conversațiunea avută cu dl. Mitilineu, indică o mare amicitie a României pentru Franța, o mare bună voință internațională și un optimism rezonabil asupra situației externe a României.

Dl. Albert Julien, în „Le Petit Parisien”, scrie că dl. Mitilineu demonstrează caracterul esențial pacific al politicii românești, care în

mod natural se felițează de rezultatele voiajului d-lor Briand și Doumergue la Londra.

„Le Matin” scrie că țărănul român, care s-a arătat ostil bolșevismului în timpul mobilizării, când suferea multe lipsuri, acum când este proprietar, este cu totul dușman al tentațiilor moscovite. Ziarul citat mai constată că poporul român este indemn de orice microb bolșevic, orice alte știri transmise și fabricate la Moscova, fiind cu totul false și mincinoase.

Tot în sensul celor de mai sus, au publicat articole și celelalte ziare din presa franceză, toate aducând elogii necondiționate atât d-lui ministru Mitilineu, cât și politicii sănătoase și cinste a României animată numai de sentimentele cele mai pacifice.

A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, f. 100.

- Anexa 3 -

Berlin, 27 mai 1927
Serviciul Atașatului de Presă
Ad.No. 208

RAPORT

asupra celor apărute în presa germană cu ocazia vizitei la Paris a domnului Mitilineu,
ministru de externe

Ziarele germane din 24 și 25 mai a.c., între care „Deutsche Allgemeine Zeitung”, „Tägliche Rundschau”, „Preussische Kreuzzeitung”, „Germania” și „Vorwaerts”, publică între altele următoarele; în jurul călătoriei la Paris a domnului Ministru de Externe Mitilineu:

Se arată primirea cordială ce i s-a făcut Ministrului nostru de Externe din partea oficialității franceze, insistându-se asupra importanței convorbirilor avute cu domniul Briand, Ministru de Externe al Franței și Berthelot, Secretarul General al Ministerului de Externe. Asemenea și cu privire la audiența de la domnul Doumergue, Președintele Republicii Franceze.

Din declarațiunile ce le-a făcut dl. Ministru Mitilineu reprezentanților presei

franceze, ziarele germane relevă îndeosebi următoarele puncte:

„Nici unul din Statele Micii Antante nu întreține legături cu Guvernul Sovietelor. În acest moment când Anglia întrerupe relațiunile cu Moscova, atât Praga cât și Belgradul nu-și vor schimba atitudinea de până acum față de Soviete. România, natural, nu întreține nici un fel de relațiuni cu Rusia. Frontiera româno-rusă este hermetic închisă și nu există nici un fel de contact între cele două State. Cu toate acestea, Sovietele întreprind o intensivă propagandă la noi, care însă este o străduință zadarnică și bani aruncați în vânt. Văzut de aproape, se poate constata că bolșevismul își pierde încontinuu puterea. Toate tratatele încheiate de România țințesc numai spre pace și spre consolidarea *statu-quo*-ului. Totodată, România urmărește o îmbunătățire continuă a relațiilor existente prin un Locarno al Europei centrale. N-am ajuns însă la acest punct, căci mai întâi de toate Ungaria trebuia să dovedească sincer că se împacă cu situația creată în urma războiului”.

La acestea ziarul „Tägliche Rundschau” din 24 a.c., face următorul comentariu:

„Cererea domnului Mitileneu, privitor la Ungaria, merge prea departe, căci o treime a poporului ungar este azi despărțită de patriamă, iar frontierele tratate sunt prea nedrepte. Domnul Mitileneu are dreptate când pretinde respectarea tratatelor și din partea Ungariei, în schimb, pe de altă parte, însă trebuie să dea asigurări că tratatele pentru apărarea drepturilor minorităților vor fi respectate”.

Iar ziarul „Deutsche Allgemeine Zeitung” din 25 a.c. într-un articol de fond semnat de Fritz Klein, șef redactorul numitului ziar, comentând ruperea relațiilor diplomatice și economice dintre Anglia și Rusia Sovietică și consecințele acestui fapt asupra politicii externe mondiale, afirmă între altele următoarele:

„Și asupra României, vecinul de sud-vest al Rusiei, va trebui să se îndrepteze o atențiune mai accentuată. Sigur nu este o simplă întâmplare, că Ministrul de Externe român, cu ocazia recente sale vizite la Paris, s-a exprimat, față de reprezentanții presei, atât de clar și de categoric asupra relațiilor

diferitelor state ale Micii Înțelegeri față de Moscova, precum și asupra bolșevismului”.

În general, presa germană atribuie o deosebită importanță politică vizitei la Paris a domnului ministru de Externe Mitileneu, urmată îndată după conferința Micii Antante de la Jachymov și tocmai în timpul când Anglia era hotărâtă a rupe relațiilor cu Rusia Sovietică.

Atașatul de presă,
ss. indescifrabil

A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, ff. 114-116.

- Anexa 4 -

Paris, 26 (Rador)

Intervievat de agenția „Havas”, dl. ministru Mitileneu a declarat că, înainte de a părăsi Parisul ține să exprime toată recunoștința sa pentru primirea călduroasă și cât de mult l-a mișcat simpatia Franței pentru România și interesul arătat pentru sănătatea M. S. Regelui. Cu deosebire l-a mișcat atenția insistentă a președintelui Doumergue care l-a însărcinat să prezinte omagiile sale Suveranului României. Dl. Mitileneu a declarat apoi că noua manifestare a acestei prietenii constante și întărirea acordului franco-englez în urma călătoriei președintelui Doumergue la Londra constituie un augur excelent pentru viitor, îngăduind să se continue cu mai mult curaj și succes politica națională a României, ale cărei baze sunt pacea și menținerea *statu-quo*-ului. Amiciția foarte reală ce unește Italia și România nu poate decât confirma această politică. „Cea mai mare dorință a noastră – a declarat dl. Mitileneu – ar fi să vedem aceste două mari națiuni apropiindu-se și mai mult una de alta, fiind încredințați că pacea ar fi definitivă dacă un acord franco-italian ar complecta acordul franco-englez”. Dl. ministru Mitileneu a precizat că chestiunea Dunărei n-a fost ridicată în cursul vizitei d-sale la Paris. Dl. Mitileneu a încheiat declarând că în ceea ce privește noul tarif vamal român că în cazul când s-ar ivi dificultăți de ordin comercial, guvernul va dispune imediat punerea la punct necesară. Dl. Mitileneu a anunțat, că Cetatea Universitară din

Paris va avea în curând și un cămin al studenților români grație mai ales concursului dat de dl. ministru Louis Marin, președintele Asociației franco-române.

A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, f. 101.

- Anexa 5 -

AGENȚIA TELEGRAFICĂ ROMÂNĂ
„ORIENT-RADIO” (RADOR) S.A.
București
27 mai 1927

[...]

Vizita d-lui ministru Mitilineu la Paris a fost caracterizată prin cea mai caldă cordialitate. Îndată după sosire a fost invitat, împreună cu dl. Ministru Diamandy la o masă intimă la dl. Briand, la înapoierea acestuia de la Londra. D-nii miniștri Mitilineu și Diamandy au avut apoi lungi întrevederi cu d-nii Doumergue, președintele Republicii, Poincaré, președintele consiliului de miniștri, cu d-nii Painleve, Sarraut, Herriot, Louis Marin și numeroase alte personalități din cele mai importante din lumea politică, militară și din presa franceză.

În ajunul plecării spre România, dl. Diamandy a oferit aseară delegației un dejun în onoarea d-lui ministru și doamnei Mitilineu. Au participat dl. Briand, contele Manzoni, ambasadorul Italiei și doamna, ambasadorul Poloniei și doamna Chapovski, ministrul Cehoslovaciei și doamna Osuski, dl. Soalaicovici, ministrul Iugoslaviei, dl. Masigli, directorul cabinetului politic al ministrului de Externe, amiralul Lasson cu doamna, directorul cabinetului militar al Președintelui republicii, dna Elena Văcărescu și dl. Mihail Arion, directorul cabinetului politic al d-lui ministru Mitilineu.

A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, f. 97.

Note:

¹ Vezi Marusia Cârstea, Gheorghe Buzatu, *Europa în balanța forțelor, 1919-1939*, Editura Mica Valahie, București, 2007, p. 13-70.

² Constantin Vlad, *Diplomația secolului XX*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006, p. 93.

³ Maria Georgescu, *Franța și România în sistemul de securitate colectivă europeană în anii '20. Speranțe și iluzii*, în vol. *Diplomație și diplomați români*, Editura Pallas, Focșani, 2002, p. 253-254.

⁴ Andrei Alexandru Căpușan, *Diplomați români de elită*, vol. II, Universitatea din București, 2009, p. 71-79.

⁵ *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, 1911-1939, București, 1971, p. 10.

⁶ Apud Maria Georgescu, *op. cit.*, p. 259.

* Ion M. Mitilineu s-a născut la 28 septembrie 1868 în București și a murit la 11 iunie 1946. A fost ministru al Afacerilor Străine (30 martie 1926 – 4 iunie 1927). Diplomat de carieră, cu gradul de ministru plenipotențiar s-a evidențiat în mod deosebit în diplomație și mai puțin în plan politic propriu-zis. Din 1931 devine senator, ales pe listele „Uniunii Naționale” –, coaliție patronată de guvernul Iorga-Argetoianu (apud Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007, p. 496-497).

⁷ Ioan Scurtu, *Viața politică din România 1918-1944*, București, 1982, p. 102.

⁸ Constantin Bușe, *Din istoria relațiilor internaționale. Studii*, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 263.

⁹ *Ibidem*, p. 267.

¹⁰ Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale. Modelul balcanic interbelic*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003, p. 163.

¹¹ Georgiana-Margareta Scurtu, *Din istoria diplomației europene. Relațiile României cu Franța (1935-1938)*, Cartea Universitară, București, 2006, p. 17-32.

¹² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București (în continuare, se va cita: A.M.A.E.), fond 71 Franța, vol. 64, f. 85.

¹³ Apud Teodor Meleşcanu, *Renașterea diplomației românești 1994-1996*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 261.

¹⁴ A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, f. 90.

¹⁵ *Ibidem*, f. 91-92.

¹⁶ Maria Georgescu, *op. cit.*, p. 260.

¹⁷ A.M.A.E., fond 71 Franța, vol. 64, f. 100.

¹⁸ *Ibidem*, f. 94.

¹⁹ *Ibidem*, f. 101.

²⁰ *Ibidem*, f. 100.

Paradigms of International Terrorism

Radu Riza

Abstract: *Constant development, depending on geographical situation, political, economic, social, etc., is what makes terrorism remain in the attention of all. So, attending various stages of time, leads to the emergence of terrorist paradigm. Determination by category is intended to combat this widespread phenomenon.*

Keywords: *terrorism, doctrine, theory, practice.*

The typology of terrorist groups emphasizes the detailed description of terrorist profiles and applications all over the globe, the suicidal forms and the psychology of the criminal deeds of terrorist groups. Each terrorist group is unique in its way, by its legitimizing form, either violence or terror, and behind criminal deeds terrorist groups hold a syncretic political – religious doctrine raised to divine status or stamped on their minds. Terrorist groups spread all over the world. The largest terrorist groups are in the Middle East, Western Europe, Russia, Eastern Europe, North America, South America and Africa. The study classifies foreign terrorist groups according to the following four typologies: nationalist – separatist, fundamentalist religious, new religious and social – revolutionary. This classification is based on the supposition that terrorist groups can be differentiated by their political ideology.

The social –revolutionary category has also been named “idealistic”. Idealistic terrorists fight for a radical cause, a religious belief or a political ideology, including anarchism. Although some groups cannot be included in any of these categories, the general typologies are important because every terrorist campaign is different, and the intentions of the groups belonging to the same general category tend to have more things in common than those of different categories. For instance, IRA, ETA and LTTE all have strong nationalist motivations, while Muslim fundamentalists and Aum Shinrikyo’s groups are motivated by religious beliefs.

The fifth typology, that of right – wing terrorists has not been registered, because they do not represent the subject matter of this study. Anyway, it seems that they are not on the list of the US State Department either. Right –wing terrorists are briefly mentioned here. This does not

mean that right – wing extremists in the United States do not represent a real threat to the security of the United States, which was proven by the bombing in Oklahoma City on the 19th of April 1995.

All terrorist groups have something in common, namely their strategies of individual combat or small group combat. And the categories of terrorism are of a violent suicidal aggressive destructive type, not taking into account innocent civilians and religious or political organizations. Their operating techniques are : individual and collective assassinations, kidnappings and hostage - taking, plane hijackings, destruction of civil planes, launch of massively explosive bombs, manipulation through the mass media, persuasion means, efficient psycho - physiological training for endurance and criminal motivation.

x
x x

The task of defining international terrorism so that it can be sanctioned by using the norms of the law are incumbent on the Special Committee of the United Nations on international terrorism.

In the response given to the United Nations Secretary on the 19th of August by Romania , regarding the issue of terrorism , it was underlined that : “ *in order to exist, an act of international terrorism must have in the first place a deed of actual or potential violence, which, in its turn must necessarily have elements of an international nature as far as the author, the victim, the place where the action happened and its consequences are concerned. Without the existence of the international aspect regarding one of these elements, we would be confronted with some deeds that are qualified*

according to the internal law rules of each state.”

Concretely, the terrorist phenomena manifests itself through the distinct appearance of a variety of criminal deeds aimed at hurting human lives, damaging property or other interests.

Modern terrorism has the following historical causes:

- the military victory of Israel on its Arab neighbours, which led to the increase of their terrorist actions on the USA and Israel and to hijackings.

- the reappearance, after 1968, of extremist student movements (neo-marxist and neo-trotskyist) in industrialised countries, in close connection with the protests against the Vietnam war (represented by a series of groups such as “Baader – Meinhof “ in the Federal Republic of Germany ,”The Red Brigade” in Italy , “The Red Army” in Japan.

- the end of the Cold War, which led to a loss of ideological identity and an economic decline of the states that were former allies of the USSR, which often resulted in the intensification of the anti - american attitude and the integration in the Muslim fundamentalism.

Among the essential changes that have influenced the evolution and the globalisation of terrorism the following are worth mentioning:

- the disappearance of the communist block, which led to the elimination of the international support for the great majority of the existing “revolutionary” movements.

- after fifty years of war and terrorist actions, the Arabs and the Palestinians are committed to make the peace process work. The Palestine Liberation Organization has given up terrorist actions and most Arab states unequivocally reprove terrorism.

- the number of states that sponsor terrorism decreases constantly.
- the appearance of international consensus regarding the utter inacceptability of killing innocent people, regardless of the motivation and causes.
- the desire of the international community to fight against terrorism by any means, especially legal ones.

x

x x

The new types of challenges and their consequences for the international community are closely connected with the doctrines developed by the extremist – terrorist groups and movements.

Currently, international analysts define the following as being terrorist paradigms of the utmost importance in elaborating anti - terrorist doctrines:

a) *The paradigm of coercive diplomacy*

From the first demonstrations certified by documents, terrorist action has been regarded as an attempt to determine changes in an existing situation by using violent means of intimidation.

Coercive diplomacy manifests itself through three basic forms, starting with the 1st century AD, with the actions led by the Jewish people in order to gain their independence from Rome, and continuing with the ever more violent manifestations of some ethnic minorities for determination. Having this paradigm as the starting point, it can be concluded that the use of mass destruction weapons is disproportionate with the ultimate goal of terrorist action. Regarding this aspect, Brian Jenkins expressed his point of view twenty years ago in the paper *"The Potential of Nuclear Terrorism"* (RABD, 1997), being contradicted by the analyst Thomas Shelling until recently, when the internationalisation of terrorism and the danger of holding mass destruction

weapons has become a real threat to international security.

b) *The paradigm of war*

In the opinion of analyst Caleb Carr – based initially on the theory of Brian Jenkins ((International Terrorism A New of Warfare, 1974), terrorist actions can be put into practice by terrorist elements that act on their own or in the service of some states that support terrorism logistically and financially, the strategic aim being to cause large – scale losses and destructions, in the context of what terrorist – extremist groups consider to be an ongoing military conflict. Currently, when the Information Age determines important mutations in holding the supremacy of the non –statal and transnational protagonists, terrorism, as a war paradigm, has evolved less at the expense of sponsor states, the ambiguity of this identity becoming the key element in the war paradigm. The appearance of a market destined to intermediate between the sponsor –state and the extremist – terrorist groups, as a buffer –type manifestation, make difficult the establishment of the identity of sponsor states, although methods of investigation and modern integration are used.

The new challenges raised by the war paradigm are complex and impose the thorough analysis of the manner of manifestation of the present–day terrorist phenomenon.

The multitude of viewpoints referring to the development and the dimension of certain actions situated at the juridic borderline between terrorist actions and military actions, was detrimental to international security. In this regard it is worth mentioning the Serbians' s actions of ethnic purification in Kosovo, the operations of the Chechen rebels, the actions of ethnic purifications of the Albanians in Kosovo against the Serbian

population in the Kosovo enclave, the gasification of the Kurd minority by the totalitarian regime in Iraq, the massacre of some minorities in Africa and Latin America by the anti – governmental paramilitary forces to give just some examples. It is certain that, as Madeleine Albright emphasized: “*the war against terrorism is the war of the future.*”)

The paradigm of the new world. The paradigm of the new world (of a new social system) represents the dire perspective of the world domination by a fundamentalist religious system that aims at having totalitarian control and creating a complete chaos. This anti- humanitarian behaviour was a feature of the terrorist attacks that took place on the 11th of September 2001 and the 11th of March 2004, that we witnessed and that have deeply concerned the international community. Groups of fanatics belonging to peripheric social categories have led to social combats in the name of justice or in the name of saving a minority, bringing about real social cataclysms, which have often been beyond the control of legally constituted authorities. On the other side, fanatical terrorism on behalf of a religious doctrine manifests itself with a view to purification, which causes a multitude of tragedies and broken destinies, with the purpose of the rebirth of a new type of society after generalised chaos.

d) *The Netwar paradigm*

The evolution of terrorist actions outside state borders and the internationalisation of this phenomenon in the Netwar direction has raised new difficulties of counteracting on the part of the international community.

The Netwar type of terrorism manifests itself by small –scale actions, in which terrorist groups based on modern doctrines, strategies and technologies, use organisational structures in the form of

networks that are adapted to the information era. The “ new” protagonists are made up of working groups spread all over the globe and which communicate, are coordinated and led through an information network similar to the internet network, without having a central and definite command centre, in order to be difficult to identify and neutralize. This manifestation has become a reality, it represents a major phenomenon that leads to the internationalization of the terrorist phenomenon.

To this purpose we have mentioned extremist – terrorist groups such as the Palestinian Hamas, the Zapatist movement (Mexico), Fidelistas (Cuba), The American Christian Patriots, the Asian triads or organized crime structures.

Netwar actions are committed by adversaries that are known, that have modified their structures and strategies in accordance with the “working” advantages offered by the network, but also with the confidentiality they offer. According to this paradigm, the purpose of terrorist action is to desorganise political and social – economic life. In order to achieve this objective, extremist -terrorist organisations use information attacks of various intensity, but which have an immediate effect on the international community.

Since terrorists, isolated from reality, operate in an imaginary world, the connection with the initial motivation might disappear in time. Terrorist action therefore becomes an end in itself. Lutz Tauer, one of the terrorists of the former organization RAF (*Red Army Faction*) in an interview for *Der Spiegel* magazine (1998), referring to the official surrender of the organization, stated that the organization lacked ideological substance though : “ *I think that you cannot kill people and spend your entire life in prison*”

if you do not know the reason why you are doing this.[...] we have never thought things through.”

Bibliography:

1. Roland Gaucher, *Les terroristes*, Paris, Albin Michel Publishing House, 1965.
2. Friedrich Hocker, *Terreur et terrorisme*, Paris, Flammarion, 1976.
3. Muntean Magda Ferchedan ș.a., *Terrorism. Compilation of studies*, Omega Publishing House, 2001.
4. Mihail Simion, *Contemporary Political Doctrines*, Sitech Publishing House, 2004.

Raportul unui diplomat român – Brutus Coste – privind problema palestiniană (1937)

Daniela Osiac*

Abstract: *The article is based on the diplomatic documents found in the Archives of the Ministry of Foreign Affairs. After a short history of the Palestinian question under the British mandate, the author presents the Report on Palestina, of the diplomat Brutus Coste in 1937 as attaché of the Romanian Legacy in London (1937-1938).*

Keywords: *British mandate, Diplomacy, Brutus Coste, Palestinian Legislative Council, White Book-1937.*

Mandatul Marii Britanii asupra Palestinei s-a materializat *de jure* în anul 1923, odată cu semnarea tratatului de la Lausanne cu turcii¹. Până atunci administrația *de facto* a teritoriului a luat mai întâi forma unei administrații militare din decembrie 1917 până în iunie 1920. În anul 1921 administrația teritoriului aflat sub mandat trecea în jurisdicția Cabinetului pentru Colonii, condus de Sir Winston Churchill. În același an el avea să impună constituirea unui *Departament pentru Orientul Mijlociu* –, ce trebuia să reprezinte un liant între cei care impuneau direcțiile politice în Londra și Administrația Civilă din Palestina. Administrația britanică „veghind să nu fie adusă vreo atingere drepturilor și stării altor populații” încuraja, de acord cu organizația sionistă, „stabilirea intensivă a evreilor pe pământurile țării, inclusiv domeniile statului și pământurile

necultivate, precum și în cele neutilizate de serviciile publice”². Este de remarcat că W. Churchill susținea realizarea unui stat evreiesc – așa cum reiese dintr-o discuție cu ministrul canadian Arthur Meighen, din 22 iunie 1921 – „să ne străduim să facem un efort cinstit de a da evreilor o șansă de a-și întemeia un stat național al lor”³.

Treptat, presiunea exercitată în Marea Britanie de Organizația Sionistă a dus la stabilirea unei situații favorabile sioniștilor în Palestina. În aceste condiții, arabii palestinieni au început să apeleze și ei diversele mijloace politice și diplomatice pentru a obține protejarea propriilor drepturi amenințate acum de mișcarea sionistă. Aceste mijloace dovedindu-se insuficiente și nefolositoare, din punctul de vedere al arabilor, drumul către diferite forme de violență părea din ce în ce mai viabil. Au avut loc, în anul 1929, ciocniri violente între cele două populații, devenite „*pogrom*” pentru unii,

„revoluție națională” pentru ceilalți, „nemulțumiri socio-economice pentru englezi”⁴.

În deceniul al IV-lea, din secolul XX, situația din Palestina s-a inflamat. În plan politic, pentru a da o rezolvare cât mai rapidă situației conflictuale, administrația britanică elaborează, la sfârșitul anului 1935, un proiect legislativ privind înființarea *Consiliului Legislativ al Palestinei*, cu participarea reprezentanților întregii populații. Atribuțiile acestui consiliu se limitau la controlul imigrației și problemele administrative. Protestele evreilor vor fi și de data aceasta vehemente, consiliul în formula propusă de britanici afectând până la lichidare atât procesul migraționist, cât și poziția evreilor în Palestina; de cealaltă parte, arabii vor adopta noi forme de protest⁵. În anii următori (1936-1939) vor avea loc numeroase conflicte armate între cele două părți.

Temându-se de amploarea conflictului, guvernul britanic va încerca dezamorsarea acestuia prin convocarea unei comisii de anchetă⁶. Comisia creată de coroană, pentru a investiga evenimentele din Palestina, era condusă de un fost Secretar al Indiilor, lordul Robert Peel, iar raportul acestei comisii – un document de majoră importanță pentru studierea problemei palestinienilor – însuma nu mai puțin de patru sute de pagini. De asemenea, raportul analiza modul în care britanicii gestionaseră situația din Palestina și se consemna faptul că – în mod contrar presupunerilor anterioare ale britanicilor – angajamentele luate față de cele două popoare nu erau compatibile. Puși în fața acestei dileme – se recomanda în manieră solomoniană – împărțirea în două a teritoriului Palestina. Recomandările privind împărțirea teritoriului palestinian au fost acceptate de britanici prin

intermediul *Cartei Albe*, din 1937. Palestina urma să cuprindă:

- 1 – statul evreiesc alcătuit din Galileea și zona de coastă a Palestinei, înglobând orașele Jaffa și Haifa;
- 2 – statul arab cuprinzând restul Palestinei și Transiordania;
- 3 – Ierusalimul ce urma să fie păstrat de puterea mandatară, ca și unele așezări locuite de creștini⁷.

Prin acest plan se considera că arabii ar obține mult dorita independență și ar fi astfel eliberați de orice teamă privind posibila dominație a evreilor. Pe de altă parte, această împărțire ar asigura crearea *Căminului Național Evreiesc* și i-ar feri pe evrei să ajungă sub o posibilă viitoare conducere arabă.

*

* * *

În această perioadă – deceniul al patrulea din secolul trecut – problema palestiniană era urmărită cu multă atenție și de diplomația română. În timp ce se purtau ample discuții cu privire la Palestina, printre reprezentanții diplomației României în Marea Britanie se afla și Brutus Coste⁸. El și-a început cariera diplomatică, la 10 aprilie 1933, în calitate de atașat în administrația centrală a Ministerului Afacerilor Străine. În activitatea sa diplomatică a mai activat și în cadrul Legațiilor României de la Paris (1936-1937), Londra (1937-1938), Washington (1939-1941), Lisabona (1942-1945).

În data de 8 septembrie 1937, Brutus Coste trimite în România un amplu raport privind *Mandatul Marii Britanii asupra Palestinei și Propunerile făcute de Comisiunea Regală de anchetă pentru Palestina și însușite de guvernul britanic în vederea transformării lui*⁹.

Spre o amplă edificare a modului cum era privită problema palestiniană în epocă, publicăm câteva fragmente din acest *Raport*.

MANDATUL MARII BRITANII
ASUPRA PALESTINEI
ȘI PROPUNERILE FĂCUTE DE
COMISIUNEA REGALĂ DE
ANCHETĂ PENTRU PALESTINA ȘI
ÎNSUȘITE DE GUVERNUL BRITANIC
ÎN VEDEREA TRANSFORMĂRII LUI

SUMAR

.....

B. Planul de împărțire

1. Sistemul de tratate

Mandatul pentru Palestina ar urma să ia sfârșit, fiind înlocuit cu un sistem de tratate, asemănător cu precedentele stabilite în Irak și Siria.

Un nou mandat pentru Locurile Sfinte ar urma să fie instituit.

S-ar negocia tratate de alianță de către mandatar cu Guvernul Trans-Jordaniei și cu reprezentanții Arabilor din Palestina, pe de o parte și cu Organizația Zionistă pe de alta. Aceste tratate ar declara că, într-un termen scurt, vor fi înființate două state independente – unul un stat arab, compus din Trans-Jordania unită cu o parte a Palestinei; celălalt un stat evreiesc, compus dintr-o a doua parte a actualei Palestine.

Puterea mandatară se va lega să sprijinească cererea de admitere în Liga Națiunilor pe care Guvernele celor două State noi le vor face potrivit cu Art. 1 din Pact.

Tratatele vor cuprinde garanții severe pentru protecțiunea minorităților în fiecare stat și vor fi însoțite de tratate militare ocupându-se de menținerea forțelor navale, militare și aeriene, folosirea porturilor, drumurilor și liniilor ferate precum și de securitatea conductei de petrol Mossul-Haiffa.

2. Locurile Sfinte

Împărțirea Palestinei trebuie însă făcută – accentuează Comisia – sub rezerva că Locurile Sfinte vor fi păzite cu sfințenie. O asemenea misiune nu poate fi împlinită spre mulțumirea lumii creștine decât cu puterea mandatară. De aceea se va elabora un nou mandat având ca obiect această pază a Locurilor Sfinte. În acest scop se va demarca o enclavă care va porni de la un punct situat la Nord de Ierusalim și va merge până la un punct situat la Sud de Bethlehem.

Se va crea acces la mare printr-un coridor care se va termina la Jaffa.

Comisiunea, ținând seama de dispozițiunea din Art. 28 mandat, după care paza și respectul locurilor Sfinte este o obligație *veșnică*, care trebuie să supraviețuiască oricărei modificări a statutului teritoriului Palestinei, propune ca acest mandat să fie *permanent*.

Datoria mandatarului va fi să se îngrijească de bunăstarea și dezvoltarea populațiunii teritoriului delimitat, dar nu cu intenția de a crea cu vremea o comunitate care să guverneze prin ea însăși. Mandatul acesta nu va putea lua sfârșit decât prin hotărârea Societății Națiunilor și a Statelor Unite.

În teritoriul care va fi supus acestui mandat, Arabii și Evreii nu vor avea drepturi speciale. Singura limbă oficială va fi aceea a mandatarului.

Comisia propune ca Nazarethul și Lacul Tiberias (lacul Galileei) să fie și ele supuse acestui mandat. Mandatarul va percepe veniturile normale ale teritoriului sub mandat. Cum însă aceste venituri nu vor fi suficiente, Comisiunea socotește necesară o subvenție anuală a Marii Britanii.

3. Frontierele

Comisia propune următoarele principii pentru împărțire:

1). Se vor separa teritoriile în care Evreii au dobândit pământ și în care ei s-au așezat de acelea în întregime sau în majoritate ocupate de Arabi.

2). Ținându-se seama de spiritul obligațiilor mandatarului se va da statului evreiesc un teritoriu suficient pentru o populație sporită și susceptibilă de colonizare. Se va da, în schimb, o compensație Statului Arab pentru pierderea de teritorii și venituri pe care o va îndura.

Comisiunea nu propune o linie prea precisă de frontieră; ea recomandă ca această sarcină să fie dată unei comisiuni de frontieră.

În termenii actualei împărțiri administrative, teritoriul evreiesc proiectat de Comisie ar cuprinde sub districtele Acra, Safad, Tiberias, Nazareth, Haiffa și o parte din subdistrictele Jenin-Tulkarum, Beisan, Jaffa și Ramla; teritoriul arab ar cuprinde sub districtele Nablous, Ramallah, Jericho, Hebron, Gaza, Beersheba și parte din subdistrictele Baisan, Jenin, Tulkarm, Jaffa, Rambla, Jerusalem și Bethlehem.

Comisia mai propune ca orașele Tiberia, Safad, Haifa și Acra având o populație mixtă, să rămână pentru o perioadă de determinat sub administrația mandatarului, de asemenea Golful Agaba de la Marea Roșie; Portul Jaffa a propus a fi acordat Statul Arab, care va comunica cu el prin coridorul mandatarului.

4. Subvenții

Comisiunea propune ca ținând seama de faptul că Evreii contribuie azi în cu mult mai mare măsură la veniturile Guvernului Palestinian decât Arabii și de avantajile pe care planul de împărțire le oferă Evreilor, Statul Evreiesc să fie ținut a

plăti o subvențiune Statului Arab, atunci când împărțirea va intra în vigoare.

Cum însă planul de împărțire prevede unirea Trans-Jordaniei cu părțile arabe ale Palestinei și cum Marea Britanie a dat în trecut ajutoare acestei țări, Comisia propune ca prin sistemul de tratate Marea Britanie să acorde Statului Arab o subvenție de 2.000.000 lire sterline. Numai astfel se va putea menține în noul Stat un nivel administrativ mulțumitor.

5. Alte propuneri

Statul Arab, cel evreiesc și Guvernul Mandatar își vor fixa singure tariful vamal.

Comisia recomandă însă ca odată cu sistemul de tratate politice să se încheie și convențiuni economice creând un tarif comun. Pentru a se evita contrabanda în porturi, propune ca mandatarul să fie însărcinat, în mod provizoriu, cu administrarea vămilor în folosul fiecăruia dintre state.

Se va crea o naționalitate a fiecăruia din noile State; ea va fi dobândită deplin drept de foștii supuși palestinieni.

Comisiunea mai face recomandări cu privire la respectarea drepturilor câștigate ale funcționarilor, cu privire la respectarea concesiunilor industriale.

6. Schimb de pământ și de populație

Pentru a înlesni schimbul de populație minoritară între cele două state, Comisia propune inserarea unor dispozițiuni speciale în tratate în vederea înlesnirii vânzării la un preț drept a pământului deținut de un Arab în Statul Evreiesc sau invers.

Dat fiind că din 1931 nu s-a mai făcut un recensământ, Comisiunea nu poate da cifre precise cu privire la distribuția populației între propusele teritorii arabe și evreiești.

După o evaluare aproximativă în teritoriul evreiesc, ar rămâne 225.000 Arabi, iar în teritoriul arab numai 1250 Evrei. Dar în schimb Evreii pierd, în folosul mandatarului, numai la Ierusalim și Haiffa 125.000 conaționali (contra 85.000 Arabi).

O mutarea a unei bune părți a minorității arabe din Statul Evreiesc va fi posibilă numai prin punerea în valoare în Statul Arab, a unor terenuri până acum necultivate dar cu ajutorul irigațiunii, ar putea fi puse în valoare. Pentru anumite zone mixte, în care fricțiunea va fi mai iminentă, tratatele ar trebui să stipuleze unele schimburi obligatorii de populație. Raportul recomandă, în această privință, exemplul schimbului de populație dintre Grecia și Turcia.

Pentru a se putea pune în stare de cultură unele pământuri din Statul Arab, spre a face loc arabilor rămași în Statul Evreiesc, planul propune o nouă contribuție a Marii Britanii.

Orice operațiune de schimb de populație s-ar face sub controlul mandatarului, chiar și după ce cele două State au devenit independente.

7. Măsuri transitorii

Sistemul propus neputând intra în vigoare decât după o trecere de timp, Comisia face următoarele recomandări pentru perioada de tranziție.

a). Pământ

Să ia măsuri pentru interzicerea cumpărării de pământ de către Evrei în interiorul proiectatului teritoriu arab și de către arabi în interiorul proiectatului teritoriu evreiesc.

b). Imigrarea

În locul maximului politic propus prin raport pentru cazul continuării mandatului, se va institui o restricțiune teritorială. Nici o imigrațiune evreiască în teritoriul arab nu va fi admisă. Volumul

imigrațiunii evreiești va fi determinat de capacitatea de absorbire economică, minus teritoriul arab. Comisia mai propune unele măsuri cu privire la comerț, reorganizarea Consiliului Consultativ, reorganizarea municipiilor, precum și la învățământ.

III. GUVERNUL BRITANIC ȘI RECOMANDAȚIUNILE COMISIUNEI REGALE

Printr-o declarațiune politică publicată la 8 iulie odată cu Raportul Comisiunii Regale pentru Palestina, Guvernul britanic a adoptat concluziunile acesteia.

Însușindu-și argumentarea Comisiunii, Guvernul arată că a ajuns la concluziunea: 1). că în Palestina este un conflict ireductibil între aspirațiunile Arabilor și acelea ale Evreilor; 2). că aceste aspirațiuni nu pot fi satisfăcute în cadrul actualului mandat și 3). că un plan de împărțire bazat pe liniile generale recomandate de Comisiune, reprezintă cea mai bună și cea mai plină de promisiune ieșire din impasul în care s-a ajuns.

În consecință, Guvernul declară că va lua măsuri spre a obține, în conformitate cu prevederile Pactului Societății Națiunilor și a altor instrumente internaționale, încuviințarea necesară pentru a pune în aplicare planul de împărțire. Guvernul britanic își exprimă nădejdea că îi va fi posibil să-și asigure într-o măsură efectivă, consimțământul comunităților interesate.

În același timp, în așteptarea executării planului de împărțire, Guvernul britanic adoptă dintre recomandările făcute de Comisiune, cu titlul de palative, pe acelea privitoare la asigurarea ordinii publice și pe acelea privitoare la imigrațiune, hotărând că în perioada de opt luni dintre august 1937 și martie 1938 va fi admis – un contingent maxim de 8000

Evrei (intrând sau nu în tabelele de muncă).

Pentru aceeași epocă vor fi interzise toate transacțiunile de pământ care ar putea să îngreuneze executarea planului de împărțire.

Primirea rece pe care cele două Camere au făcut-o Raportului, cu prilejul dezbaterilor de la 21 și 22 iulie, a redus însă valoarea azeziunei Guvernului la planul de împărțire. În loc de a adopta planul, Camera Comunelor s-a mărginit a aproba trimiterea lui în studiul Comisiunii mandatelor rezervându-și dreptul de a lua în dezbateri întreaga problemă și a se pronunța asupra ei după ce Consiliul Societății Națiunilor va fi luat o hotărâre de principiu și Guvernul va fi alcătuit un proiect bine definit. Recomandațiunile Comisiunii Regale s-au redus, în aceste împrejurări, la valoarea unui ante-proiect, iar Azeziunea Guvernului la simpla adoptare a principiului împărțirii.

Ținând însă seama de faptul că Ministrul Britanic al Coloniilor a susținut, în fața Comisiei Mandatelor, cu energie, principiul împărțirii și considerând primirea bună pe care Raportul acelei Comisiuni favorabil principiului împărțirii, l-a avut în cercurile guvernamentale engleze, se poate afirma că Guvernul britanic ar accepta cu faoare o hotărâre a Consiliului Societății Națiunilor prin care s-ar aproba acel principiu. Aceasta n-ar constitui decât un prim pas spre rezolvarea problemei. Guvernului britanic i-ar reveni după aceasta, sarcina de a întocmi un proiect precis. Chestiunea formei politice a teritoriilor nou delimitate (State independente, State separate sub mandat, provincii autonome sub regim de mandat) ar putea fi rezolvată abia cu prilejul întocmirii acestui proiect definitiv.

Acesta din urmă ar avea să rezolve și delicata problemă a fruntariilor. Atât chestiunea formei împărțirii cât și aceia a

determinării fruntariilor rămâne însă subordonată unui acord, măcar în măsură redusă, cu principalii interesați: Arabii și Evreii.

Nu se poate face nici o anticipare asupra atitudinii la care se va opri până în cele din urmă Marea Britanie. Se pot preciza însă condițiunile pe care o soluție finală trebuie să le îndeplinească spre a fi acceptabilă pentru Anglia. Problema este să se găsească un compromis care să nu-i atragă Marii Britanii nici ostilitatea lumii arabe, nici resentimentul Evreimei din lumea întreagă și care, în același timp să țină seama de interesele strategice ale Imperiului britanic. Marea Britanie trebuie să-și asigure, într-un fel sau altul un grad suficient de control în Palestina. Ea nu se poate lipsi de Haifa, singurul port din Mediterana orientală, care poate servi ca bază navală și terminus al unei conducte de petrol având nu numai un interes economic dar și unul militar (în legătură cu aprovizionarea cu petrol a flotei britanice). Ea nu poate abandona Sudul Palestinei, care oferă singura posibilitate a unei alternative a Canalului de Suez (Linia Gaz – Golful Acaba de la Marea Roșie). Marea Britanie nu poate pierde singurul punct de sprijin care îi va rămâne, după executarea Tratatului anglo-egiptean, la punctul de trecere între două continente. Guvernul britanic nu poate pierde din vedere că concesiunea canalului de Suez expiră peste câțiva ani!

Două soluțiuni apar, în aceste condițiuni, cu totul inacceptabile pentru Marea Britanie: 1). recunoașterea unei Palestine independente, guvernată de Arabi, ca implicând sacrificarea intereselor evreiești; 2). menținerea actualului mandat fără restrângerea imigrațiunilor evreiești la un volum așa de mic încât Arabii să scape de amenințarea de a fi majorați de Evrei.

Englezii recunosc că, mandatul actual ar putea fi continuat dacă s-ar

adopta metode de guvernare mai autoritare. Întrebunțarea unor asemenea metode ar avea însă repercusiuni asupra relațiilor Marii Britanii cu întreaga lume Arabă. În momentul când Italia desfășoară o intensă acțiune antibritanică în lumea arabă și când Mussolini se proclamă protector al Islamului, o politică de menajare a Arabilor apare, la Londra, mai mult decât oricând necesară.

.....

V. ATITUDINEA EVREILOR ȘI ARABILOR FAȚĂ DE PLANUL DE ÎMPĂRȚIRE

Prima reacțiune a evreilor față de Raportul Comisiunii Regale a fost cu desăvârșire nefavorabil. Erau respinse atât argumentele cât și recomandațiunile Comisiunii.

Într-adevăr, dacă ar fi subscris recomandațiunile pe care Comisiunea le făcea, ca titlu de paliative, pentru cazul când mandatul ar fi fost continuat, Evreii ar fi renunțat la orice perspectivă a unei Palestine locuite în majoritate de Evrei. Dacă s-ar fi declarat de acord cu planul de împărțire, însemna că se mulțumesc cu un stat mic, puțin vizibil, care nici măcar n-avea să cuprindă Zionul.

Această atitudine absolut negativă a evoluat însă în lunile care au trecut de la publicarea Raportului.

La Congresul Organizației Zioniste și la adunarea Consiliului Agenției Evreiești, care au avut loc în august la Zürich, conducătorii cei mai experimentați ai Evreilor și-au arătat convingerea că Evreii au de ales între o Palestină mare cu minoritate evreiască și o Palestină mică cu o majoritate evreiască compactă.

Rezoluțiunea Congresului Zionist adoptată la 10 august, după dezbateri aprinse, cu o majoritate relativ restrânsă, respinge aserțiunea Comisiunii Regale că Mandatul actual e inexecutabil, respinge

planul de împărțire elaborat de aceeași comisiune, dar autoriză Comitetul Executiv al organizației să înceapă negocieri cu Guvernul britanic, pentru a afla propunerile precise ale Guvernului britanic în ceea ce privește înființarea unui stat Evreiesc.

La rândul său, Consiliul Agenției Evreiești, care reprezintă o adunare a tuturor grupurilor evreiești din lumea întreagă, afiliate sau nu la Organizația Zionistă, aprobă la 22 august, o rezoluțiune, aproape asemănătoare cu aceea a Organizației Zioniste. Singura deosebire dintre atitudinea celor două organizațiuni este că Agenția preconizează, ca o alternativă a împărțirii, menținerea mandatului pe baza unui acord între Evrei și Arabi. În acest scop, Agenția propune deschiderea unor negocieri sub auspiciile Guvernului Palestinian.

În rezumat, Evreii ar prefera menținerea actualului mandat cu cât mai mare libertate de imigrare. Văzând însă că Guvernul Britanic nu este dispus a continua mandatul decât dacă se va fixa un volum anual maxim de imigranți, ci se împacă cu ideea împărțirii, cu condițiunea ca teritoriul atribuit Statului Evreiesc să fie destul de mare ca să ofere loc pentru așezarea a două milioane de Evrei. Evreii nu vor primi împărțirea decât dacă aceasta va duce la crearea unui Stat Evreiesc independent. Soluțiunea numită a „Cantonizării” și aceea a creării a două state sub mandat britanic nu pot fi agreate de ei, deoarece ele prezintă toate neajunsurile împărțirii fără singurul ei folos: înfăptuirea unui Stat Național Evreiesc independent.

Arabii din Palestina au păstrat, de la publicarea Raportului Comisiunii și până acuma, o atitudine absolut negativă. Ei au respins, în mod categoric, negocierile propuse de Agenția Evreiască.

Comitetul Suprem Arab trebuie considerat ostil în primul rând planului de împărțire. Șefii arabi din Palestina, recrutați din clanul Husseini, nu pot să dorească unirea cu Trans-Jordania, deoarece aceasta ar însemna stăpânirea Emirului Abdullah și al clanului vrăjmaș al Nashashibilor. Ei vor face deci tot ce va fi în puterea lor spre a evita soluția împărțirii. Dacă vor avea să aleagă, în cele din urmă, între menținerea mandatului, însoțită de restrângerea imigrărilor și între împărțire, ei nu vor ezita să aleagă pe cea dintâi.

VI. INTERESELE ROMÂNIEI ȘI SOLUȚIUNILE POSIBILE ALE PROBLEMEI PALESTINEI

Factorul hotărâtor în alegerea soluțiunii problemei rămâne Marea Britanie. Așa fiind, nu trebuie considerate posibile decât următoarele soluțiuni: a). menținerea mandatului, cu îngrădirea imigrărilor evreilor; b). împărțirea Palestinei în conformitate cu recomandățiunile Comisiunii; c). împărțirea în cantoane autonome sub mandat, dar cu libertate de emigrare în cantonul evreiesc; d). împărțirea în 2 sau 3 state, fiecare sub mandat separat.

Interesul României în chestiunea Palestinei fiind legat exclusive de chestiunea imigrărilor, să examinăm desavantajele fiecărei soluții din punctual de vedere al posibilităților pe care le prezintă în această privință.

1). - Continuarea mandatului cu prețul limitării imigrărilor evreiești la un volum anual inferior cifrei de 20.000, este o soluție nefavorabilă intereselor noastre. Adoptarea ei ar reduce cota de emigrare alocată României la o cifră infimă.

2). - Crearea Statului Evreiesc în limitele și în condițiunile propuse de Comisiunea Regală ar crea posibilități ceva mai mari de emigrare Evreilor din România. Fără o mărire a teritoriului

propus de Comisiune, soluția aceasta nu va reprezenta însă decât un foarte slab paleativ pentru problema evreiască din țara noastră.

3). - Soluțiunile c). și d). ne-ar putea fi mai favorabile decât soluțiunea propusă de Comisiune numai dacă grație adoptării uneia din ele s-ar ajunge la o mărire a teritoriului deschis imigrărilor evreiești și numai dacă mandatul nu și-ar rezerva dreptul de a le limita, într-un fel sau altul. Un stat evreiesc cu totul independent ar fi un mijloc de a asigura coeziunea Evreilor din întreaga lume și ar întări astfel, mai mult, presiunea pe care Evreimea Internațională este în stare s-o exercite îndeosebi asupra unor state mijlocii și mici. Așa fiind: 1). crearea lui ar merita să fie sprijinită numai dacă prin aceasta s-ar asigura o mai mare emigrare evreiască din România; 2). la capacitate egală de emigrare, pare mai conform intereselor noastre, un Stat sau o provincie evreiască sub mandat. Cu rezervele acestea, interesele noastre concordând în chestiunea imigrațiunii în Palestina cu acelea ale Evreilor, se pune întrebarea dacă n-ar fi posibil ca în schimbul susținerii tezei Organizațiunilor evreiești în Consiliu să căutăm a obține de la reprezentanții acestora, asigurări formale cu privire la mărirea procentului alocat Evreilor din România la imigrațiunea în Palestina.

În anii din urmă, cu mult, cea mai mare proporție a certificatelor de emigrare, distribuite de Agenția Evreiască a fost dată Evreilor din Polonia și Germania. Din aceasta nu se poate trage decât încheierea că mărirea cotei de emigrare alocată fiecărei țări este direct proporțională cu gradul lor de intoleranță.

VII. SOCIETATEA NAȚIUNILOR ȘI RECOMANDAȚIUNILE COMISIUNEI REGALE

Recomandațiunile Comisiunii Regale, adoptate de Guvernul britanic, constituie din punct de vedere juridic propuneri în vederea modificării unui mandat internațional, și în același timp, propuneri în vederea încetării mandatului asupra unei părți din teritoriul sub mandate. Articolul 22 din Pactul Societății Națiunilor nu se ocupă nici despre modul în care ia sfârșit un mandat, nici despre modul în care el poate fi modificat.

În ceea ce privește modificarea mandatului Palestinei, Articolul 27 din Mandatul din 1922 se mărginește a stipula că pentru toate modificările de adus dispozițiilor sale va fi necesar consimțământul Consiliului Societății Națiunilor.

Potrivit unei decizii a Consiliului Societății Națiunilor din 22 iulie 1922, acest consimțământ trebuie dat printr-o hotărâre unanimă.

Aceste dispozițiuni se aplică *a fortiori* la încetarea mandatelor.

La cererea Consiliului, *Comisiunea Mandatelor*, a determinat în 1931, printr-un raport, condițiunile pe care trebuie să îndeplinească un teritoriu sub mandat pentru ca mandatul să înceteze.

Aceste condițiuni obținând aprobarea Consiliului, constituie directivele după care va avea să se conducă aceasta din urmă în material încetării mandatelor. Iată condițiunile pe care trebuie să le îndeplinească teritoriul sub mandat:

1). - să aibă un guvern constituit și o administrație în stare a asigura funcționarea regulată a serviciilor esențiale ale Statului;

2). - să fie capabil a-și menține integritatea teritorială și independența politică;

3). - să fie în măsură a asigura liniștea publică pe toată întinderea teritoriului său;

4). - să fie asigurat a dispune de astfel de resurse financiare încât să poată face față în mod regulat nevoilor normale ale Statului;

5). - să poseadă o legislație și o organizație judiciară care să asigure o justiție regulată tuturor justițiabililor.

Condițiunile acestea și-au găsit o primă explicare în problema ce ne preocupă.

Într-adevăr, Comisiunea Mandatelor luând în cercetare, la cererea Guvernului Britanic, în sesiunea sa de la 30 iulie – 18 august, recomandațiunile Comisiunii Regale s-a declarat prin raportul ei în principiu favorabilă împărțirii Palestinei, dar nu a aderat la ideea de a se crea imediat două State independente, pentru considerațiunea ca ele cu greu ar putea îndeplini, de la nașterea lor, sus amintitele exigențe. Comisiunea a recomandat prelungirea mandatului, fie sub forma „Cantonizării”, fie sub forma a două teritorii sub mandate separate.

Consiliului Societății Națiunilor va avea să se pronunțe atât asupra propunerilor Comisiunii cât și asupra recomandațiilor Guvernului britanic. Ținând seama că întreaga chestiune se găsește încă într-o fază preliminară, Consiliul nu va avea de luat decât o hotărâre de principiu, lăsând Guvernului britanic sarcina de a întocmi, după negocieri cu Evreii și Arabii, un proiect definitiv.

VIII. STATELE UNITE ȘI MODIFICAREA MANDATULUI DIN 1922

Ar rămâne să examinez măsura în care din cauza convențiunei anglo-americeane din 1924, de care m-am ocupat în prima parte a acestei lucrări,

consimțământul Statelor Unite este necesar pentru modificarea mandatului. Chestiunea a făcut însă recent obiectul unui schimb de note între Ambasada Statelor Unite și Foreign Office. Problema fiind rezolvată prin acest schimb de note, mă mărginesc a rezuma punctul de vedere al celor două guverne:

1). Marea Britanie socotește că Statele Unite, prin faptul că au aprobat mandatul din 1922 ca un tot, au acceptat, prin aceasta, ca el să poată fi modificat cu consimțământul Consiliului Societății Națiunilor. Obligațiunea luată de Guvernul britanic, prin Art. 7 al Convențiunii din 1924 de a nu modifica mandatul fără consimțământul Statelor Unite, se referă numai la modificările prin care ar fi afectate drepturile Statelor Unite.

2). Statele Unite își rezervă dreptul de a fi consultate asupra condițiilor în care un teritoriu sub mandat urmează a fi administrat în urma modificării statutului original, pe aceiași bază pe care au fost consultate, când s-a stabilit regimul mandatar.

Ambasadorul Bingham a dat însă asigurări că Statele Unite nu vor face uz de acest drept decât pentru a asigura protecțiunea intereselor americane în Palestina pe o bază de egalitate cu aceia a altor guverne și a naționalilor lor.

Secretar de Legațiune,
ss. Brutus Coste

Londra, 8 septembrie 1937
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe,
București,
fond Londra, vol. 74, nepaginat.

***Acknowledgement**

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Axa prioritară 1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”. Domeniul major de intervenție 1.5. „Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării”. Titlul proiectului: „Bursele doctorale, premiza pentru creșterea competitivității și competențelor în cercetarea științifică” ID proiect 63269.

Note:

¹ Constantin Vlad, *Diplomația secolului XX*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006, p. 65-68.

² Dragoș Ilinca, *O istorie zbuciumată a poporului evreu*, Editura Niculescu SRL, București, 1999, p. 163.

³ Paul Johnson, *O istorie a evreilor*, Editura Hasefer, București, 1999, p. 346.

⁴ François Massoulié, *Conflictele din Orientul Mijlociu*, Editura ALL, București, 2003, p. 62.

⁵ Dragoș Ilinca, *op. cit.*, p. 187-188.

⁶ Daniela Osiac, *Palestina sub mandat britanic*, Editura Aius, Craiova, 2009, p. 122-125.

⁷ Dragoș Ilinca, *op. cit.*, p. 189.

⁸ Vezi, pe larg, Andrei Alexandru Căpușan, *Diplomați români de elită*, vol. II, Universitatea din București, 2009, p. 177 și urm.

⁹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București, fond Londra, vol. 74, nepaginat.

Migration, Migrants and Economic Advantages of Migration

Ramona GRUESCU*

Abstract. *The analysis elements of our research will work towards a deep approach of the following issues: identifying the migration mechanisms; economic advantages of migration (incomes from abroad, labor market clearing, etc), the statistic extent of external migration and its demographic implications for the future; ways to identify the balance area between using the labour force on the national market and work migration, in order to appreciate the future dimension of migration and efficiently manage it for the involved factors; the potential phenomenon which could generate economic development through its positive effects and the measures to be taken in order to efficiently use this potential. The general and often too optimistic approach of the international migration effects (especially for work) gives people the feeling that there are significant benefits of migration, highlighting the less overwhelming intelligent use of opportunities caused by integration and free movement of workforce, as well as the related internal economic and social risks.*

Keywords: *migration, development, remittances, potential, workforce*

From the point of view of origin space, international migration is first of all a loss (temporary or definitive, in accordance with the migration type) of individuals, with everything they are. There are some individual inseparable resources, that is why space “exits” in human terms are considered very important for development from the point of view of consequences upon *labor force*

market and its effects upon *human capital* stock in the origin country. The key elements is the assumption that for origin countries, international migration plays the role of a safety valve allowing to release the pressures of labor force surplus causing chain reactions (indirect) associated with unemployment decrease. The discussions has known developments especially in the field of economic sciences, in the theoretical background

supplied by neoclassical economy. The opinion of unconditioned positive effect supported by some experts immediately passed in its original form in public discourse, creating a kind of myth of beneficial impact of migration upon development. The biggest problem generated by this view is, just like in the case of other similar “beliefs”, the high expectation of governing people in self regulation, under the migration impact, of unbalances on the labor force market and drawing-up new public policies in accordance with this view.

The previous talk about migration effects upon labor force does not include a specification regarding the features of leaving ones. This is an essential variable, even if we take into consideration only the tendency of developed countries to stimulate migration in accordance with their own needs (development). Highly qualified individuals migration (the so-called brain drain) is such a displacement type. In this case, effects, speaking in absolute terms, are net unfavourable for the origin country. The investment for training these individuals, as well as the potential they have for development are a loss. Things are different in this case also. There are authors claiming that brain drain type migration may lead to a stimulation of involving education up to high levels (due to the possibility to migrate). If migration is strong enough to stimulate this effect, but low enough (as volume) for some of the highly qualified to remain in the country, then migration has a positive effect.

The most often discussed *international impact of migration increase* refers to the situation when highly skilled migration has unfavorable economic effects. Lowell et al., (2004) appreciate that the risk of “brains migration” in from developing countries is

a real one. Almost one of 10 adults with superior studies born in developing countries and between a third and half of the scientists and technical staff (engineers) in developing countries are currently living in developed countries.

Whether these sustained migrations of the highly skilled personnel damage the transmitting countries or not, it depends on the opinions of which of the two schools is taken into consideration. On one hand, the specialty literature in the 60’s considered that we should make an impact analysis of the highly skilled personnel relating to the impact it has on the population remained in the origin country. This is an analysis which seeks to prove that by reducing the number of skilled population in a country, the brains migration automatically reduces the education level and generates a waste for those. *Skilled personnel drain* will have demolishing effects like wages decrease for the less skilled personnel and lower levels of the direct foreign investments (Page and Paza, 2005). This approach corresponds to the *pattern of endogenous increase*, where people’s knowledge not only provide a direct benefit related to available abilities, but has also a positive impact on the others’ productivity. If skilled people leave then the indirect benefit the economy had is eliminated. On the other hand, when the so called brains profit is higher than brains drain, the net impact upon welfare and development may be positive.

Brain drain, the emblematic situation for the negative effects migration has on development, is a reality of Romanian international circulation and its consequences are a concern for governing people. Authorities’ attitude is still ambivalent, because stimulation programs for determining young people who finished/finish their education abroad to come back in the country (individuals with

a high degree of engaging in definitive migration) is parallel with the silent acceptance of high receptivity migration programs (of the type of the labor force recruiting Canadian program). The example of concerning for the effects of this type of migration illustrates best the unconditioned taking over by decidents of extreme conclusions relating the migration effects. Brain drain is not just a migration which could have positive effects (Panescu, 2004) but it is a type of mobility hard to stop (because it is stimulated by destination countries). The losses effects are not compensated by the mere “brains” keeping or coming back because the benefit of investing in the human capital depends on the conditions of evaluation (what is lost through brain drain is not earned by the mere physical presence of individuals included in the flow, because their abilities/preparations associated value differs in a developed society in comparison with a developing one.). At communitarian level, migration is difficult to relate to the brain drain effects.

The above evidence indicates that in some cases, *migration can be favorable for human capital formation*. Some countries' governments are maybe less worried with this brains drain than literature suggests. The lack of opportunities for graduates means that migration can be perceived as a beneficial political and economic strategy. Stark (2005) claims that strategic migration policy can limit and use behavior answer for the migration notion for all the workers' welfare. We considered that emigrants can be stimulated to study abroad for *improving the quality of education and employment chances*. Not all those who migrate remain in the receiving countries for ever, nor they stay separately abroad for long periods of time.

They can come back, bring the experience and entrepreneurial spirit with them.

One of key arguments in recent points of view regarding the potential gain of brains is the argument that knowing nets of the emigrants established in developed countries transmit new ideas and technologies back to their origin country. Technological advantages can be extremely important, with a hogh potential of increasing economic growth, development of origin countries together with capital and human investments. Internal diffusion of ideas and technologies can have a significant impact on improvement of productivity. In developed countries, total increase of productivity is connected to the number of science persons and engineers that dispose, and of the level of expenses with research - development. With advantage offered today by communications and IT, this knowledge appears in an increasing modality capable to be delivered at distance. Existing nets are based on internet and bring forward a big number of activities, like development projects, transfers of technology, expert consultants, training courses and migration of work force, companies that are based on own formation of employees.

Brain drain migration is just a particularization of the issues migration selectivity induces through human capital loss. Without talking about valid conclusions anytime and anywhere, there is broad empirical evidence claiming that, internationally migration generally tends to be a selective phenomenon from the view of human capital. Those leaving are averagely more educated than the ones staying, younger and very probable more open for risk acceptance. Thus we are not talking about just a loss in quantitative terms for labor force market, but in

accordance with migration features, we can speak of a qualitative loss also.

At the very general level of establishing the terms of this discussion, it is very likely that, at least in a first stage, Romania, at national level had experienced the positive effect of releasing the pressure of accumulated labor force surplus in the virtue of hesitating economic restructuration after 1989. Empirical evidence caused by different studies (Sandu (2006), Diminescu (2003)) argue that for the rural environment, for example, the tendency of urban-rural migrants and the tendency of ex-commuters – most of them become unemployed – to be involved in international displacements. The problem that concerns us is that the largest part of this effect is very likely the result of flows with an important clandestine component. Or, in the case of these flows, migration development takes place mainly on the basis of migrants' networks where individuals reduce increased costs and risks of the migration act induced by restrictive policies of destination countries. The fact that these migrations have developed based on networks has at least three important consequences:

- Migration becomes more independent in accordance with the environment variations and more easily controlled (*network theories*) and in time it tends to independently perpetuate from the changes associated with the conditions it is based on (*cumulative causality theory*);
- Migration has an increased spatial concentration (*networks theory*);
- Migration selectivity becomes immediately dependent on the reception context and answers to some recess requirements / rather of the destination ethnic communities.

If so, then in the virtue of consequence (a) it is absolutely simplest to expect that in the conditions of appearing new jobs, migrants (potential migrants) direct/redirect themselves towards local economy. Those who already have a migration experience will probably have the tendency to draw benefits from the accumulated migration capital. Potential migrants will have the support of extended networks and example of “success” based on labor outside the country. In the virtue of the same consequence, the ability of the origin state (Romania) is extremely reduced in the control of these flows (if we exclude abusive measures similar to those established by communist authorities). Thus, even if the Romanian state decides that migration has overcome the positive effects threshold, it will be very difficult to control displacements.

If at aggregate (national) level the effect can be positive, there are grounded reasons to ask ourselves whether the same thing can be said at communitarian level (micro-region), in the virtue of the fact that migration is not equally distributed on the country territory (or more exactly it is not equally distributed from the point of view of the migration cycle – the total sum of migrants is given by migrants concentrations in different localities/areas). We have previously mentioned that, even under the conditions of surplus on the labor force market, there are economic fields with increased migration vulnerability. If we put the two sentences together, then it is possible that in the case of communities/migration concentration areas dysfunctions appear relating the lack of labor force for agriculture and constructions works due to their season character. More than that, we have to mention that especially the constructions field becomes really active in the migrants communities. What happens in these

cases? Field studies show that the local request for labor force will be greater than the availabilities which, in their turn, will be compensated through a new type of spatial mobility (internal or international).

The compensation of the labor force shortage based on migration (internal or international) is only possible not necessary. At the same time it is possible for investors to be “stimulated” by the labor force lack to move their investment (if possible) in an area without such problems. From the same reason, there are issues connected to the future of these areas from the investments point of view. There is the question about how investments can be drawn in the migration concentration areas.

Cost of money transfer is important for those involved, to a greater extent they depend on origin country, destination country and amounts sent. A common problem, still, is that migrants which send relatively small amounts of money, often pay, in a disproportional way, high transfer costs, through this increasing a negative impact on own income and / or income of the addressee of transmitting money. In some cases, subscriptions gather 20% from the total of the small amount delivered. Encouraging remittances through banking channels can improve the development impact of remittances by encouraging more saving and enabling better matching of saving with investment opportunities.

Remittances received as cash are less likely to be saved than those received through a bank account. For many poor households and migrants, remittances are the only point of contact with the formal financial sector. By providing remittance services, banks and other financial institutions can attract new customers for their deposit and loan products. Microfinance institutions can use the

history of remittance receipts to judge the credit history of potential customers.

Reducing remittance fees would increase the disposable income of poor migrants, boost their incentives to send more money home, and encourage the use of formal remittance channels. High remittance costs faced by poor migrants can be reduced by increasing access to banking and strengthening competition in the remittance industry. Banks tend to provide cheaper remittance services than money transfer operators. Entry of new market players can be facilitated by harmonizing and lowering bond and capital requirements, as well as avoiding overregulation such as requiring a full banking license for specialized money transfer operators.

Within the context of international migration studies, the money sent by migrants from abroad have become a subject of analysis which is given more and more attention. The interest is directly correlated with the increase of annual transferred amounts of money from the target countries to the origin ones and the role of „remittances” in the national economies of labor force exploiting countries. The main problem in investigating the money sent from abroad is evaluating the phenomenon, because “comebacks” are not necessarily money (but long term use goods, jewelries), not necessarily transferred on official channels (but through other migrants, transporters etc.) and not necessarily declared (in the case of investigating effects at individual/family/household/community level).

Transmitting money can have numerous advantages for development process. Transmissions are an invaluable source of incomes and gains from currency exchanges in many countries, especially for those with constraints of

foreign exchanges. Among these countries in development which confronted with persistent lack of balance of work market, work export for money transmitting can be a substantial component of development strategy. Money transmissions are, commonly, less volatile than private capital fluxes which move pro – cyclic and can even decrease during recession, helping vulnerable economies stimulation. They can also reach areas of economies and societies that remained untouched by official aid for development of private capital that came from investors abroad. Even if we accept as true this sentence and we add the mere observation that developing countries associated with migration often face physical infrastructure issues, that migrants through the position they have in the destination country economy – usually framed in the secondary field – cannot gather large amounts in short periods, and if the reception context is rather permissive encouraging long term modification of the migration decision towards a definitive one, then the hope that economic development, at least in the increased migration regions, will come from “migra-dollars” investments in economic activities is a debatable issue.

Theoretical analyses in different geographical area tend to indicate that there is impossible to discuss in terms of an unique, general conclusion. Reason are numerous. First of all, international migration has generally a positive effect, as long as labor force market has a surplus. If by any of these reasons (economic increase including due to migration; increased migration etc) the need for labor force has the tendency to overcome the availabilities existent on the market, migration comes to actually exercise negative influences. Even under the conditions of labor force resources not

used at a certain time, a positive effect cannot be unconditionally migration related. Surplus decrease can reduce the profit rate in capital investments (by increasing labor force costs) and then effects upon development depend on the compensatory game between salaries related incomes and capital investments related losses (Sandu (2006)). If this last sentence has chances to be true, then it means on one hand not just that migration does not have to be seen as phenomenon affecting only directly involved ones (migrant and eventually his family) and non-migrants as well and more than that, effects are not equally distributed in accordance with the non-migrants’ characteristics (the previous sentence expresses the possibility that “rich” people in material capital have to loose while “rich” people in human capital have to win). On the other hand, even under work labor surplus, international travels can affect especially economic fields based on season work (agriculture, constructions, tourism) where, even if at national level migration has positive effects, blockages may appear.

Two analysis levels are preferred in this sense: the national one (indirect effects as foreign currency and economies and indirect effects through multiplication) and the communitarian level (direct effects upon the household incomes and indirect effects at communitarian level).

At national level, the tendency to positively or negatively assess the effects of foreign currency entries due to migration depends on interpreting the relative value of the amount by comparing with a series of macroeconomic indicators (imports/exports; balance of payments, currency exchange rate, annual inflation). Although money is good they can have in the conditions of a week economic increase, negative effects by installing a

dependence situation in comparison with migration fluctuations.

Household and community assessments coming from different geographic spaces are usually irregular. Probably the only clear evidence of a positive effect is income increase (and implicitly welfare) of the household including migrants. The way money is spent, in accordance with the conditions of the origin country, is the key element introducing differentiations. The major distinction originates in the duality; money investing in profit generating activities or in expandable goods (long term use goods, places to live up to an ostentatious consumption). The subject is controversial as long as there are studies proving that including under the conditions of orienting the money come from migration mainly towards consumption, indirect effects, of multiplications bring a considerable profit to the origin country (Durand et al. (1996))

Migrant remittances are the most tangible and perhaps the least controversial link between migration and development. They can play an effective role in reducing poverty, and they provide a convenient angle for approaching the complex migration agenda.

Remittances are personal flows of money from migrants to their friends and families and should not be taxed or directed to specific development uses. Instead, the development community should make remittance services cheaper and more convenient and indirectly leverage these flows to improve the financial access of migrants, their beneficiaries, and financial intermediaries in the origin countries. (Ratha (2007))

The impact of transmitting money depends in an essential manner of particular context. There is a negative association between amounts paid and

duration of absence, that he names "syndrome of permanent depositions". This thing leads in an evident manner to the difference in which concerns money sent between overqualified migration persons and the less qualified ones. It is obviously the facts that, even if over qualified workers earns much, also they move permanently, to a greater extent, and often are accompanied by their families, both factors discourage money transmission. It can be observed the fact that money transmitted diminish while increases the migratory quotation with high education.

Meanwhile some studies suggest that levels of money transmission are connected in a positive manner with increasing in host countries, they suggest that are opposed, regarding development in host countries, it is probably that macroeconomic conditions from both categories of countries will shape financial fluxes. Living cost in receiving countries is also an important factor that affects decisions of migratory regarding money that were sent. International inquiries suggest that the same sender can reduce fluxes to destinations where living expenses is lower. (Page and Paza, 2005)

Money transmission is almost always due to members of family from house community of the migratory person, but this thing does not determine in an automatic manner increasing income for family. Money received can provoke to members of family an alteration of own life and behavior style. These represent unrealized incomes and can also represent a modality of constraint of the interest for participation on national market of work. Money sent by parents to their children that are in process of growing and education bring support to manage well at school, due to financial transmitting, which are seen as a warranty for the fact

that there is a continuous flux of income in the future also. More, even work market from origin country becomes more attractive, young persons which take advantage of such financial transmitting plans to emigrate to an easier life, with high financial support.

Contrary to common confidence, those that money transmission is often spent in “unproductive” manner, money that is sent can have increasing effects, depending on the modality to spend them. If are invested, these money can contribute in a significant manner at increasing productivity. On the other side, even if they are used for consolidation of consumptions, they can generate multiple positive effects. Because families that receive money increase consumption of goods and services, such increasing request will generate working places, on basis of which, families that do not receive money can increase incomes. It is correct to consider that remittances as representing a private source of funds for consignee. Still, goods that might be seen as consumption goods, for example food and education, can also be considered investments in development of human capital (Sandu (2006)).

Regarding the pattern of spending the money sent from abroad, without systematic assessment, there is a series of empirical evidence. The long term use goods (electric devise, cars), investing for improving the places to live or building new ones (including with ostentatious forms for some areas – Diminescu (2003) for citizens migration in France) are apparently the main directions for investing remittances of external migrants. Directing financial resources supplied by migration towards income generating activities seems to be rather the results of two investment stages (after acquiring the goods from the previously mentioned

category), without being systematically investigated, but sporadically signaled for some areas (for example under the form of agricultural plants in rural areas). Assessing the possibility that the results come from migration be materialized in developing a dynamic private field, at least at local level should probably be approached prudently. If the way in which money is spent depends on the context in which they return, then we should consider more carefully some suppositions connected with the migration causes and features.

Remittances received from migrants abroad are one of the largest sources of external finance for developing countries. In 2006, recorded remittances sent home by migrants from developing countries reached \$206 billion, up from \$193 billion in 2005 and more than double 2001's level (World Bank staff calculations based on *IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2007*). The true size of remittances, including unrecorded flows through formal and informal channels, is believed to be even larger. They are almost as large as foreign direct investment, and more than twice as large as the official aid received by developing countries. The doubling of recorded remittances over the past five years is a result of a combination of factors: better measurement of flows; increased scrutiny since the terrorist attacks of September 2001; reduction in remittance costs and expanding networks in the money transfer industry; depreciation of the US dollar (raising the dollar value of remittances in other currencies); and growth in the migrant stock and incomes. (Ratha(2007))

There are numerous investments suggesting a positive association between sent money and global investments. Recent studies showed that families that

receive money spend at present moment less for consumption and more for investments – education and dwelling – than families of non-immigrants do.

Diaspora and its associated nets can serve as a potential stimulus on international fluxes of capital. As a result of their knowledge and contacts, emigrants are favored when investing in origin country. Also, they can serve in encouraging foreign persons to invest in their origin country. This type of role can be particularly important in industries that require an increased degree of information; emigrants can receive the ability to locate rapidly foreign partners and to coordinate complex business affairs beyond cultural and linguistic limits. This is a particular challenge in advanced technology industry, in which products, markets and technologies are continuously redefined.

Just like in the case of “losses”, money entries depend on migration characteristics and time variation. The ones sending money are never all those involved in migration, but rather spouses only, circulating migrants and less highly qualified migrants (including due to the fact that brain drain tends to become rather a definitive migration than a circulating one). As a whole, a migration together with the flow grow-up has the tendency to modify money transfers towards the origin country. While the wave of first migrants is followed by family members’ migration, the contribution diminution takes place in the case of reunited families towards the financial support of origin households/other relatives in the country.

There are a number of reasons why policy makers and development workers will benefit from improved measurement of actual remittance flows. First, if policy is being designed to encourage remittances or stimulate investment, it is important to

know the true size of the flows. Inaccurate information may lead to inappropriate initiatives.

Second, from an efficiency standpoint, a large share of informal remittances in an economy suggests that rents to banks and money transfer providers in the official market are very large, and there may be simple ways to improve competition and increase the remittances received. Third, there may be positive externalities from using formal channels (and especially financial institutions such as banks) to transfer money, including increased access to credit and the use of financial institutions for savings.

Globally, studies indicate that informal channels are cheaper than formal ones. The pure monetary cost (transaction cost) of remitting money across borders using official channels is estimated at approximately 13 percent of the remittance value. Formal remittance channels are typically more expensive, especially banks and money transfer operators (MTOs) like Western Union and MoneyGram (Freund, Spatafora (2005)). At times the cost of remitting small amounts can be prohibitively high due to a minimum fee charged by most service providers.

Informal channels are typically faster and more convenient as they are not constrained by banking and foreign exchange regulations and often work in close proximity to their clients and frequently provide door-to-door services. Unlike banks, informal channels do not require the customer to have a bank account or any knowledge about operating one.

Reductions in transaction costs would encourage a further shift of remittances towards the formal sector. Such cost reduction could be usefully pursued through measures to enhance

competition in the banking sector, promote financial development, and reduce exchange rate volatility.

Future work should focus on collecting data on the cost of sending remittances from a wider range of institutions, and for a wider range of originating countries. Such information would not only prove valuable for research purposes, but would also strengthen competition in the remittance marketplace and hence aid migrants wishing to send money home. Similarly, conducting more detailed surveys, in more countries and regions, on how remittances are sent would prove extremely useful in understanding the relative importance of the informal sector.

***Acknowledgement**

„This work was supported by the strategic grant POSDRU/89/1.5/S/61968, Project ID61968 (2009), co-financed by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007 – 2013.”

References:

1. Caroline Freund, Nikola Spatafora (2005), *Remittances: Transaction Costs, Determinants, and Informal Flows*, World Bank, International Monetary Fund
2. Diminescu, Dana (coord). (2003). *Visible mais peu nombreux... les circulations migratoires roumaines apres 1989*. Paris: Fondation Maison des science de l'homme
3. Global Commission on International Migration, (2005) “*Migration in an interconnected world: New directions*”, www.gcim.org
4. Lowell et al., (2004) Optimising highly skilled migration from developing countries, *Journal of Occupational Rehabilitation*, Springer Publishers
5. Panescu, Catalina Andreea. (2004). Brain drain and brain gain: a new perspective on highly skilled migration.
6. Page si Paza, (2005), *Migration and Economic Development: A Review of Global Evidence*, *Human Movement Science*, Springer Publishers
7. Dilip Ratha (2007), *Leveraging Remittances for development*, Policy brief, Migration Policy Institute
8. Dumitru Sandu, Cosmin Radu, Monica Constantinescu, Oana Ciobanu (2006)- *A Country Report on Romanian Migration Abroad: Stocks and Flows After 1989*, <http://www.migrationonline.cz/>
9. Stark (2005) *The new economics of the brain drain: Mapping the gains*, World Economics
10. World Bank (2007) staff calculations based on *IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2007*, www.worldbank.org/prospects/imigratio nsandremittance.

Cultura vasalității în România post-comunistă

Sorin BORZA

Abstract: *The response of the academic discourse within the public space is burdened with the significant limitation of the expression resources. The mass pertinence and the accent on the performer character of the discourse are exigencies which hinder the qualified expertise to offer significant alternatives to public policies thus decisively contributing to the process of modernization and Europeanization. The preeminence of the subtext over the text has transformed public discourse in a target of suspicion and all efforts of recalibration through argumentation on scientific bases are interpreted as an attempt of politization. Rigid under the grips of an artificial "strictness" the contemporary debates in Romania demonstrate the incapacity and lack of decisional quorum of an intellectuality discretely ground by the past's cowardice. Tired of hard feelings and predisposed to compromise, the academic community has sabotaged (through the inconsistency and inconsequence of taking stand) the prestige which would have allowed the autochthonous "intelligentsia" to launch practical variants of moral reform within a society in which common Good has skillfully negotiated numerous masks, but does not yet find a credible face.*

Keywords: *discourse, public policies, public, intellectual, academic.*

Atunci când vorbești, înșeli și te înșeli. Reprezinți un pericol public. Fiind conștient de acest lucru vei înțelege pericolul pe care îi reprezintă ceilalți pentru tine. Casamayor

Comunitățile academice din Europa de Est și-au cultivat obișnuința imatură de a trata temele delicate ale unei societăți (încă) rezistentă la re-formare în orizontul unui formalism instrumentalizat. Un discurs marcat de accente tehnice pare

să fie, după o jumătate de secol de politizare a întregului mediu social, o opțiune explicabilă. Miza pe obiectivare și dogmatismul lecturii sunt efectul firesc (dar nu mai puțin nefericit) al decalibrării științifice a discursului extrem politizat din perioada dictaturii comuniste. Izolat în

orizontul exigențelor procedurale discursul academic autorizat este practic inexistent în spațiul public. Discursul public, presărat cu aproximări simpatice și picanterii fără fundament, propune un consens profitabil pe seama căruia masele și elita ar trebui să-și regăsească o formă autentică de comunicare (comuniune). Delocalizat în teritoriul divertismentului informativ și al veridicității discursul public preia (chiar și acum) ceva din caracterul steril și implicit comic al luărilor de cuvânt ale „activistului”.

Cu resurse de expresie limitate drastic prin exigența de *pertinență de masă* discursul public e preluat *a priori* ca o tentativă camuflată de *reparatio*. Elaborat în orizontul unei „*culturi a scuzei*” discursul autorității are accente resentimentare implicite. Specificul discursului de tranziție e dat de legitimitatea profesională și politică fragilă a actorilor. **Discursul public explică și implică, angajează subiectiv fără să fundamenteze.** El rămâne prioritar un accesoriu al producției de consens.

Cei care au scris texte proletcultiste în timpul unui regim care a torturat oameni fără nici o vină execută variațiuni compatibile cu explicațiile plauzibile ale „rătăcirii” lor. Care nu sunt totdeauna lipsite de grație. Ca să surprinzi nuanțele erorii, ori să faci diferența specifică între formele benigne ale trădării e nevoie de ingeniozitate retorică. Paralogismul e specialitatea tranziției. O logică frivolă și mereu disponibilă la autoironie a invadat spațiul public al tranziției. Scuzele nu și-au pierdut puterea seducției pentru că mulți simțeau că, într-un fel sau altul, ele pot justifica ceva dintr-un trecut comun.

Orice trădare are justificări, după cum „orice târfă are povestea ei tristă”. Dar trădarea, odată descoperită, a devenit un avertisment public. O hermeneutică suspicioasă se interpune tacit între

interlocutori. Bănuitor și plin de prejudecăți publicul a devenit clientul preferat al aluziei. Adevărul strecurat printre rânduri a fost multă vreme specialitatea dizidenței culturale din România. Această întâmplare a traumatizat actul de cultură și a amputat orice apetență pentru dezbateră de idei. Complexat și prevenitor până la disoluția ideii discursul proletcultist a format mentalitar o generație. Intriganți subtili ori grobieni propulsați prin tupeu activității de partid au împărtășit o pasiune absurdă pentru *background*. Zvonul a devenit orizontul preferat pentru producția de sens. Efectul public al acestei întâmplări e vizibil până azi. Am moștenit (ca indivizi, dar și la nivelul comunității) o propensiune detestabilă pentru tonul conspirativ și adevărul șoptit pe la colțuri.

Preeminența subtextului asupra textului e un element de continuitate pasivă care instalează ferm post-comunismul în spațiul postmodernității. Între „limbajul de lemn” al primului secretar și simplismul populist al discursului contemporan nu sunt deosebiri în plan performativ. Ele fac, la limită, același serviciu. S-au schimbat în mod evident expresiile publice ale unui sentiment colectiv de dezgust față de acțiunea politică. Resentimentar și deliberat vulgar limbajul cotidian nu este decât riposta primitivă la duplicitatea cinică a discursului politic oficial. Această continuitate produce efecte socio-culturale vizibile. Nimic radical și spectaculos nu separă principiile (altfel stimabile ale) socialismului științific de proiectele tranziției reformatoare din educație ori sistemul de sănătate. Leit-motiv comun, educația pentru mase și democratizarea actului de cultură, rămân spațiul predilect al imposturii, în vreme ce sănătatea, în calitatea sa eternă de „prioritate națională”, nu reușește să facă uitate „cozile”

umiltoare din perioada vechiului regim. În definitiv, asta nu ar trebui să surprindă pe cineva de vreme ce nimeni (în istorie) nu a scăpat de trecut printr-o conversiune retorică.

În realitate, trecutul nu devine niciodată mai puțin apăsător prin explicații, ci numai prin asumarea deschisă a responsabilității. Încercarea de a dilua retoric vinovății individuale produce tensiuni sociale și frustrare. Un popor de colaboratori ai poliției politice e, în logica minoră a duplicărilor, un popor de nevinovați. Căci o rătăcire a tuturor înseamnă deja o variantă de drum în istorie. Frustrarea hrănește în planul discursului cotidian vulgaritatea și în planul discursului politic cinismul. *Post-comunismul rămâne în perspectivă psihanalitică o epocă a castraților*. Aluzia și subtextul rămân constante ale discursului în spațiul public. Duplicitatea apare drept tehnica proprie performanței într-o societate unde limbajele cod tind să substituie limba.

Trădarea elitelor. Preeminența subtextului în cultura disimulării

Pentru că în spațiul politic și, în general, la nivelul actului de guvernare transferul de strategii decizionale nu e (decât cu rarissime excepții) o practică de succes, lipsa unor modele formale de mesaj e explicabilă. Discursul public și în special discursul electoral a încercat tot soiul de împrumuturi. Conjunctural ori nu, anumite rețete păreau, la un moment dat, utilizabile. Totuși, orice privire îndeajuns de amănunțită ar putea să constate lipsa unui apetit sănătos pentru analiză și inițiativă. Teama de a nu fi suspectați că „reinventează” democrația a paralizat efortul național de reconectare la cultura Europei într-o țară unde discursul public și-a probat ineficiența. Încorsetate sub

chingile unei „rigurozități” artificioase, dezbaterile contemporane din România vădesc incapacitatea și lipsa de cvorum decizional a unei intelectualități măcinată discret de lașitățile trecutului. Vlăguită de resentimente și predispusă la compromis, comunitatea academică a sabotat (prin inconsistența și inconsecvența luărilor de poziție) prestigiul care ar fi permis „intelighenției” autohtone să lanseze variante practice de reformă morală într-o societate unde Binele public și-a negociat abil nenumărate măști, dar nu-și găsește deocamdată nici un chip credibil.

Diverse pretexte cu alură carteziană înlesnesc ocazii de alocare a culpei și diluare metafizică a imoralității individuale. „Rezistența prin cultură” și „opoziția din interior la sistem” reprezintă azi clișee lipsite de miză, dar faptul că ele au fost considerate până nu demult, argumente, reflectă anvergura unei crize, manifestă la nivelul unei comunități de la care mulți oameni obișnuiți ar fi fost dispuși să împrumute modele etice. Universitățile (ca instituții responsabile de expertiza calificată) s-au dovedit incapabile să producă (în doze eficiente) antidotul colectiv care să vindece, nu doar „ostalgie”, ci și deprinderile intelectuale păguboase reactivate public de insatisfacția generației stufoase de ingineri și specialiști fără destin. Lipsa unei reacții intelectuale viguroase a românilor față de „socialismul cu față umană” ar putea fi efectul a două categorii de motivații:

1. Conjuncturi de ordin cultural-istoric au limitat accesul la repere etice consistente. Pe fondul *modernității ratate* în România au intrat în circuitul public o serie de produse literar-culturale cu licențe occidentale transparente. Ele nu au marcat convingător spațiul autohton și nici nu au produs mutații semnificative în planul mentalităților colective.

Anatomia quasi-medievală a societății interbelice (și mai apoi postbelice) din România a împiedicat maturizarea unei elite virile, capabilă și dispusă să-și valorizeze etic destinul social și politic

2. Cauze de ordin etnopsihologic au reprezentat piedici insurmontabile în calea unor luări de poziție tranșante. **Tribalismul consecvent al comunităților rurale** a subminat procesul de constituire a unei puternice identități simbolice naționale. Despre o identitate culturală și civilizațională a românilor s-a discutat mereu proiectiv. Prea grăbite să ajungă în Europa (și, dacă se poate, să se ajungă) elitele au refuzat confruntarea creatoare cu un prezent subminat de primitivism și ingraturitate. O cultură măcinată de ispita evadării din prezent nu poate oferi certitudini. Fără certitudini norma morală rămâne un simptom al preferinței mondene pentru o formă sau alta de raport public. Orice cheie de interpretare a acțiunii rămâne, în condițiile date, iremediabil legată de conjuncturi. Valorizând în orizontul „modei”, creația se livrează unor vasalități infructuoase. Partizan al unei „**culturi a disimulării**” intelectualul român s-a dovedit mereu preocupat de ceea ce „ar trebui să fie” și prea discret în raport cu „ceea ce este”.

Aceste două categorii de motivații au determinat instaurarea unui soi de **provizorat etic** autocentrat, eficient și suspect-flexibil. El a fost pus până în zilele noastre (cu inexplicabilă lejeritate) pe seama caracterului „gelatinos” al procedurilor, legislației și a mecanismelor instituționale greoaie. E adevărat că din orizontul unei „culturi minore” nici o

tehnologie de validare a valorilor nu pare un exces. Pe de altă parte, trebuie să constatăm că predispoziția de a teoretiza stufos și de a pretinde argumente lipsite de echivoc pentru cadrele axiomatice ale evaluărilor etice nu e deloc specific „culturilor majore”. **Culturile mari pronunță sentințe**. Numai „culturile minore” dezvoltă obsesia detaliului și practică un cult ineficient al perfecțiunii. Ele simt nevoia reconfirmării periodice a legitimității și actualității propriilor valori. O cultură minoră este întotdeauna aluzivă, incapabilă de revoltă și dependentă de acreditări formale externe. Excesiv deferentă față de „autoritatea” unor culturi virile (precum cele din Franța și Germania) societatea românească și-a asumat explicit deficitul de maturitate și a preferat să-și vocifereze frustrările prin exotici și marginali. Accesele de orgoliu ale culturii române nu au avut niciodată anvergura marilor curente pe care le gestionează o cultură aflată la maturitate. **Nu a existat niciodată la nivelul societății românești un proiect sistematic (educațional) menit să declanșeze o mișcare largă de afirmare a valorilor culturii naționale**. În absența unui efort larg și coerent de abilitare a culturii o societate (oricare ar fi subtilitățile ei) e condamnată la minorat. **Cultura minoră e, prin definiție, spațiul propice vasalizării**.

Vinovați și vasali

Condamnarea comunismului a devenit un *leit-motiv* și o expresie minimală a celebrării propriei onestități intelectuale pentru orice „voce publică” din interiorul comunității academice din Europa de Est. Să mărturisești public adeziunea la „valorile fundamentale ale democrației occidentale” a devenit prilejul festiv de manifestare a unei deconțe previzibile în absența căreia nici o

acreditare culturală nu mai pare posibilă. E totuși mai puțin clar modul în care o serie de intelectuali, militanți activi în perioada fostului regim, au virat ideologic fără a intra în conflict cu repere morale pe care le-au asumat și promovat public. (sau le-au acceptat în mod tacit) Între comunism și socialismul „cu față umană” stă „complexul de castrare” al unei elite înjghebate pe ruina entuziasmului revoluționar. Dascăli eminenți și bătauși volubili continuă să dea lecții de morală unui popor care a descoperit că libertatea nu ține de foame și demnitatea nu-ți dă un cămin luminos și bine încălzit.

În România post-comunistă sunt foarte puține voci publice care nu și-au exprimat ferm atitudinea pro-occidentală. Integrarea recentă în structurile Uniunii Europene a permis întărirea sentimentului public că s-a procedat corect. Și cum nimeni n-ar accepta în ruptul capului că poate fi imoral să iubești (fie și fără motive) democrația care a gestionat capitalizarea masivă a unor societăți pe care ultimul război mondial le secătuisese practic de resurse. O asemenea atitudine, dincolo de faptul că e *trendy*, devine un exercițiu stimabil de igienă morală. Pare mult mai puțin semnificativă întâmplarea că un asemenea tip de discurs resuscitează în Est un *sindrom de eșec*. Chiar dacă acest lucru este, pentru moment, mai puțin evident, această recidivă se dovedește (pe zi ce trece) un fapt psiho-cultural cu efecte pe termen lung.

Atunci când va îngropa comunismul de tip sovietic, Europa de Est se va vindeca de frică. Nu total și nici definitiv. Asta pentru că Estul nu poate fi cu adevărat liber până când (prin mărturisire completă sau pe orice altă cale) esticii nu vor scăpa de *conștiința vinovată*. Esențial „vinovată” și dispusă să ispășească (păcatul colaboraționismului) oricare dintre țările foste comuniste se

străduiește să prezinte reconectarea la civilizația occidentală ca pe o favoare. Noi, esticii, redevenim europeni într-un fel pândit de suficiență și minimalism comunitar. Intrarea noastră pe ușa de serviciu în „istoria mare” nu are nimic din măreția cu care unii dintre strămoși negociau, nu demult, cu marile imperii. Cumpărăm, disciplinați și creduli, „indulgențe” de la Bruxelles, mânați de străduința (pe alocuri ridicolă) de a fi „mai catolici decât Papa”. Paralizați sub vraja „normelor comunitare” proiectele noastre sunt formate cu obrăznicie de o birocrație incapabilă să administreze moral și rațional penuria de resurse și deficitul de tehnologie. Deocamdată omul din Est și-a confirmat doar incapacitatea de a converti ortodoxia locală (înțeleasă aici în sensul său larg de matrice a unei „lumi” spirituale și nu doar ca religie creștină) într-o civilizație aptă să-și cultive valorile tradiționale și să-și asigure continuitatea. Europa comunităților nu poate exista în lipsa unui efort de promovare a valorilor fiecăreia din aceste comunități.

Universitățile, prin forța sistematică și capitalul prezumtiv de prestigiu pe care îl concentrează, au „utilat” generațiile mai noi cu un spirit etichetat, cu prea multă îngăduință, drept pragmatic. Ar putea fi adevărat faptul că o parte dintre concetățenii noștri au devenit mai eficienți. Dar asta nu înseamnă simultan că Binele public ar fi avut, fără excepție, ceva de câștigat din asta. Creșterea numărului de locuri la toate specializările universitare a transformat învățământul superior în principalul instrument de inginerie socială. Câtă vreme acest instrument suferă de un blocaj evident întregul complex social care îl însoțește ca o suprastructură resimte acest fenomen. *Prin efect de undă, corupția din sistemul de educație (și în special din învățământul superior) se regăsește cu creșteri exponențiale la*

nivelul tuturor sectoarelor vieții sociale, cu predilecție în sectoarele care permit capitalizări puternice de resurse financiare sau de prestigiu. Universitățile produc generații de „vinovați” de irelevanță care își plătesc „păcatele” oferind în schimbul tăcerii sistemului ascultare necondiționată. „Corupția sistemului” e o sintagmă care maschează transferul mercantil de prestigiu pe care discursul public îl constată la toate nivelurile vieții sociale. În realitate conform principiului „să eradicăm corupția sau să participăm și noi la ea” trimiterele repetate la imperfecțiunile unui sistem care continuă să funcționeze nu reflectă decât lupta continuă pentru putere desfășurată în interiorul lui. Și câștigă, de regulă, cei care, pot fixa la un moment dat prețul de piață al vinovațiilor individuale. Aceste evaluări radiază până în zona vieții cotidiene și împrumută acesteia un set elaborat de argumente discursive.

Exigența de eficiență (un indicator fundamental al cercetării științifice) impune în spațiul public un nou tip de discurs. În locul lăsat gol de retorica agramat-demagorică a activistului s-a instalat populismul. Limbajul encratic contemporan (ca limbaj al puterii) nu mai are însă avantajul monopolului absolut. „Adevărul” rămâne cumva la dispoziția experților. Limbajele cod cunoscut o expansiune fără precedent și devin condiții ale expertizei calificate. Esoterismul limbajelor sectoriale produce în mod consecvent o anume izolare între membrii comunității. Vechiul sistem al castelor e resuscitat într-o nouă formulă. E nevoie implicit și de un suport dogmatic nou și calitatea discursului asociat poziționează public interlocutorii. A vorbi pe înțelesul tuturor despre dreptate și adevăr înseamnă a fi puternic. Prestigiul social costă și, din acest motiv a devenit o marfă. *Mass-media e principalul furnizor de*

autoritate socială și morală. Dar nu de expertiză calificată și nici de progres.

Discursul oficial și limbajul encratic

Discursul postcomunist se articulează (cel puțin prezumtiv) sub semnul diferenței radicalizate. Ca discurs despre solidaritate, integrare și toleranță culturală el importă, sub presiunea epocii, principii dintre cele mai eterogene. Acestea nu fac decât să amplifice resentimentul față de un proiect politic care nu trimite în mod direct la probleme publice prioritare. În modul cel mai frustrat realitatea a dovedit că integrarea europeană și discursul pro-occidental nu compensează ecartul economic dintre statele membre. În realitate, diferența, clamată discursiv, nu are mijloacele să impună ferm angajamente și inerția mentalităților e mai vizibilă aici decât oriunde în altă parte a lumii. Inadecvarea principială se referă în special la inexistența în planul mentalului colectiv a „utilajului” capabil să preia o schemă funcțională care a adus occidentului succes economic și guvernări democratice.

E de ajuns aici să facem trimitere la stilul actului administrativ care și-a păstrat alura balcanică: raporturile administrative (colaborarea și controlul) sunt la români puternic personalizate, directe. (Dacă ai o problemă, eu „te rezolv”, și în măsura în care „te descurci” doar în rețea se produce în mod natural un sistem ierarhic unde vasalitățile sunt clar definite și acceptate fiindcă toți membrii unei astfel de rețele se bucură de un plasament negociat la care, implicit, au consimțit.) Într-un anume sens o administrație structurată ca sistem consensual de vasalități e, într-un anume sens, destul de generoasă: ea permite existența nonconflictuală a unor „autocrații sectoriale”. Regele soare ar fi cu siguranță

invidios să descopere că formula pentru care a pretins orgolios exclusivitate a devenit azi regulă de viață pentru orice funcționar căruia sticla mată a unui ghișeu îi conferă o supremă imunitate. Transformarea aparatului funcționăresc de relații cu publicul dintr-un sistem de contacte directe, puternic personalizate, într-unul indirect, rece și birocratic, are nevoie de mult mai mult decât de un set de proceduri clare. Aparatul administrativ aparent indispensabil oricărui regim democratic nu poate fi reformat în structurile sale profunde decât prin resuscitarea reperelor morale clasice.

Există însă o reală problemă de compatibilitate între exigența de performanță și nevoia de moralitate. Cultul performanței produce o categorie bine reprezentată numeric de *challengers* care poartă cu sine un înalt potențial violent. Extrem competitivă, societatea nu oferă nici un fel de compensații pentru înfrângerile spectaculoase și combatanți merituoși. Exilând esteticul, societatea contemporană provoacă o criză continuă a ierarhiei. În lipsa unor axe competiționale paralele și a unor alternative de evaziune lumea e mereu supusă unei forme violente de reaşezare a raporturilor din societate. Valorizând excesiv succesul lumea occidentală netezește calea către o „*etică a performanței*”. Renegociindu-și abil idealurile „omul recent” s-a specializat în trădări profitabile. „Competența” de a trăda a devenit a doua natură a omului de succes. Asta fiindcă nu poți fructifica pe termen lung consecvența într-o societate unde orice consecvență apare ca simptom de inadaptare.

Omul resentimentului și arta de a trăda

Chiar dacă Ortodoxia și Occidentul

au acceptat să stea alături în România nu putem spune că s-a constituit mai mult decât o alianță conjuncturală. Consolidarea instituțiilor democratice și recenta aderare a României la Uniunea Europeană începând cu 1 ianuarie 2007 ar trebui să ofere condițiile necesare depășirii acestui provizorat. În ciuda unor previziuni entuziast-optimiste, ***ipoteza sincronizării accelerate a democrației românești cu Europa occidentală rămâne deocamdată în criză de probe***. E greu de spus ce motive ar putea lua în considerare „baronii locali” astfel încât să renunțe la privilegiile discreționare cu care i-a obișnuit tranziția. Și dacă „democrația de vitrină” încă e o formulă suficientă și acoperitoare pentru politica externă a României nu e sigur că simpla aderare la structurile Uniunii Europene poate compensa deficitul esențial resimțit de o societate care își reprimă greu nostalgia paternalismului.

Odată cu pierderea utopiei colectiviste, postcomunismul provoacă blocajul unui tip asociat de raport moral. Dintr-o dată, mulți oameni care declarau (mai mult sau mai puțin emfatic) disponibilitatea lor totală de a muri pentru libertate s-au trezit prea singuri pentru a face ceva memorabil cu ea. Dispuși să vândă „libertatea inutilă” pe mai nimic, ei formează azi plutoanele de „păcăliți” ai tranziției. Trauma contactului cu o libertate apăsătoare, asociată cu penuria proiectelor, a livrat societății postcomuniste din România „omul resentimentului”.

Ca ***produs rezidual al eticii performanței, „omul resentimentului”*** e, de regulă, un tip informat și articulat de convingeri tenace. Jucător pătimaș și perdant perpetuu, omul resentimentului și-a clădit viața pe vorbe. Mass-media e biserica lui, iar el e apostolul fervent al dezvoltării. Identificarea conspirațiilor rămâne specialitatea sa. Iar anchetele de presă reprezintă rațiunea lui de a fi. Ele

explică definitiv și incontestabil eșecurile sale personale și sunt, totodată, dovezi în temeiul cărora el (Victima) trebuie deplânsă și neîntârziat reabilitată. Ca tip uman, omul resentimentului e efectul istoric al schimbărilor pe care Europa de Est le-a cunoscut în ultimele decenii asociate cu un import nelegitim de valori de civilizație.

Omul resentimentului nu e nici incult, nici sărac cu duhul. Nu licențele lipsesc în cazul său. Adept convins al eticii performanței, disponibil oricând pentru trădări profitabile, el a devenit imun la esteticul pur. Orice resursă de cultură e pusă la treabă cu scop competițional și comercial. Interesează doar „cel mai...” sau cea mai...”, orice altceva devine cantitate neglijabilă în economia cotidianului. Și pentru asta orice mijloace sunt bune chiar de ar fi vorba de schimbarea regulilor competiției în timpul „jocului”.

În tot acest „joc”, mass-media arbitrează competiția. Pretenția de a funcționa ca regulator moral se justifică prin împrejurarea (de altfel reală) că numeroase exemple de imoralitate au fost subiecte importante de presă înainte de a deveni cazuri penale. Graba unora de a transforma această împrejurare în argument pentru calitatea actului de presă mai poate fi temperată doar de presupuziția (altfel inocentă) că s-ar putea ca, în România, doar justiția să sufere de un deficit moral mai grav decât o „anumită parte a presei”. Desigur, o societate care și-a ridicat trădările la rangul de artă și a dovedit destulă imaginație pentru asta a probat (într-un anume sens) existența unui potențial real de schimbare. Modul de fructificare a acestui potențial rămâne însă o decizie politică. Gestionarea potențialului material și spiritual al unei

societăți e o decizie politică globală. Aceste decizii se pun în practică și produc efecte în cadrele determinate ale unei culturi. Morala unei societăți e consecința selecției și a amplasării ierarhice a valorilor fundamentale dintr-o cultură. Cultura deschide orizontul istoric al unui popor. Orice istorie își procură sens și legitimitate plecând de la structurile morale ale unei societăți.

Postcomunismul se zbate într-o criză morală pentru că resimte acut o criză a valorilor sale de cultură. Criza umanității europene intens teoretizată încă din secolul trecut (Husserl, Toynbee) intră într-o nouă fază. La originea convulsiilor morale succesive pe care le înregistrează societatea în ultimele decenii se află inconsecvența reperelor oricărei etici a performanței. Etica performanței e o formulă de extracție pragmatistă fără exigențe transcendente sau trans-epocale.

Cultura disimulării a întreținut o dinamică perversă a regulilor jocului. O hermeneutică frivolă a împins în derizoriu orice efort de structurare consecventă a ierarhiilor de valoare. Elementul specific tranziției politice este lipsa reperelor credibile. În absența unor criterii comune de validare nu se poate determina o valoare morală. Duplicitatea e mediul propriu al descalificării discursului public. „Opresorii noștri nu sunt polițiștii, soldații, torționarii, călăii. Ei sunt ceilalți, cei care deseori ne strâng mâna, ne salută și ne vorbesc frumos: „*Sper că mă considerați prietenul dumneavoastră.*” Ochi albaștri limpezi, ochi căprui liniștitori, nimic nu transpare, iată monștrii adevărați”. Această reconfigurare a discursului în orizontul eticii performanței impune în planul vieții cotidiene un nou tip de raport. Pe care numai o altă generație e capabilă să-l instituie *sine ira et studio*.

Țigani – trecut, prezent și viitor

Aurel PIȚURCĂ

Abstract: *The minority issue represents the field of fierce disputes which have reflected within juridical, sociological, politological papers, affecting the relations between states and human communities. For most of the European states, including the European Union, the Roma issue stands alone in importance and acuity. This article presents the history of their turning into an issue and discusses the causes of their current situation.*

Keywords: *roma, European Union, Romania, politics, legislation.*

Problema minorităților, indiferent de natura lor națională, etnică, politică și mai recent culturală sau sexuală, constituie terenul unor vii și aprigi dispute și polemici care s-au reflectat în lucrări juridice, sociologice, politologice, afectând relațiile dintre state și comunități umane. Pentru marea majoritate a statelor europene, inclusiv a Uniunii Europene se detașează ca importanță și acuitate problema rromilor. Țigani sunt un grup etnic care în perioada medievală împinși de alte popoare au migrat din India spre Europa, Africa de Nord și mai târziu și în Statele Unite ale Americii. Cele mai importante grupuri de țigani trăiesc în România, Bulgaria, Cehia, Ungaria, Grecia, Macedonia, Serbia, Slovacia, aproape în toate cele 27 de state ale U.E. Ei constituie de peste 1000 de ani o prezență vie și permanentă a istoriei și civilizației europene. În prezent rromii reprezintă cea mai mare comunitate etnică

din Europa, cu o populație estimată la circa 10-12 milioane de persoane. Inițial, ei au fost denumiți „țigani” – termen care provine din grecescul „athinganai” – care tradus înseamnă „a nu se atinge”. Țigani sau athinganai în grecește, desemna numele unei secte prezentă în Imperiul Bizantin care promova principiul sau ideea izolării, cu care inițial ei au fost confundați. De aceea, denumirea de țigani o întâlnim în cele mai multe limbi europene ca: țigan, zingari, tsigani, cigani, cikani, gitanos etc.

Deși țigani sunt prezenți de cel puțin 1000 de ani în Europa, istoria lor este puțin cunoscută și studiată. Cei mai mulți cercetători ca John Sampson, Johan Taikon, Alexandru Paspati, sau mai recent Angus Fraser cu lucrarea *Istoria unui popor european*, în două volume, primul *Originea* și al doilea *Primele migrații*, apărute în 2008, susțin că țigani au fost originari din India, fiind triburi nomade și cunoscuți sub numele de *luri*. „Încă de la misterioasa lor apariție în

Europa... , țigani au refuzat să se înscrie în cadrele unei existențe stabile, conformă cu convențiile sociale acceptate. Așa se face că obiceiurile și cultura lor au rămas practic neînțelese, păstrarea propriei lor identități izbindu-se de respingerea societăților cu care au conviețuit”¹.

După dovezile lingvistice proto-romii au trăit în zona centrală a Indiei, în cadrul triburilor hinduse sau indiene. Sub presiunea altor popoare, țigani au migrat, fapt determinat și de situația lor de nomazi. Se poate vorbi de existența a două tipuri de migrațiune a țiganilor. Prima mai puțin importantă s-a realizat în interiorul Indiei către nord-vestul acesteia. A doua și cea mai importantă, în afara teritoriului indian spre Turcia, Africa de Nord, țările arabe și mai ales Europa, la început în Imperiul Bizantin și de aici spre Europa răsăriteană, începând cu secolul al IX-lea².

În legătură cu statutul social al țiganilor din perioada cât au stat în India, nu sunt date și informații exacte. De-a lungul istoriei au fost formulate mai multe ipoteze. Dintre acestea, două par a fi mai veridice. Prima afirmă că țigani ar fi fost un trib războinici făcând parte din casta *Kșatriya*. În această calitate ei au fost înfrânți în 1192, de Mahmmed Ghaus, fapt ce ar fi condus la dezmembrarea clanului războinicilor și obligarea acestora la migrație către Turcia, țările arabe și Europa. O altă ipoteză susține că romii ar fi fost locuitori ai orașului indian Kannauj, dar sub presiunea atacurilor unor triburi conduse de Mahmoud din Gozani ar fi fost nevoiți să părăsească orașul și să migreze. Inițial principalul loc de migrație ar fi fost Armenia, fapt demonstrat de marele număr de cuvinte armenie prezente în limba țigănească, alături de cele persane și indiene – ca urmare a trecerii lor prin aceste țări. Din Armenia s-au despărțit în trei mari grupuri migrând spre nordul Mării Negre; spre sud către Egipt fapt

pentru care au fost confundați cu pelerinii creștini din Egipt, spaniolii numindu-i gitanos, adică egipteni, al treilea grup spre vest – adică Imperiul Bizantin. Sub presiunea cuceririlor turcești, de teama de a nu cădea în sclavie, din Imperiul Bizantin au început să migreze spre Europa, unde în secolul al XIV-lea îi vom întâlni în Balcani, începând cu secolul al XV-lea în Europa apuseană – 1425 în Spania și chiar Europa nordică – Finlanda 1597.

În Țările Române primul document care atestă prezența țiganilor este din 3 oct. 1385 când domnitorul român Dan I donează Mănăstirii Tismana 40 de sălașe de atigani³.

Statutul social al țiganilor din Țările Române în perioada medievală a fost acela de robi, unul similar cu cel al sclavilor. În funcție de cele trei mari tipuri de domenii feudale din Țările Române vom întâlni: robi domnești; robi boierești și robii mănăstirilor. Și în această situație de robi, țigani nu au fost în totalitate sedentarizați. Ei primeau permis de la stăpân pentru a umbla prin țară și a-și desface anumite mărfuri sau a practica îndeletnicirile tradiționale ca cea de muzicanți, fierari, căldărari, aurari, circari, ghicitori, dansatori etc. Sub presiunea ideilor liberale în 1844, în Moldova, robii domnești și ai mănăstirilor au fost eliberați iar în 1855 și cei boierești. În Țara Românească în 1847 au fost eliberați robii domnești și ai mănăstirilor iar în 1856 cei boierești⁴. Deși au fost eliberați din robie, reforma nefiind urmată de măsuri social-economice ca împroprietărirea, educația, instrucția, aceasta nu a modificat prea mult situația și statutul social al țiganilor.

Cu toate că proprietarii erau obligați să le dea în folosință un lot de pământ pentru al munci mulți țigani au refuzat, întrucât partea ce trebuia returnată stăpânului îl făcea nerentabil. De aceea se

spune că deși au fost eliberați din robie, țiganii au fost legați de sat. În consecință, cei mai mulți au continuat să presteze vechile lor activități tradiționale. Acest fapt va crea în timp un decalaj social, economic, cultural, educațional în cadrul etniei țigănești, dar mai ales între acestea și majoritari.

Situația țiganilor din Transilvania nu diferea cu mult față de cea a celor din Țările Române. În 1783, împăratul Iosif al II-lea a dat o lege prin care se urmărea reglementarea vieții romilor din această parte a țării. În fapt se urmărea sedentarizarea și asimilarea rromilor. Prin legea din 1783, se interzicea rromilor folosirea limbii lor, a portului tradițional, a practicării unor meserii tradiționale ca dresarea urșilor, cailor, copiii trebuiau să meargă la școală. Și aici stăpânul era obligat să le acorde terenuri agricole pentru a le munci și ai sedentariza. Legea nu a avut efecte pozitive, dimpotrivă a intensificat procesul de migrație al acestora spre Europa apuseană și chiar SUA.

Încă de la venirea lor în Europa, împotriva țiganilor s-a declanșat o adevărată prigoană și „vânătoare”. Au fost data ordonanțe, dictate, legi care interziceau prezența țiganilor pe teritoriile statelor europene, mergându-se până la execuția celor prinși. În țările scandinave printr-un ordin din 1560, se interzice botezarea și înmormântarea țiganilor, iar în 1637, rromii găsiți pe teritoriile acestor state erau uciși fără judecată. Asemenea ordonanțe au rămas valabile în Norvegia până în 1954. În Danemarca țiganii surprinși erau condamnați la muncă forțată iar șeful grupului executat. Tot în aceste state în 1683 li se interzice comandanților de nave îmbarcarea și transportul țiganilor.

Aceiași prigoană o întâlnim împotriva țiganilor și în statele din Europa centrală. În Elveția între secolele XVI-

XVIII țiganii prinși pe teritoriul lor erau torturați și executați. În Germania „vânătoarea” și uciderea țiganilor începe încă din 1449 și va culmina cu holocaustul din perioada fascistă. Țiganii alături de evrei erau considerați o rasă inferioară aplicându-li-se soluția finală, adică exterminarea. În Germania și țările ocupate de fasciști, țiganii au fost deposedați de bunurile lor și deportați în lagărele de exterminare din Birkenau și Auschwitz. Cea mai mare parte din averile acestora, inclusiv din România, în bani și aur au fost depozitate în băncile din Elveția, fără titulari sau cu titulari decedați.

Și în România în perioada generalului Ion Antonescu, sub numele generic de Transnistria începând cu 12 sept. 1942, 11441 de țigani nomazi și 13176 sedentari au fost deportați⁵. În răstimpul a zece zile au mai fost deportați în Transnistria circa 30176 de țigani. Comisia română pentru Holocaust a apreciat că peste 36000 de țigani au murit în urma deportărilor din Transnistria.

Din perioada interbelică datează și primele încercări de organizare ale țiganilor din România, dar și primele preocupări de integrare a acestora. În 1993 se constituie prima organizație a țiganilor intitulată „Asociația Generală a Țiganilor din România”, care își propunea educarea, instruirea și culturalizarea acestora precum și integrarea lor socială, propunându-se asigurarea asistenței sociale și juridice gratuite, împrumutarea cu pământ pentru sedentarizare. Interesele de grup, disputele dintre elitele țiganilor au condus la apariția în același an 1933, a unei alte organizații țigănești „Uniunea Generală a Romilor din România”, care își propunea aceleași obiective. Ceea ce atrage însă atenție este folosirea pentru prima oară a termenului de rrom, care treptat se va impune atât în conștiința internă cât și înafara spațiului românesc.

Analiza statutului social al romilor din România în perioada comunistă dar mai ales în prezent este legată de realizarea unor clarificări teoretice privind noțiunea de *minoritate etnică*, *minoritate națională* și a relației dintre termenul de țigan-rom.

Noțiunea de minoritate este folosită în antropologie dar mai ales în sociologie. În sociologie prin minoritate se înțelege „un grup uman care reprezintă mai puțin de jumătate din cadrul populației, fiind depășită de majoritate dar din alte grupuri umane”⁶.

Minoritatea poate sau nu să fie recunoscută de stat și nu întotdeauna grupurilor sau grupului minoritar li se acordă drepturi egale cu majoritatea. Recunoașterea statutului de minoritate atrage după sine și acordarea unor drepturi sociale, cetățenești și politice. Un grup minoritar se distinge prin recunoașterea identității sale, limbă, religie, cultură, tradiții, obiceiuri, mod propriu de viață și chiar prin anumite trăsături fizice.

Grupul etnic este definit în sociologie ca o „grupare a căror membri împărtășesc o moștenire unică socială și culturală transmisă de la o generație la alta”⁷. O interesantă definiție dată etniei sau grupului etnic o realiza Anthony D. Smith. După el, etnia ar fi „o comunitate umană determinată, ce împărtășește mitul unui strămoș comun, a unei memorii și a unei culturi comune, care este implantată într-un teritoriu și care are sensul solidarității membrilor săi”⁸. Așa cum precizează și prof. univ. dr. A. Ivan „se poate spune că grupul etnic este diferit de celelalte prin cultură, limbă, rasă și bunuri comune matrimoniale”⁹. Perioada modernă dar mai ales contemporană a dat naștere la națiune, minorități naționale și stat național. Minoritatea națională ar constitui „o colectivitate distinctă de celelalte prin rasă, limbă, religie și cu o anumită conștiință identitară, exprimată prin forma

de organizare și sentimentul unității morale, gata oricând să-și apere dreptul la autonomie”¹⁰.

O definiție completă și explicită a minorității naționale o întâlnim în documentele Consiliului Europei. Conform acestei definiții „minoritatea națională desemnează un grup de persoane dintr-un stat ce sunt cetățenii lui, mențin legături de lungă durată, trainice și permanente cu acel stat; manifestă caracteristici etnice, culturale religioase sau lingvistice distincte; sunt suficient de reprezentative, chiar dacă sunt în număr mai mic decât restul populației unui stat sau al unei regiuni a unui stat; sunt motivate de preocuparea de a păstra împreună ceea ce constituie identitatea lor comună, inclusiv culturală, tradiția, religia sau limba lor”¹¹.

Definițiile date minorității etnice și naționale și aplicate țiganilor, ne conduc la ideea că aceștia sunt o minoritate etnică și nu națională. Țigani sau romii nu pot fi considerați ca minoritate națională din simplul motiv că nu au avut și nu au stat național pe care să-l revendice, o „patrie mamă” la a cărei naștere să fi contribuit, nu au un teritoriu cu care să se identifice, nu au o conștiință a apartenenței la statul național, nu acționează pentru autonomie teritorială sau autodeterminare. Ne fiind o minoritate națională, țigani nu promovează naționalismul, șovinismul, iredentismul, ci sunt adepții politicii de obținere și aplicare a unui statut de egalitate, dreptate și echitate socială cu celelalte grupuri naționale și majoritatea populației. De altfel țiganilor din România în perioada comunistă nu le-a fost recunoscut statutul de minoritate națională și în consecință nu s-a ținut cont de specificul lor cultural, de limba lor și nu au putut să-și educe copiii în conștiința și cultura lor tradițională.

Un alt aspect cu importante conotații teoretice dar mai ales practice politice și sociale este folosirea termenului de rrom în loc de țigan. Așa cum am precizat anterior, folosirea termenului de rrom în vocabularul limbii române a avut loc în 1933, când s-a constituie „Uniunea Generală a Romilor din România”. Folosirea acestui termen în spațiul românesc dar și european de atunci și până la mijlocul secolului XX – a fost destul de redusă, întrucât el lipsea din majoritatea limbilor europene. La primul congres internațional al țiganilor în 1971, când a fost adoptat imnul și drapelul țigănesc a fost folosit și termenul de rrom. După 1990, acest termen este însușit și de Uniunea Europeană, folosirea sa fiind însă indicativă și nu obligatorie pentru statele membre. După 1990 și în viața socială și politică a României unii lideri rromi, asociații, fundații, intelectuali cu ascendență țigănească vor face presiuni pentru însușirea la nivelul politicii de stat a noțiunii de rrom. Cu toate aceste presiuni în ianuarie 1995, primul-ministru N. Văcăroiu și ministrul de externe Theodor Meleşcanu recomanda folosirea în continuare a formulei de țigan. În anul 2000, ministrul de externe P. Roman sub motivul că includerea termenului de rom ar fi o condiție a aderării României la U.E., elaborează un memorandum D2/nr. 1094/din 29.02.2000, prin care solicită primului-ministru Mugur Isărescu în virtutea dreptului de autoidentificare al populației, folosirea în mod obligatoriu a denumirii de rrom pentru etnia țigănească, memorandumul fiind aprobat de M. Isărescu care a emis în acest sens și o hotărâre de guvern.

Deși la o primă vedere nu ar părea ceva foarte grav și important în folosirea noțiunii de rrom în loc de țigan, totuși, la o analiză mai profundă această folosire a numelui de rrom este în măsură să producă

confuzii, neînțelegeri în cadrul unor limbi latine ca în cazul celei italiene, franceze, între termenul de *român* și *rrom*. Nu întâmplător, intenționat sau nu, cu sau fără rea-voință românii din unele țări comunitare europene ca Franța, Italia, Spania sunt desemnați cu numele de romi – ceea ce conduce la confuzia sau identificarea acestora cu țiganii.

Această invenție lingvistică de rrom – nu are nimic comun cu istoria și identitatea țiganilor, în cea mai mare măsură ea este refuzată chiar și de țiganii care în continuare se denumesc ei înșiși cu termenul de țigan fără a se considera jigniți sau insultați.

Un moment important din istoria țiganilor în România îl constituie perioada comunistă. Chiar dacă țiganilor nu le-a fost recunoscut statutul de minoritate națională, aceasta nu a împiedicat regimul comunist să se folosească de unii reprezentanți ai acestei etnii în instaurarea și impunerea dictaturii și puterii lor politice și sociale. Folosindu-se de faptul că mulți țigani au fost victime ale holocaustului sau au fost deportați în Transnistria și că au „origine sănătoasă”, din rândul acestora au fost recrutate cadre în rândul Securității, Miliției sau chiar au fost numiți primari¹². S-a trecut la o politică de sedentarizare a țiganilor prin construcția de case, calificare, creare de locuri de muncă, angajări în sectorul industrial, agricol, servicii. De asemenea, țiganii au fost identificați și li s-au eliberat cărți de identitate. Întrucât mulți din aceștia nu aveau decât prenume prin impunerea numelui mulți au fost românizați. Politica de egalizare și uniformizare socială promovată de regimul comunist pentru țigani a avut însă și aspecte pozitive, cum ar fi: școlarizarea, educarea, calificare, sedentarizarea, încadrarea în muncă, creșterea nivelului de trai, integrarea socială. Au fost însă și efecte negative ca

pierderea identității culturale, confiscarea unor bunuri ca salbele și cocoșeii de aur și argint etc. Unele realizări în procesul inserției sociale va determina regimul comunistă să afirme în 1980, că în România oficial nu se mai poate discuta de existența țiganilor.

Un capitol important din viața și istoria țiganilor din România o constituie perioada postdecembristă. Marile schimbări la care a fost supusă viața socială, economică, culturală și politică internă dar și internațională din România, a afectat toate structurile sociale, profesionale, etnice și naționale, inclusiv pe țigani.

Fenomenul de liberalizare a relațiilor sociale, trecerea la economia de piață, diminuarea considerabilă a proprietății de stat, au condus la scăderea resurselor materiale și financiare ale statului, la dispariția a numeroase locuri de muncă, la apariția șomajului și evident la scăderea nivelului și calității vieții. A început un proces de polarizare și marginalizare socială care a afectat toate stările sociale din România dar mai cu seamă pe țigani, cei mai vulnerabili la noile politici sociale și economice.

Democratizarea vieții politice a fost la rândul ei însoțită de un proces de emancipare a diferitelor minorități etnice și naționale, dar și de conturarea și impunerea identității lor. Politica comunistă de promovare a egalității și uniformizarea a avut ca efect estomparea sau diminuarea procesului de marginalizare, inclusiv la nivelul țiganilor.

Tranziția îndelungată, efectele negative ale economiei de piață, derapajele democrației au dus la marginalizarea rromilor și chiar la discriminarea acestora. În noile condiții sociale la nivelul țiganilor s-a constituit ca efect al polarizării o elită politică, economică și intelectuală care în mare măsură este integrată.

În schimb, cea mai mare parte a marelui masă a țiganilor este neintegrată funcțional, economic, normativ, comportamental, social. Inexistența unei politici ferme, coerente, reale de integrare sociale a rromilor cu strategii și programe clare și viabile promovată de stat și instituțiile sale, au acutizat criza din rândul țiganilor. La procesul de neintegrare a acestora a contribuit și noul statut al României de țară membră a U.E. care a adus după sine cetățenia europeană și libera circulație a persoanelor în spațiul comunitar.

Starea economică, socială internă coroborată cu noul statut extern al României de țară membră a U.E., a generat un adevărat exod al românilor, dar mai ales al etnicilor țigani spre țări ca Italia, Franța, Spania, Germania, practic spre toate statele U.E. Mulți români au reușit să se integreze în noile țări de domiciliu, dar cea mai mare parte din țigani duc o viață parazită, cerșind, furând, prostituându-se, fapt ce a condus la creșterea tensiunii sociale cu populația locală și autorități, și a stării infracționale. În consecință, autoritățile locale și politice din unele state comunitare Italia, Danemarca și mai recent Franța au trecut la desființarea taberelor ilegale ale rromilor și expulzarea acestora, fapt ce a tensionat relațiile din cadrul U.E. și cu România. Însăși instituțiile comunitare europene, Consiliul și Parlamentul European s-au declarat împotriva expulzării rromilor, cea mai recentă fiind situația din Franța. Așa de exemplu Parlament European a adoptat 337 de voturi și 245 împotriva o rezoluție în care solicită Franței și altor state ale U.E. să suspende imediat expulzarea rromilor. Rezoluția Parlamentului European nu are însă caracter obligatoriu, ci consultativ. În schimb o altă rezoluție promovată de dreapta din Parlamentul

European nu condamnă Franța pentru expulzarea romilor.

Recenta situație creată în Franța prin desființarea taberelor de rromi și expulzarea acestora a determinat venirea la București a unei delegații franceze constituite din ministrul imigrației Eric Besson și secretarul de stat Lelouche. Delegația franceză speră să obțină un angajament din partea României care să conducă la integrarea romilor pe teritoriul său. De altfel, în fața Comisiei europene, Eric Besson afirmă că România nu face suficient pentru integrarea cetățenilor săi. La rândul său, consilierul M. Newman al comisarului de justiție Reding, afirmă că „romii sunt cetățeni europeni, ei au aceleași drepturi cu toată lumea. Integrarea romilor este peste tot în Europa, în țările de origine, țările de primire, noi vorbim de toate statele membre dar este nevoie de o integrare completă în fiecare stat membru”¹³.

Problema integrării țiganilor în România nu este nouă, ea nu ține numai de voința politică ci și de starea și resursele economice, ori România tocmai în acest sens este deficitară. Aceeași problemă a rromilor a impus și o discuție telefonică între cei doi președinți T. Băsescu și N. Sarkozy, care au ajuns la concluzia ca cele două țări să facă împreună eforturi pentru obținerea de fonduri comunitare pentru inserția țiganilor în România.

Președintele României, T. Băsescu s-a declarat de acord cu o întâlnire bilaterală cu omologul său francez, unde să pună la dispoziție și o strategie de integrare a romilor. Cu toate acestea, ministrul francez al imigranților E. Besson a declarat că „nu se pune problema ca Franța să suspende repatrierea rromilor așa cum îi cere rezoluția Parlamentului European”¹⁴.

La rândul său primarul Romei, Gianni Alemanno avertizează și el că noi

veniți în capitala Italiei trebuie să facă dovada surselor de venit și a unui domiciliu stabil, altfel vor fi expulzați. Și în Roma vor fi desființate cele peste 201 de tabere cu rromi nomazi și expulzați circa 2350 de persoane.

Dacă în cursul anului 2009, au fost expulzați din Franța 8313 etnici rromi din Bulgaria și România, în 2010, până în septembrie au fost deja expulzați 9875 de persoane și procesul continuă.

Problema rromilor, a expulzării lor din unele țări comunitare ale UE, a divizat nu numai instituțiile politice comunitare și oamenii săi politici, ci și opinia publică și societatea românească. O importantă parte a acesteia, în special cetățenii români care sunt integrați în țările comunitare europene dezaprobă prezența și acțiunea negativă a țiganilor care le periclitează situația în aceste țări și creează o imagine negativă României, fiind de acord cu expulzarea acestora, solicitând totodată ca România să facă mai mult în procesul de integrare. O altă parte a societății românești la care se raliază și unii oameni politici sunt împotriva politicii de expulzare a rromilor considerând-o discriminatorie.

În acest sens, ministrul justiției al României, Cătălin Predoiu declara: „Cred că dincolo de discuțiile privind măsurile de reinserție socială a rromilor sau educația acestora, trebuie să avem în primul rând în vedere satisfacerea standardelor prevăzute de legislația europeană referitoare la dreptul liberei circulații”¹⁵.

Problema rromilor, a integrării lor nu este numai a României, cu ea, este adevărat, în diferite intensități și forme se confruntă toate statele U.E., căci rromii se află în toate cele 27 de state comunitare. Ea nu este numai rezultatul actualei perioade de dezvoltare, ci este acumulată în timp, rezultat și al vechii politici de discriminare, marginalizare și asimilare dusă în decursul istoriei față de această

etnie. Integrarea rromilor cere timp, multă răbdare, educație, instrucție, locuri de muncă, resurse economice de care nu toate statele comunitare dispun.

Actuala situație a rromilor, în cea mai mare parte neintegrați sociali își are cauza chiar și în politica promovată de proprii lor lideri politici. O importantă parte a acestora văd în integrare un proces similar cu asimilarea, cu pierderea propriei lor identități culturale, dând ca exemplu perioada comunistă. Nu este nici mai puțin adevărat faptul că aceiași lideri nici nu doresc inserția socială a rromilor, întrucât și-ar pierde autoritatea asupra marelui masă și nu ar mai fi în măsură s-o manevreze. Nici anumite interese economice, financiare nu sunt de neglijat. Multe fonduri comunitare europene care au avut ca destinație integrarea țiganilor, venite prin diferite asociații, societăți, ONG-uri sunt gestionate de liderii țiganilor, ele constituind importante surse pentru acestea și nefiind în totalitate folosite pentru destinația lor.

Neinserția socială a țiganilor are pe lângă aspecte subiective și cauze obiective. Aici avem în vedere lipsa unui stat național al țiganilor cu instituțiile și acțiunea aferentă care să le apere și să le promoveze interesele. Lipsa puterii politice, militare, sociale, a unui teritoriu cu care să se identifice, lipsa mijloacelor și instrumentelor care să-i apere și să conducă la modernitate, dezvoltare, prosperitate. Această etnie a fost permanent confruntată cu o politică de marginalizare, persecutare și chiar discriminare rasială.

Dacă vrem ca rromii să devină cu adevărat cetățeni europeni, trebuie ca toată lumea să colaboreze, de la comunitatea europeană la autoritățile politice pe al cărui teritoriu se află rromii, să ne schimbăm

radical comportamentul și prejudecățile față de această etnie. Evident la noua politică și atitudine față de rromi trebuie să conlucreze liderii lor politici, spirituali, inclusiv marea masă a țiganilor. Integrarea socială a rromilor este singura în măsură să asigure liniște în U.E. și statelor deținătoare a acestei etnii, și în același timp să asigure egalitatea de șanse și prosperitatea înșăși a rromilor.

Note:

¹ Angus Fraser, *Origini, Istoria unui popor european*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 28.

² idem, *Primele migrații, Istoria unui popor european*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 22 și următoarele.

³ Achim Viorel, *Țiganii din istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 58.

⁴ ibidem, p. 94.

⁵ A.N.I.C. Inspectoratul general al Jandarmeriei, dosar nr. 126/1942, ff. 204-205.

⁶ Cătălin Zamfir, Lazări Vlăsceanu, *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, p. 123.

⁷ ibidem, p. 224.

⁸ Anthony D. Smith, *The Myth of Modern Nation and the Myths of Nations*, în „Etnic and Racial Studies”, vol. II, 1988, p. 9.

⁹ A. Ivan, *Stat, majoritate, minoritate națională în România (1918-1939)*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2006, p. 24-25.

¹⁰ Apud A. Ivan, op. Cit., p. 94.

¹¹ ibidem, p. 95.

¹² Stenogramele ședințelor Consiliului de miniștri, Arhivele Naționale ale României, p. 593-594.

¹³ Cotidianul *Puterea* din 3 septembrie 2010.

¹⁴ ibidem. *Puterea* din 4 septembrie 2010.

¹⁵ ibidem.

Counterterrorism and the Integration of Islam in Europe*

Jytte Klausen**

Volume 7, Number 7
July 2006

Samuel Huntington's theory of a global confrontation between Islam and "the West" is particularly attractive in Europe, where problems with Islamic minorities are regarded as local skirmishes in an international struggle at the heart of which lie values, symbols, and identity, and where conflicts over what to do with Muslims have reopened old debates about the position of religion in society and created unlikely political alliances.

French President Jacques Chirac enjoyed one of his few political victories when he proposed a law prohibiting girls from going to school wearing the Muslim headscarf. The law overwhelmingly passed the National Assembly in 2004; oddly, Jean-Marie Le Pen's National Front, which advocates tough measures against immigrants, voted against it due to worries that secularists would put restrictions on Christians next.

Other politicians blame religion in general for stirring up trouble, and regard Islam as an unwelcome setback in the fight against clerical authority. Former German chancellor Helmut Schmidt wrote in his 2004 autobiography that he regrets having allowed Muslim labor migrants into the country, since evidently Christians and

Muslims cannot tolerate each other. Schmidt blamed the Christian churches for promoting resentment against Muslims, but also suggested that accommodation between Islam and Christianity is possible only in authoritarian states such as Singapore.

The reaction against Islam has even made Europeans reassess the importance of Christianity. When Baden-Württemberg passed a law in 2004 prohibiting teachers from wearing the headscarf in the classroom, notwithstanding that the crucifix is by law displayed in public classrooms, it argued that Christian symbols are universal and "democratic," whereas Muslim women wearing the headscarf are "proselytizing." The state's then culture minister, Annette Schavan, warned against value neutrality. "We cannot allow a spiritual vacuum to emerge that would leave our society without guidance," she said. "We must stand by our cultural and religious traditions as they are expressed in our Constitution."

Religious pluralism, an unintended consequence of labor immigration, has raised difficult questions about the requirements of religious toleration. The Madrid train bombings on March 11, 2004 and the July 7, 2005 bombings of the London Underground, which reinforced

the perception that Islam is a threat to the European social and political system, also induced governments and politicians to reconsider how Islam might become a “European” religion.

National security and religious toleration are now widely regarded as interrelated issues, and proposals for funding Islam have the support of security officials. Ian Blair, the Chief of the UK’s Metropolitan Police, endorses a partnership between Muslim associations and the government in order to “separate the extremists from the faith.” But are European Muslims willing to become partners in counterterrorism? And can security concerns overcome political resistance to extending recognition and representation to Muslims?

In researching *The Islamic Challenge*, I interviewed hundreds of European Muslim civic and political leaders in the UK, France, Germany, the Netherlands, Sweden, and Denmark, members of what I describe as the new Muslim political elite, to learn how important faith is to them and what if any effect it has on their policy positions.

Islam is today the largest minority religious denomination in Europe. There are more Muslims than Catholics in the Protestant north, and more Muslims than Protestants in the predominantly Roman Catholic countries. There are about 15 million Muslims in Western Europe, but only about 25 have been elected to European parliaments.

In only a few countries does the census ask people their religion. In one of them, the UK, it is estimated that about 1 million (out of 1.6 million) Muslims were eligible to vote in the May 2005 election. In other countries, estimates are derived from immigration statistics and estimated fertility rates. In France, there are perhaps 5-6 million—some estimate only 2.6

million-Muslims, few of whom vote. The Netherlands has the highest proportion of Muslims —about 6 percent of Dutch residents, about half of whom can vote. In Germany, 0.5 million of the estimated 3 million Muslims can vote. In Italy, Muslims, like other immigrants, are overwhelmingly illegal, and so only an estimated 50,000 of Italy’s 2 million Muslims can vote.

The diversity of ethnicity and national origin varies greatly from country to country and is increasing with new waves of political refugees from new hotspots of civil war and with the growing presence of native-born Muslims, who prefer to speak the language they have grown up with. The early waves of immigrants to Europe held on to the “myth of return” and organized in transnational networks with the primary aim of retaining contact to the home country.

In the 1990s the emigre associations of the past gave way to new national associations, often modeled on organizations created for other faiths. The Muslim Council of Britain (formed in 1997) and the council of Muslims in Germany (formed in 1995) both imitate the Jewish Council in organization and objectives. The French council for the Islamic faith, *Conseil français du culte Musulman*, was set up by the government in 2002 based upon the model of the *Consistoire* for Jews created in 1808. With the notable exception of terrorists and radical clerics, European Muslims’ political engagement and expectations have since the 1990s increasingly become framed in national European idioms.

Who Are the Muslim Leaders?

Many of the people I interviewed referred to themselves as “typically second-generation,” using the term to describe a political outlook focused on

integration and acceptance of European norms. Actually, most of the current generation of leaders are themselves immigrants. Most had arrived as young adults, either as a political refugee or a student. Some had been politically active in the universities and the security services had caught up with them. Most had completed secondary education prior to emigrating and were from middle-class families with histories of learning and political engagement. The share of native-born leaders was highest in Great Britain and the Netherlands, reflecting the earlier onset of mass migration to those countries.

Political Agendas

My findings support in part the argument made by Fouad Ajami and Niall Ferguson: that European Muslims have brought their political agendas with them from the Islamic countries, that Europe's Muslim associations are Trojan horses for the banned Islamic organizations in the home countries, and that Muslim political activism in Europe is driving a wedge between the U.S. and Europe on important foreign policy issues. But it also needs to be said that restrictive-access naturalization is a barrier to immigrant participation in mainstream political organizations and forces Muslims to organize in "Muslims-only" organizations.

Some of the most notorious clerics active in Europe—Abu Bakri Mohammad, the founder of al Muhajiroun, and Abu Hamza al-Masri of Finsbury Park Mosque fame—were granted political-refugee status in Europe in the mid-1980s, when European policies were lenient. The Danish imam Abu Laban, who was responsible for having a folder of Danish political cartoons delivered to Cairo and Damascus, is also a political refugee, barred from travel to Egypt. These extremists found political freedom in

Europe to continue their projects, but so too did Ayaan Hirsi Ali, the Dutch-Somali politician who has gained fame for her criticism of Islam. Far more of the political refugees of the 1980s were liberals than Islamists. Many described themselves as fighting a similar battle now to the one they had fought before, whether the objective was the Islamic state, human rights, anti-fundamentalism, or freedom from religious compulsion of any sort.

Being Muslim

In Europe, "Muslim" connotes ethnicity and origin as well as faith. Muslims are Europe's new religious and ethnic minority. Individuals balance this in different ways. For some, faith is the key source of identity, but for many more faith takes a backseat to origin and the increasing hostility with which the surroundings recognize Muslims as "other people."

As the media and xenophobic politicians propagate stereotypes of Muslims, Muslims react to the perceived bias and appropriate the label as a source of counter-mobilization. Islamophobia is how Muslims describe the "culture war." Non-believers self-identify as Muslims and say they are victimized by discrimination. Believers feel singled out and misrepresented. Both groups respond by asserting their identity. Of course, the radicals weave a conspiratorial tale about bias and injustice into a political utopia about Islamic domination.

Observers of European politics often assume that the "integrated" Muslims, those who participate in political life, have left their faith behind. The German term Kultur-Muslim, "culturally-Muslim," is often used to describe individuals who do not display their faith. But one cannot presume that religiosity is incompatible with civic competency or

that the integrated Muslims are apostates. Most of the leaders in my study said that Islam was important to them personally, but religiosity did not predict political affiliations.

Most of the very religious belonged to the political center or the left. The largest subgroup in my study consisted of personally religious self-described centrists. Non-believers, in contrast, belonged mostly to the far left or to the secular conservative parties. Many religious Muslims indicated that ideally they would support the Christian Democratic parties. In the Netherlands, Muslims have joined that party in large numbers, and two Muslims in parliament were elected from the CDA.

The German Christian Democratic party has chosen instead to reemphasize Christianity as a prerequisite for being German. Many German Muslims regretfully conclude that they cannot support the party and turn instead to the Greens. Europe's Christian Democratic parties have long used the term "secularly Christian" to describe their distinctive objectives, and only the Dutch CDA has responded to the presence of non-Christian conservative voters by developing an Abrahamic approach, emphasizing the presumed commonality among Christianity, Islam, and Judaism, to the representation of the interests of believers.

Abortion, gay rights, and bioethics are some of the issues where religious Muslims find common ground with other religious associations and lobbies. The MCB has steadfastly maintained that homosexuality is a sin and has joined the Anglican and the Roman Catholic Church in opposing gay adoption rights. When MCB General Secretary Sir Iqbal Sacranie was criticized for denouncing same-sex relationships, the organization pointed to the split in the Anglican Church over gays

and declared that Muslims would not be "bullied" into speaking against scripture.

Many religious Muslims nonetheless regard "value conservatism" as less salient than other issues, which are generally important for the left—in particular, anti-discrimination enforcement and social protection. Centrist Muslims often migrate to the Green parties, because of those parties' human rights emphasis. The preponderance of centrists among the more religious leaders may also reflect a choice on the part of the Muslim associations to avoid becoming taken for granted by the social democratic or Labour parties that historically have been able to count on immigrant voters.

Party choice also depends on what the political parties offer. French Muslims complained bitterly about the Socialist party's intolerance of religious expression, remarking that you had to be committed to "the holy principle of *laïcité*" (a form of secularism that prohibits public recognition of faith) to succeed in the party.

Among the minority of non-believers were some I describe as radical secularists. They would say, "We do not need imams here," or "The problem with Islam is that it cannot change." They readily identified with European anti-clericalism.

Among the believers, views varied with respect to the need for theological reform. Some argued that "Islam is what it is," while others embraced Tariq Ramadan's idea that European Muslims have a historic opportunity to revitalize the faith. A French *Islamist* praised liberty for the same reasons religious groups have supported the First Amendment in the U.S. He opposed the French government's plans for a "French Islam," because "We have for the first time the liberty to develop Islam freely."

On integration, there was consensus that ties to the Islamic countries must be cut and ways found to educate imams at European universities and normalize the legal situation of mosque communities. There was disagreement, however, about how far to push equity with the Christian churches. Some perceived government pressure to “Christianize” Islam; some argued that governments should provide “help to self-help” but otherwise leave it to Muslims to build the institutions of their faith. Others argued for legal and institutional parity. “What goes for the pastor goes for the imam,” said a Danish city councilor.

Islam’s development over the past 200 years has been characterized by the collapse of religious authority. In Europe, migration has allowed Islam to develop in the absence of clerical control. One consequence is a return to the “book.” Many young people are learning Arabic and reading the Quran to “make up their own mind” about what it says. Of course, the text is inaccessible absent theory or interpretation, and while some of Europe’s Muslims celebrate the freedom to interpret the Quran anew, others battle to protect orthodoxy against assimilation.

The Imams

There are perhaps 10,000 imams in Western Europe: at least one for each of the 250 mosques in Sweden, 150 in Denmark, 400 in the Netherlands, probably 1,600 each in Britain and France, and 2,600 in Germany. Most of these countries do not know the exact number of mosques, who preaches in them, or where the imams come from. Many are “backyard mosques,” a concern for both security agencies and Muslim leaders.

A French security agency conducted a census that identified over a thousand imams, about half working full-

time. Less than half were paid regularly; the rest were paid in kind or unpaid. Of those who were paid, Turkey supported 60, Algeria 80, and Morocco two. Saudi Arabia paid the salaries of a dozen graduates of Saudi Islamic universities. Less than 20 percent were French nationals, and most of them are naturalized. Half were of Moroccan or Algerian origin.

Imams are mostly recruited by local mosque councils through kinship networks in the home country. Muslims often complain that these imams are out of touch with the younger, European-born generations of Muslims and do not speak the language. Indeed, only one-third of the imams in the French study spoke French with ease, another third with some difficulty, and the rest not at all.

Similarly, most British imams are trained abroad and recruited by local mosque councils. So long as a mosque council guarantees that it will provide an income for the imam, work permits have not generally been a problem. But Muslim community elders tend to recruit from the villages that they came from, which often means imams who were educated in madrassas. One leader of a mosque association representing one-third of Britain’s mosques reported that 80 percent of his association’s imams were ill-prepared to cope with the demands made upon them by the members of the mosque communities and by local governments and other civic groups.

In northern Europe, Turkey is the single largest source of imams. When Turkish “guest workers” began to appear in large numbers in Scandinavia, Germany and the Netherlands, those countries’ governments entered into contracts with Turkey to supply pastoral care. The imams are paid by the Turkish government and granted temporary visas by the national

governments. The Turkish imams do not preach “political nonsense,” my interviewees told me, but are nonetheless no solution for Muslims who want Islam to have a self-sustaining European basis.

Host states’ policy at the time was to maintain ties between the migrants and the home countries, to sustain the fiction that the migrants were a temporary solution to overheated labor markets. Both host governments and “sender” governments sought to prevent integration; wanting the migrants to return home at the end of their working years.

Today, everyone wants integration. A few European Muslims believed the Islamic countries have the religious scholars and “know best” how to train imams, but a large majority said that it was an immediate priority to end dependency upon the Islamic countries.

Interviewees observed that throughout Europe, theological faculties educate Christian clergy, and governments make funds available for clergy salaries and houses of worship, but Muslims have access to none of these resources. Many favored mainstreaming Islam within existing national state-church frameworks, but a plurality preferred greater self-governance for mosque communities. Still, nearly everyone considered public funding to be essential for integration.

“Where will the money come from?” The question was raised in every country. The Christian churches and many voters are resistant to change. “It is difficult today to argue that Muslims have special needs,” one Muslim member of the Dutch parliament explained to me. “All Dutch voters can think about is how they are disadvantaged by the foreigners.” Another parliamentarian said, “it does no good for Muslims to demand more rights, when most people already think we are getting too much.”

Counterterrorism Policies

Counterterrorism policies may be the way to break the logjam over public support for the development of mosque communities. Following the July 2005 attacks, the British government launched a new community-based approach to counterterrorism. Described as a “partnership against extremism,” the initiative signaled a shift from counterintelligence to prevention. The government consulted with Muslim community representatives and in October 2005 published its recommendations in a report entitled *Preventing Extremism Together*, which includes proposals ranging from improving community-police relations to establishing imam education and mosque accreditation procedures.

While there have been complaints about the lack of follow-up, the process has nonetheless produced reform. Aiming to forestall government-sponsored monitoring, four Muslim associations that do not normally cooperate—the MCB, the Muslim Association of Britain, the British Muslim Forum, and the al-Khoei Foundation—have created the Mosques and Imams National Advisory Board, to promote “best practices in the country’s 1600 mosques.”

Are these measures effective counterterrorism measures or simply good public policy? The days when extremists were recruited in mosques and plots hatched with the assistance of clerics such as Abu Hamza al-Masri may be over. The social activities of the July bombers show that today terrorists are more likely to bond while engaging in ultimate sports like paint-balling or watching DVDs of atrocities against Muslims and footage of suicide bombers in private homes. It may be a Pyrrhic victory for those who wish for

the normalization of Islam in Europe if mosques have ceased to be a meeting place for terrorists. Will governments go back to disregarding the need to facilitate the integration of Islam?

Why Now?

There are far fewer Muslims in America than in Europe, and they are generally better educated, more likely to come from the Middle East, and wealthier. American Muslims may not have citizenship, but their children will, and when it comes to building mosques and practicing Islam, U.S. Muslims encounter little government resistance. In contrast, European Muslims are poor. Between one-quarter and one-half of them are disenfranchised permanent residents, with no prospects of naturalization for themselves or their children due to restrictive citizenship laws. Large numbers live in highly segregated neighborhoods, with no access to work or transportation, and send their children to sub-par “minority majority” schools. Pockets of Europe today look very much like the U.S. prior to civil rights.

Why are there problems with Muslims in Europe now, when earlier generations of them lived there quietly for decades? The answer is not Sept. 11 and the rise of Islamism, as many assume, but that European Muslims have now decided to integrate, and to do so they seek reforms that will enable them to practice their faith and be European. European Muslims in the mid 1980s arrived at the moment of collective realization that the “myth of return” was exactly that, when European Muslims started to create institutions for practicing their faith and attaining political representation. Reactions started at local politics, with protests against mosque construction and the uproar over the headscarf.

From an American viewpoint, European Muslims’ integration problems are seen as a consequence of Europe’s general hostility to religion and, worse, a source of increased Muslim alienation and increasing security risks for the West. The 9/11 terrorists’ European domicile and the Madrid and London bombings are, perhaps too quickly, seen as supporting evidence for the dangers that hostility to Islam poses for us all. The problem, in the American view, is not the faith but the perversion thereof. We are fighting “Islamofascism,” as George Bush described the enemy, not Islam.

Neither story gets it right. There are serious problems with the integration of Muslims in Europe, but the alienation that it causes is more likely to express itself in riots such as those that racked the Paris suburbs in Fall 2005. Socioeconomic deprivation and isolation fueled the grievances, and Muslims and non-Muslims were equally likely to join the rioters. Abou Jahjah, known as the “Muslim Malcolm X,” founded the Arab European League to fight the members of the far-right Vlaams Blok in Antwerp, but his ambition is to build a separatist nationalist movement.

The recent terrorism is based upon a political theory of an Islamic utopia that justifies the indiscriminate killing of Muslims and Christians, Americans and non-Americans, as a means to power. Many Muslims believe that killing in the name of the Prophet is an abomination, but it is difficult to draw the line between theology that leads to political extremism and political extremism that assumes the guise of doctrine. As for the view that European Muslims are a wellspring of extremism, we have little reason to believe that European Muslims are more susceptible to extremist *theology* than Muslims in North America or elsewhere.

Why worry about Europeans' problems with Muslims? Because the new political *ideology* of Islamic terrorism has showed a remarkable ability to change and adapt to our responses. The polarization and socioeconomic disadvantage, combined with the generalized escalation of violence against Jews, Muslims, and Christians, provides a fertile ground for recruitment to the extremist cause, even among the anomic progeny of the middle-class and the ranks of university-educated dropouts.

*Permission granted by Foreign Policy Research Institute, www.fpri.org.

***Jytte Klausen is associate professor of comparative politics at Brandeis University. Her most recent book is *The Islamic Challenge: Politics and Religion in Western Europe* (New York: Oxford University Press, 2005). This article is based on Dr. Klausen's presentation to FPRI's History Institute for Teachers on "Islam, Islamism, and Democratic Values," held May 6-7, 2006.*

Personalismul spiritual european între interpretarea „materialistă” și percepția „noului creștinism”*

Anca Parmena OLIMID

Abstract: *Without pretending to bring solutions, the present article tries to identify the main talking points of the religious liberty and regime of cults in the European recent history, assuming the hypothesis that recognizes its character as a unique phenomenon. The present work recognizes the importance of the political theory, which becomes an indispensable instrument for the reflection and analysis of the history of religious ideas. The work does not rest on a structural analysis of politics, but is oriented towards an understanding of the dynamics of New Christianism in the context of industrial progress.*

Keywords: *religious liberty, regime of cults, Europe, New Christianism, industrial society.*

Religie a întregii Europe, creștinismul ar putea fi factorul de coeziune și solidaritate pentru întregul continent, liantul unei comunități care, uneori, departe de a solidariza, a devenit un factor ce a pus în evidență o întreagă diversitate de viziuni, controversate și interpretări contradictorii.

Există, așadar, o polivalență și o mobilitate spațio-temporală a fenomenului religios și ar fi de ajuns să remarcăm că, în timp ce în secolele al XIX-lea și al XX-lea, elementul fundamental a fost raportul dintre politic și economic, începând cu sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, raportul dintre politic și religios a devenit tot mai semnificativ.

Provenind din circumstanțele caracteristice ale lumii moderne, creștinismul a reușit să răspundă acestei provocări, aspectul inițial ce trebuie evidențiat rezidând în abundența de opoziții teoretice între interpretarea „materialistă” și percepția „noului creștinism”.

Oricare ar fi rolul și importanța exercitată de gândirea istoricilor și filozofilor din secolul al XIX-lea și XX-lea, problema autentică a istoriei ideilor nu se reduce la înlăturarea ireversibilă a conflictului între lumea tangibilului și lumea spiritului, ci în modul în care soluția acestui conflict nu se poate limita la un „index” de autori, ci se cuvine să aprofundăm cunoașterea specificităților din Europa Occidentală și de Răsărit (cultură, religie, legislație) printr-o

specializare teoretică ce presupune utilizarea conceptelor-cheie din domeniul științelor politice și juridice și recursul la teologie și filozofie ce proiectează aspectele etice ale istoriei ideilor.

Combinarea acestor două exigențe este rareori întâlnită legitimându-se prin:

1. necesitatea analizei evoluției ideilor politice și religioase ce a însoțit procesul construcției europene. Două argumente ne invită în acest sens să nu neglijăm potențialul integrator al relației politic-religios în diferite țări ale Europei.

În *primul rând*, construcția europeană, are nevoie și de un proiect unitar asumat, de o simbioză prin deplasarea cadrului de referință de la un conflict inevitabil între opțiunile morale și potențialul material la o nouă abordare intelectuală capabilă să cristalizeze răspunsul la „marile întrebări” ale secolului al XIX-lea și al XX-lea.

În *al doilea rând*, demersul genealogic al unui astfel de demers presupune concilierea a două abordări complementare, revelatoare pentru condițiile de formare a ideilor politice în spațiul european:

-*prima* abordare capătă valoare strategică imediată mobilizând și asociind conformismul intelectual cu transformările sociale, economice, culturale și politice ale lumii moderne și generând apariția marilor idei politice moderne și contemporane (cetățeanul, națiunea, statul, libertățile, laicitatea etc.);

-*cea de-a doua* abordare este rezervată evenimentelor cu caracter rațional, fiind proiectată pe aspectele suficient de profunde ce implică judecăți convergente ce se dezvoltă în funcție de circumstanțele în care istoria re-orientează fundamental praxis-ul creștin european. De aici reiese

nevoia de a recurge la un *proiect legislativ fundamentat pe pluralismul religios* ce capătă valoare de referință pentru voința politică.

Punctul de plecare este următorul: „monopolul politicului” în istoria ideilor ultimelor două secole este dublu condiționat:

-*într-o primă teză* de direcția identitară a unei Europe a *conflictului modern* și

-*într-o a doua teză* de modul în care statul a știut să-și asume beneficiul unității și stabilității confesionale garantate de un regim al cultelor fundamentat pe egalitatea obligatorie a tuturor cultelor într-o *Europă a consensului contemporan* și a perspectivei *noului creștinism*

Această direcție a cercetării nu exclude, într-un secol al regionalizării și globalizării, discuția legată de neutralitatea statului și poziția papalității într-o Europă dispusă la compromis ce tratează, juridic și politic, cultele în virtutea principiilor subsidiarității și proporționalității.

În acest context se impune o precizare. Relând ideea de dinamicitate ca trăsătură cinetică prin care statul se exprimă mai bine în contextul globalizării, se cuvine să apreciem că tocmai acestuia (statului) îi revine funcția de constituire și exercitare a forței publice constituindu-se totodată, *ab initio*, (prin intermediul contractului social) ca titular al dreptului de garantare a interesului general superior intereselor particulare ale fiecărui cult. Ceea ce dimpotrivă, este comun și, ca atare, caracterizează sistemul de drept european actuale (în virtutea noțiunii de flexibilitate și eliminare a rigidității instituționale) este că, deși statul își proclamă suveranitatea, în realitate, cultele participă în mod concret la procesul de legiferare (în special, atunci când se tratează statutul juridic al cultelor).

Cercetările în domeniu rămân o resursă majoră atât pentru literatura de specialitate politică și juridică aflată în căutare de criterii și teorii cât și pentru state interesate în identificarea de principii autonome de acțiune și control a capitalului de încredere al cultelor. În ultimii ani, în Europa și Statele Unite ale Americii, literatura în dezvoltare a istoriei ideilor ca disciplină academică este de acord că libertatea religioasă și regimul laicității a contribuit în epoca post-materialistă la o translație a teoriei de la un nivel sistemic la un nivel condițional, la granița dintre „idealismul” unei discipline de studiu îndelung studiate (istoria ideilor politice) și provocarea lansată de „realismul” multiconfesionalismului religioș și perspectiva unei piețe liberaliste.

Originalitatea unei astfel de orientări constă în faptul că permite o abordare comparativă care îmbogățește perspectivele istoriei ideilor la limita între două domenii ce ar putea continua să se prezinte ca adversare câtă vreme acest antagonism politic-religios se rezumă doar la planul discursului ideologic al secolului al XX-lea.

Rezumând, lecțiile unor filosofi precum Saint-Simon sau Auguste Comte, receptate într-o modernitate laicizată și într-o contemporaneitate fracționată și divizată religios ne ajută să înțelegem destul de bine esența crizei bisericii.

În plan politic, eșecul Reformei protestante și a conflictelor religioase a condus la crearea unei Europe a statelor confesionale absolutiste care au conferit Bisericii Romano-catolice perspectiva unui refuz al modernității îngăduindu-i o libertate limitată de acțiunea politică și juridică.

Data fiind multitudinea de semnificații și acumulări istorice, politice, juridice, filozofice, se impune necesitatea unei selecții. În primul rând, trebuie spus

că, dacă Apusul Europei a oferit de-a lungul secolului al XIX-lea imaginea unui catolicism ce stabilea o diferență capitală la nivelul relațiilor cu societatea, prin existența unui Magisteriu a cărui autoritate era recunoscută de credincioșii din orice țară majoritar catolică, Răsăritul continentului, o Europă a ortodoxiei, s-a caracterizat prin fidelitatea față de religia creștină, fapt ce le-a prezervat identitatea confesională.

Un aspect complementar trebuie menționat și, anume, faptul că evoluția catolicismului, o dată cu dogmatizarea jurisdicției universale și a infailibilității papale prin Conciliul Vatican I (1870), a insistat asupra idealului operațional al unui sistem de conciliere (ca un ansamblu de teze sau „legi”) între două „ordini” și două puteri (laică și religioasă). Pentru prima dată, sentimentul realității și rațiunii condamna alternativa liberală și socială.

La începutul secolului al XX-lea, Vaticanul a redescoperit alternativa reconfesionalizării statelor prin concordate ajunșându-și propriile structuri ecleziale noilor realități sociale și politice. Păstrând în minte considerațiile de mai sus, putem înțelege mai bine funcția identitară a bisericii în raport cu realitatea social-confesională europeană pentru care elaborarea și chiar implementarea unei politici anacronice a concordatelor reprezenta un răspuns la „renașterea statolatriilor păgâne” (în 1931, Pius XI denunță în mod categoric nazismul din Germania, comunismul și decreștinarea din Mexic).

Abia după sfârșitul celui de-al doilea război mondial, neajunsurile propriilor structuri confesional-religioase, doctrine și jurisdicționale conduc la o nouă ecleziologie a comuniunii cu liberalismul, prin acceptarea noului statut în virtutea principiilor juridice ale doctrinei

sociale catolice și perspectiva unui personalism spiritual autentic european.

Pe de altă parte, am putea, de altfel, să remarcăm faptul că, Biserica Romano-Catolică va dispune de o „exclusivitate” moral-ideologică prin care opera trecerea la un statul democratic de tip liberal și la statul subsidiar, dezbătând și susținând o alternativă viguroasă la blocul sovietic, prin orientarea și susținerea proiectului unei Europe unite. Biserica Catolică răspundea astfel dinamicii fenomenului ideologic și politic de la sfârșitul secolului al XX-lea.

Abordarea sub aspectul istoriei ideilor a regimului laicității și a libertății religioase în secolele XIX-XXI prezintă interes din cel puțin două motive: primul motiv ține de chestiunea legitimității și a „regulilor jocului” în sistemul politic european.

Aceasta implică un context mai amplu de analiză științifică ce permite evitarea unui determinism religios axat pe anul 1965: momentul lansării constituției *Gaudium et spes* despre o „Biserică în lumea contemporană” a Conciliului Vatican II, eșecul modelului religios egocentrist al catolicismului, despărțirea bisericii de rolul hegemonic din perioada constantiniană, prin juxtapunerea a două ecleziologii: vechea ecleziologie juridic-autoritară și noua ecleziologie a ecumenismului și solidarității creștine a Europei.

La reconcilierea cu socialul prin asumarea unui demers exclusiv politic, social, juridic, biserica a adăugat reconcilierea cu noua ordine umană mondială, o dată cu lansarea la împlinirea unui secol de magisteriu pontifical esențial pozitiv a enciclicei *Centesimus annus* (1991).

Este evident astăzi că europenii, divizați, confesional, religios și național nu pot fi factorii de „revenire a religiosului”

în noua etapă ce modifică ecuația strategică a unificării de la Europa economică la Europa politică. În această criză a religiozității secularizate în sistemele de drept european, Europa politicului nu poate fi separată de Europa spiritului, construcția europeană propunându-și, în virtutea vechiului adaugiu scolastic „*distingere per unire*” sau „*ex pluribus unum*”, ca în contextul solicitant și provocator al începutului celui de-al treilea mileniu al istoriei creștine, să contribuie la edificarea unei noi viziuni democratice și solide.

Spre deosebire de societățile occidentale în care diminuarea rolului tradițional al religiei a apărut ca o consecință firească a reprimării conciliarismului creștin de absolutismul papal, în Europa răsăriteană, aflată jumătate de secol sub influența sovietică, conștientizarea complementarității seculare stat-biserică a imprimat o viziune relațional-personală nu numai despre Dumnezeu, dar și despre om și societate. Cu toate acestea, baza colectivă și, totodată, simbolică, în care se înscriu aceste societăți a alimentat noi implusuri, de pe pozițiile nivelatoare ale „unificării clivajelor stat-biserică”.

Culte, la rândul lor, în virtutea unei tradiționale funcții identitare de organizare a vieții morale și etnice a statelor, ce le conferea un statut particular, nu au fost exceptate de la proces.

Integrarea europeană a devenit astfel o provocare frontală deopotrivă pentru state și pentru culte, iar creștinismul, potențialul reconciliator moral și spiritual, a fost serios afectat de fracturile confesional-religioase ce au divizat până astăzi întregul continent. Experiența și atitudinea credincioșilor în Uniunea Europeană diferă de la o comunitate la alta, de la o perioadă la alta, de la o regiune la alta.

Astfel, în Eurobarometrul Comisiei Europene, *Social values, Science and Technology*, publicat în iunie 2005, se precizează că europenii împărtășesc aceleași rădăcini religioase și filosofice ale creștinismului, dar, aceasta nu înseamnă, în mod automat că există o singură identitate religioasă europeană.

Reunind argumentele de mai sus pentru a construi o reprezentare intuitivă a spațiului spiritual european la începutul secolului al XXI-lea, obținem următorul algoritm ce devine pivotul central al analizei științifice a libertății religioase și a regimului cultelor: un proces paralel de producere a unor justificări și construcții doctrinale la granița dintre libertatea de conștiință și unitatea spirituală potrivit cu spiritul european modern și contemporan.

După mai bine de zece ani de la adoptarea *Declarației de către Conferința europeană de la Amsterdam din 1997* ce a conferit recunoașterea de drept sau fapt a caracterului de interes public sau de utilitate publică a activității cultelor, recunoașterea dreptului cultelor de a se organiza și a funcționa în mod autonom cu respectarea cadrului legal și garantarea libertății religioase și a regimului cultelor, studierea raportului dintre stat și culte rămâne un subiect de cercetare inedit și important în același timp pentru înțelegerea spiritualității europene.

Ideea raportului de echilibru în istoria ideilor politice și religioase ca rezultat al necesității de *manifestare a autonomiei în dublu sens* legitimează ca *ipoteză de lucru* un nou scenariu: analiza libertății religioase și a regimului cultelor în sistemele europene pornind de la operele filozofice și dezbaterile publice ale ultimelor două secole.

În această ordine de idei, am putea fi de acord, fără îndoială, cu părerea că o discuție politică și juridică cu privire la afirmarea și consolidarea autonomiei

apare într-un dublu sens: al autonomiei cultelor în manifestarea practicilor religioase și al intereselor statelor pentru a controla și beneficia de un aspect important al vieții publice, și anume, capitalul de încredere al cultelor, incluzând un amplu proces de mobilizare a maselor și implicând toate sferile vieții sociale prin:

(1) reasumarea resorturilor spiritual-creștine ce au inspirat integrarea europeană și au creat spiritul *personalismului comunitar al libertății religioase*;

(2) de la relația stat-culte, necesitatea de constituire a unei entități relaționale din perspectiva unui nou tip de comunitate: *comuniunea fundamentată pe un sistem trium de in și inter-dependențe*:

- *comunitatea de credință* (libertatea religioasă și regimul cultelor);
- *comunitatea politică* (state, societate)
- *comunitatea juridică* (decizii ale Curții Europene a Drepturilor Omului).

***Acknowledgement**

„Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/89/1.5/S/61968, proiect strategic ID 61968 (2009), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.”

Bibliografie:

1. ASTON Nigel, *Decline or Evolution? Religion in Modern Europe* în „European History Quaterly”, Vol. 36/2006, pp. 91-99
2. BULMAN R. F., PARRELLA F. J., *From Trent to Vatican II: historical and*

- theological investigations*, Oxford, Oxford University Press, 2006
3. CAUTHEN K., *Church and State, Religion and Politics* (this essay was published as a part of the book: *The Ethics of Belief: A Bio-Historical Approach*, 2 Vols, Lima, CSS Publishing Co., 2001
4. COLLINET Michel, H. Kaal, *The Idea of Progress in the Nineteenth Century* în „Diogenes”, Vol. 9/Martie 1961, pp. 98 - 116
5. COLLINS Randall, *The Rise and Fall of Modernism in Politics and Religion* în „Acta Sociologica”, Vol. 35/Ianuarie 1992, pp. 171-186
6. CUNLIFFE John, Andrew Reeve, *Exploitation: The Original Saint Simonian Account* în „Capital & Class”, Vol. 20/Ianuarie 1996, pp. 61 - 80
7. DÉNES Iván Zoltán, *Personal Liberty and Political Freedom: Four Interpretations* în „European Journal of Political Theory”, Vol. 7/2008, pp. 81-98
8. EISENSTADT S. N., *Modernity and the Construction of Collective identities* în „International Journal of Comparative Sociology”, Vol. 39/Martie 1998, pp. 138-158
9. GURR T., *Peoples versus States*, Washington DC, US Institute for Peace Press, 2000
10. HAMBURGER P., *Separation of Church and State*, Harvard University Press, 2002
11. KESLMAN T., BUTTIGIEG J. (eds.), *European Christian Democracy: Historical Legacies and Comparative Perspectives*, Notre Dame, University of Notre Dame Press, 2003
12. MACCAFFREY J., *History of the Catholic Church*, Vol. 1, ICON Group International, Inc., 2008
13. MADELEY J., *Politics and religion in Western Europe* in George Moyser, *Politics and Religion in the Modern World*. Ed.. London, Routledge, 1991
14. MOYSER G. (ed.), *Politics and Religion in the Modern World*., London, Routledge, 1991
15. MULLETT M. A., *The Catholic Reformation*, London-New York, Routledge, 1999
16. RATZINGER Joseph Cardinal, *Called to Communion. Understanding the Church Today*, San Francisco, Ignatius Press, 1996
17. SCHÖPFLIN G., *Nations, Identity, Power: The New Politics of Europe*, London, C. Hurst & Co. Publishers, 2000
18. VACHUDOVA M. A., *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism*, Oxford, Oxford University Press, 2005
19. VATTER A., BERNAUER J., *The Missing Dimension of Democracy: Institutional Patterns in 25 EU Member States between 1997 and 2006* in “European Union Politics”, Vol. 10, no. 3/2009
20. VOAS D., OLSON D. V. A., CROCKETT A., *Religious pluralism and participation: Why previous research is wrong* in “American Sociological Review”, Vol. 67, no. 2/2002
21. ZIELONKA J., *The Quality of Democracy after Joining the European Union* in “East European Politics and Societies”, Vol. 21, no. 1/2007
22. ZOPOUNIDIS C., PENTARAKI K., DOUMPOS M., *A review of country risk assessment approaches: New empirical evidence* in Constantin Zopounidis, Panos M. Pardalos, *Managing in Uncertainty: Theory and Practice*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1998
23. ***, *A Political Chronology of Europe*, London, Routledge, 2001
24. ***, *Central and South Eastern Europe 2004*, London, Routledge, 2003.

Discriminarea în societatea actuală: considerații teoretice, manifestări practice și sancțiuni juridice

Cezar AVRAM, Roxana RADU

Abstract: *Between the diversity of problems that Romania is confronting with at the beginning of 21st century, the discrimination represents a reality that reached and reach edge situation, sometimes becoming manifest through violent actions against individuals, against groups or entire society. The 20 years that followed the revolution brought substantial changes in our perceptions regarding the phenomenon of discrimination, and its causes and negative implications are prevented by the Government Urgency Ordinance no. 137/2000 concerning the prevention and the punishment of all forms of discrimination and Law no. 202/2002 concerning the equality of chances between men and women. The special situation of Romania, the social, economical and cultural features within the context of outrunning the transition stage, the particularities of integration in EU asks for an approach centered on quick changes that take part within Romanian society.*

Keywords: *discrimination, equality, harassment, mentalities, society.*

În multitudinea și diversitatea problemelor cu care se confruntă România la începutul sec. XXI, discriminarea reprezintă o realitate care a atins și atinge situații limită, uneori manifestându-se prin acțiuni violente la adresa individului, grupului sau societății în ansamblul ei. Cercetările privind incidența fenomenului discriminării în domeniul relațiilor de muncă au început să se dezvolte în România abia în decursul ultimilor ani, deși acest fenomen are rădăcini înfipite adânc în mentalitățile și concepțiile deformate ale românilor aflați într-o

continuă perioadă de tranziție după momentul crucial al Revoluției din decembrie 1989. Cei 20 de ani care au urmat Revoluției au fost martorii unor schimbări substanțiale care au avut loc în percepția noastră despre fenomenul discriminării, cauzele, efectele și implicațiile negative deosebit de grave pe care le produce acest fenomen atât la nivelul individului, cât și la nivelul grupurilor și organizațiilor. Cu 20 de ani în urmă, se cunoșteau prea puține despre această problemă, cu atât mai mult cu cât, din punct de vedere legal, zona era descoperită. Vidul legislativ a favorizat

apariția a numeroase atitudini abuzive și discriminatorii din partea angajatorilor, reflectate și în anunțurile de mică publicitate în vederea angajării de personal. Chiar dacă principiul egalității în drepturi era recunoscut de Constituția din 1991 în art. 16, lipsa unui mijloc legal de combatere și sancționare a manifestărilor discriminatorii în relațiile de muncă a făcut ca acestea să ia amploare.

În mod indubitabil, mentalitățile, tradițiile, inhibițiile, prejudecățile joacă un rol decisiv atât în determinarea comportamentului celui care discriminează, cât și în construirea reacției de răspuns a celui discriminat. Hărțuirea sexuală și violența îndreptată asupra femeii își are izvorul într-o dublă sursă culturală: pe de o parte, o cultură tradițională a autorității masculine, incluzând o oarecare violență legitimă, complementar cu o toleranță ridicată față de acest tip de violență; pe de altă parte, o cultura modernă, răspândită în special de mass-media, care a accentuat imaginea femeii ca obiect sexual, expunând-o unor manifestări violente cu conotații sexuale predominante¹.

Un exemplu semnificativ privind rolul mentalităților este cazul discriminării pe criteriul vârstei. Cercetările sociologice au constatat ca mentalitățile influențează în mod semnificativ atitudinea respondenților în ceea ce privește perfecționarea profesională, promovarea și menținerea lucrătorilor vârstnici, dorința acestora de a colabora cu persoane în vârstă și părerea lor despre măsurile de discriminare pozitivă. Studiile au evidențiat, de asemenea, faptul că politicile împotriva discriminării bazate pe vârstă, desfășurate în organizația celor chestionați au avut un impact pozitiv asupra concepției acestora referitoare la gradul de adaptabilitate profesională a lucrătorilor vârstnici și chiar

asupra oferirii posibilității reconversiei lor profesionale².

Un alt exemplu care ilustrează extrem de relevant rolul jucat de mentalități în acest „fenomen istoric”³ al discriminării este cazul etniei rromice⁴ problema integrării sociale a rromilor reprezentând centrul strategiilor elaborate la nivel național și comunitar⁵. La prejudecățile societății românești s-a adăugat fenomenul intensificării etno-naționalismului românesc după Revoluția din decembrie 1989 și numeroși factori economici : „Aceste prejudecăți persistă și pentru că este nevoie de un țap ispășitor, în condițiile economice dificile în care se află țara noastră. Motivele sunt complexe. Rromii sunt ușor de învinuit, pornind de la cazuri izolate de genul « rromii s-au hrănit cu lebede la Viena ». Odată ce rromilor li s-a atribuit acest calificativ, mentalitatea este greu de schimbat”⁶.

Alinierea legislației românești cu normele comunitare în domeniul egalității de șanse și tratament (în principal, Directiva Consiliului 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică și Directiva Consiliului 2000/78/CE de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă) s-a realizat prin adoptarea O.G. nr. 37/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare și a Legii nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, cu modificările și completările ulterioare⁷.

În august 2000 a fost adoptată O.G. nr. 37/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, care a consacrat dreptul la demnitatea personală, a sancționat contravențional noțiunea de hărțuire, definind-o ca fiind orice comportament pe

criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv, dar și pe cea de victimizare, constând în orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării. O.G. nr. 137/2000 incrimina în mod expres: a) discriminarea unei persoane într-un raport de muncă și protecție socială, manifestată în următoarele domenii: încheierea, suspendarea, modificarea sau încetarea raportului de muncă; stabilirea și modificarea atribuțiilor de serviciu, locul de muncă sau al salariului; acordarea drepturilor sociale, altele decât cele ce reprezintă salariul; formarea, perfecționarea, reconversia și promovarea profesională; aplicarea măsurilor disciplinare; dreptul de aderare la sindicat și accesul la facilitățile acordate de acesta; orice alte condiții de prestare a muncii, potrivit legislației în vigoare; b) refuzul unei persoane fizice sau juridice de a angaja în muncă o persoană pe motiv că aceasta aparține unei rase, naționalități, etniei, religii, categorii sociale sau unei categorii defavorizate, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia; c) condiționarea ocupării unui post, prin anunț sau concurs lansat de angajator sau de reprezentantul acestuia, de apartenența la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau categorie defavorizată, de vârsta, de sexul sau de orientarea sexuală, respectiv de convingerile candidaților, cu excepția ipotezelor de discriminare pozitivă; d) discriminarea angajaților de către angajatori, în raport cu prestațiile sociale

pe care le acordă acestora, din cauza apartenenței la o rasă, naționalitate, comunități lingvistice, origine etnică, religie, categorie socială sau categorie defavorizată ori datorată vârstei, sexului, orientării sexuale sau a convingerilor acestora. Prin această ordonanță a luat ființă Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, care reprezintă autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar, având rolul de garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte.

În martie 2002 a fost adoptată Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, care a definit și incriminat discriminarea directă și indirectă, actele de hărțuire și hărțuire sexuală, discriminarea bazată pe criteriul sex și discriminarea multiplă. De asemenea, prin această lege a fost înființată Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați (ANES), ca organ de specialitate al administrației publice centrale, aflată în subordinea Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse, care promovează principiul egalității de șanse și de tratament între bărbați și femei și asigură integrarea activă a perspectivei de gen în toate politicile și programele naționale (art. 24 alin. 3).

Cele două acte normative au avut rolul de a plasa problematica egalității de șanse în centrul Strategiei Europene pentru ocupare. Ulterior adoptării acestor acte normative, Legea de revizuire a Constituției a modificat cuprinsul art. 16, precizând că statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice, civile sau militare (art. 16 alin. 3).

Extinderea egalității de șanse între bărbați și femei la ocuparea oricărei funcții, atât din domeniul public, cât și din cel privat, precum și la totalitatea drepturilor prevăzute de legislația muncii (salarizarea, condițiile de muncă, promovarea în funcție etc.) decurge din art. 5 al noului Cod al muncii (Legea nr. 53/2003).

Curtea Constituțională a interpretat principiul nediscriminării într-un sens uniformizant, egalizator: ...în analiza acestei aprecieri trebuie să observăm că, prin conținutul său, articolul 16 alineat 1 din Constituție se corelează cu dispozițiile articolului 4 alineat 2 al legii fundamentale care determină criteriile nediscriminării, acestea fiind rasa, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, sexul, opinia, apartenența politică, averea și originea socială⁸. Concepția strictă asupra principiului constituțional al egalității constă în a afirma că numai ceea ce este în mod expres interzis de către textul constituțional ca discriminare este contrar egalității, în rest egalitatea este presupusă⁹. Prin urmare, principiul nediscriminării ar fi circumscris numai acestor criterii limitativ enumerate de legea fundamentală, alte forme de diferențiere fondate pe alte criterii decât acestea dar având, în fond, aceleași efecte ca discriminarea, nefiind deci incriminate. O astfel de interpretare nu poate fi acceptată, deoarece există multe alte criterii de non-discriminare menționate de sursele de drept internațional. De exemplu, Convenția nr. 111 a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) prevede că discriminarea constă în "orice distincție, excludere sau preferință bazată pe rasă, culoare, sex, religie, opinie politică, naționalitate sau origine socială, care are ca rezultat încălcarea sau alterarea egalității de șanse și de tratament în domeniul angajării și ocupării". În mod similar, articolul 1 alin. 1 din Convenția

privind lupta împotriva discriminării în domeniul educației prevede că noțiunea de discriminare înseamnă orice distincție, excludere, limitare sau preferință bazată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice alt tip de opinie, naționalitate sau de origine socială, situație economică sau naștere, care are ca obiect sau ca efect eliminarea sau alterarea egalității de tratament în materie de educație. Articolul 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului prevede că "exercitarea drepturilor și libertăților prevăzute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată, fără nici o distincție, în special pe bază de sex, rasă etc.". Având în vedere faptul că România este semnatară a acestor tratate internaționale, și, în conformitate cu articolul 20 din Constituție, drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu acordurile și tratatele la care România este semnatară, putem concluziona că o enumerare a criteriilor de la articolul 4 este doar ilustrativă, nu restrictivă¹⁰. Consecința imediată este faptul că ori de câte ori o diferență de tratament este perceptibilă, dar nu poate fi inclusă între cazurile și criteriile enumerate în articolul 4 alin. 2 din Constituție, judecătorul trebuie să facă uz de normele de referință internaționale.

Fiind o lege specială, dispozițiile Codului muncii referitoare la criteriile nediscriminării se vor aplica cu prioritate, respectiv cele prevăzute de art. 5 alin. 2: sexul, orientarea sexuală, vârsta, apartenența națională, rasa, culoarea, etnia, religia, opțiunea politică, originea socială, handicapul, situația sau responsabilitatea familială, apartenența sau activitatea sindicală. Cum între teorie și practică există întotdeauna diferențe considerabile, în practica raporturilor de muncă s-au înregistrat și alte criterii decât cele

enumerare de lege - spre exemplu, aspectul fizic al unei persoane, înălțimea, greutatea etc.; în prezența unor astfel de situații se pune întrebarea dacă acel tip de discriminare este interzisă sau permisă. Singura soluție este aceea de a apela la prevederile referitoare la nediscriminare conținute în izvoarele dreptului internațional. Astfel, în cazul în care judecătorul sesizează vreo diferență de tratament condamnabilă, dar care nu se încadrează perfect în cazurile enumerate la art. 5 alin. 2 din Codul muncii, el trebuie să se sprijine pe normele de referință internaționale.

Deși legislația împotriva discriminării joacă un rol esențial în garantarea egalității în drepturi a cetățenilor în general și în protecția drepturilor salariaților în special, aceasta nu este suficientă, discriminarea la locul de muncă manifestându-se în diferite forme și tipuri. Între cele mai frecvente cazuri de discriminare se înscriu: discriminările sexuale (de gen), discriminări întemeiate pe vârstă, discriminări întemeiate pe experiența prealabilă pentru postul solicitat, discriminări motivate de imaginea unei persoane¹¹.

Studiile și statisticile efectate în anii anteriori s-au concentrat mai mult pe cauzele și criteriile cele mai frecvente de discriminare, mai puțin pe consecințele acestui fenomen îngrijorător. Existența cazurilor de discriminare sexuală și de hărțuire sexuală în România a devenit o certitudine. Hărțuirea la locul de muncă poate îmbrăca diverse forme, ca expresie a prerogativelor de direcție, control și sancționare pe care le deține angajatorul. Cercetările, atât cele desfășurate în România, cât și pe plan european și internațional, și-au restrâns sfera de interes asupra reacțiilor psihologice ale victimei hărțuirii, nu și asupra răspunsurilor și ecourilor înregistrate în sânul organizației

sau asupra măsurilor care se pot lua pe plan juridic și organizațional. Hărțuirea, de orice natură ar fi ea, este însă un proces complex, dinamic, care se declanșează în momentul în care se produce actul hărțuirii, continuă cu reacția victimei, care este urmată de răspunsul organizației și a hărțuitorului și astfel procesul se poate derula în același mod în continuare¹².

Deși în practica angajării cel mai frecvent criteriu de discriminare întâlnit este cel al sexului, din statisticile Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării rezultă că cele mai frecvente petiții adresate CNCD spre soluționare au fost înaintate de bărbați și au avut ca obiect discriminarea fondată pe etnie (romă), categorie socială, vârstă sau religie. În ceea ce privește discriminarea pe criteriile de gen sau orientare sexuală, numărul redus al petițiilor reflectă faptul că persoanele care s-au confruntat cu asemenea situații fie nu au știut cui să se adreseze, fie nu au avut curajul necesar să o facă¹³.

Conform art. 33 din Legea nr. 202/2002, angajații au dreptul ca, în cazul în care se consideră discriminați după criteriul sexului, să formuleze sesizări, reclamații ori plângeri către angajator sau împotriva lui, dacă acesta este direct implicat și să solicite sprijinul organizației sindicale sau al reprezentanților salariaților din unitate pentru rezolvarea situației de la locul de muncă. În cazul în care această sesizare/reclamație nu a fost rezolvată la nivelul unității prin mediere, persoana angajată care justifică o lezare a drepturilor sale în domeniul muncii, în baza prevederilor Legii nr. 202/2002, are dreptul să introducă plângere către instanța judecătorească competentă, la secțiile sau la completele specializate pentru conflicte de muncă și litigii de muncă ori de asigurări sociale în a cărei rază teritorială de competență își desfășoară activitatea angajatorul sau făptuitorul ori, după caz, la

instanța de contencios administrativ. În măsura în care instanța constată că plângerea este întemeiată și legală, poate dispune următoarele măsuri: încetarea situației discriminatorii într-un termen stabilit de către instanță și obligarea persoanei vinovate la plata unei despăgubiri către persoana discriminată, într-un cuantum ce reflectă în mod corespunzător prejudiciul suferit¹⁴. Ori de câte ori va fi posibil, instanța va dispune și reintegrarea la locul de muncă a persoanei pentru care s-a modificat unilateral și nejustificat contractul de muncă prin intermediul unui act discriminatoriu pe criterii de sex¹⁵.

Art. 33 alin. 1 și 2 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați instituie la latitudinea celui discriminat o procedură specială constând în sesizarea angajatorului printr-o sesizare sau reclamație care, dacă nu este rezolvată prin mediere, deschide pentru persoana în cauză calea plângerii la instanța competentă. Întrebarea care se pune este aceea dacă aceste dispoziții pot fi aplicate prin analogie și în alte cazuri de discriminare decât cea întemeiată pe criteriul sexului. La prima vedere, răspunsul ar părea că este pozitiv, inclusiv în ceea ce privește medierea. Dar trebuie să se țină seama de faptul că o normă dintr-o lege specială nu poate fi aplicată prin analogie. În fond, legea specială înseamnă consacarea unor norme de excepție, iar o normă de excepție nu poate fi aplicată prin analogie pentru soluționarea unor situații juridice chiar similare. Din acest motiv, de lege ferenda, încercarea de soluționare a conflictului individual de muncă prin mediere - înainte de a se ajunge la instanțele judecătorești - ar trebui consacrată de legiuitor cu titlu general¹⁶.

Prin Legea nr. 61/2002 privind aprobarea O.U.G. nr. 89/2001 pentru

modificarea și completarea unor dispoziții din Codul Penal referitoare la infracțiuni privind viața sexuală a fost introdusă pentru prima dată infracțiunea de hărțuire sexuală. Incriminarea hărțuirii sexuale, care se înscrie printre inovațiile legiuitorului nostru menite să apropie dreptul penal intern de cel european, este de un real folos pentru reprimarea unor comportamente, îndeosebi ale angajatorilor în muncă, care condiționează ocuparea unui post ori efectuarea unor prestații sau accesul la unele servicii de obținerea unor favoruri sexuale¹⁷. Deși minorii angajați în muncă sunt o categorie socială extrem de vulnerabilă și expusă riscului hărțuirii sexuale, iar fapta comisă față de un minor ar reprezenta, sub aspectul pericolului social, o formă agravantă, legiuitorul român nu a făcut nici o diferențiere sub aspectul pedepsei¹⁸.

În practică se constată însă o teamă a victimei de a-l sesiza pe angajator, în special atunci când făptuitorul este chiar acesta ori un superior ierarhic, motiv pentru care organizarea unor asemenea acțiuni de mediere este aproape inexistentă. Pe de altă parte, de multe ori nici managerii de resurse umane nu sprijină acțiunile și măsurile care se pot lua în caz de hărțuire sexuală, aceste situații cauzând multe probleme și putând afecta imaginea organizației în rândul opiniei publice.

În anumite limite, prezența stresului la locul de muncă este considerată normală. Atunci când depășește însă anumiți parametri, efectele sale pot fi devastatoare atât asupra sănătății lucrătorilor, generând îmbolnăviri profesionale, decese la locul de muncă (cazul Raluca Stroescu, fost manager de audit la Ernst&Young) sau chiar sinucideri (cazul Elisabeta Barna din Iași), cât și asupra activității angajatorului, prin diminuarea capacității de rezistență, de

adaptare și de reacție a salariaților producându-se accidente de muncă și boli profesionale care antrenează răspunderea angajatorului, acordarea de concedii și indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă, scăderea productivității, cheltuieli cu asigurările sociale de sănătate etc. De asemenea, comportamentul neadecvat al lucrătorilor în îndeplinirea obligațiilor și sarcinilor care le revin, generat de incapacitatea de adaptare a acestora la condiții de stres, poate produce mari catastrofe ecologice. Un rol important în evaluarea riscurilor pentru sănătatea lucrătorilor și a efectelor stresului generat de discriminare/hărțuire la locul de muncă revine medicilor de medicina muncii, serviciilor de sănătate și securitate în muncă, serviciilor de protecție și de prevenire a riscurilor profesionale din întreprinderi și/sau unități. Din punct de vedere didactico-academic, se poate considera că există mai multe categorii de deficiențe la nivel organizațional, cum ar fi: încălcarea dreptului la demnitate la locul de muncă, prin supunerea salariaților la acte de hărțuire morală/ sexuală, umilire, intimidare, ordine ilegale, abuz de drept din partea superiorilor ierarhici; lipsa de informare a lucrătorilor cu privire la consecințele discriminării, la prevederile legislației muncii și la practicile de apărare împotriva oricărei forme de discriminare.

Deși constituie în principal consecința prejudecăților și a stereotipurilor, problema discriminării, așa cum spunea Michael Billig, ar trebui să iasă din cadrul considerațiilor pur psihologice pentru a conduce la o analiză a puterii, în special (...) a puterii politice sau economice¹⁹.

Note:

¹ Elena Zamfir – *Violența împotriva femeii*, Revista de Asistență Socială nr. 1-2/2005, p. 8-9.

² Warren C.K. Chiu, Andy W. Chan, Ed Shape, Tom Redman – *Age stereotypes and discriminatory attitudes towards older workers: An East-West comparison*, Human Relations, vol. 54(5), The Tavistock Institute, Sage publications, London, Thousand Oaks CA, New Delhi, www.sagepublications.com.

³ Remus Crețan, *Marginalitate socială și spațială: conceptualizare și tipologie în cazul rromilor din Banat și sudul Crișanei. Studiu de geografie istorică și socială*, Editura Universității Vest, Timișoara, 2007, p. 50.

⁴ A se vedea Huub van Baar, *From „Time-Banditry” to the Challenge of Established Historiographies: Romany Contributions to Old and New Images of the Holocaust*, in *Multi-Disciplinary Approaches to Romani Studies*, edited by Michael Stewart and Marton Rövid, Central European University Press, Budapest, 2010, p. 153-171; János Ladányi, Iván Szelényi, *The Social Construction of Roma Ethnicity in Bulgaria, Romania and Hungary during Market Transition*, in *Review of Sociology* 7, no. 2/2001, p. 79-89, disponibil pe site-ul web <http://www.akademai.com/content/v262584626015v13/>.

⁵ Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 75-77.

⁶ Remus Crețan, *op. cit.*, p. 51.

⁷ A se vedea Roxana Radu, *Discriminări interzise și discriminări permise în materia angajării și a raporturilor juridice de muncă*, în Revista Română de Drept Privat nr. 5/2008, Editura Universul Juridic, București, p. 190-213.

⁸ Considerentul nr. 4 al Deciziei nr. 70/1993 a Curții Constituționale.

⁹ Simina Elena Tănăsescu – *Principiul egalității în dreptul românesc*, Editura All Beck, București, 1999, p. 30.

¹⁰ Dan Claudiu Dănișor – *Fundamentul statului și criteriile de nediscriminare (comentarii ale dispozițiilor art. 4 din Constituția României)*, în Revista de Drept Public nr. 1/2008, p. 53, 57.

¹¹ Centrul pentru Dezvoltare Socială Sighișoara – *Manifestări discriminatorii în procesul de angajare*, în Raporturi de muncă nr. 9/2003, p. 25-27.

¹² Jeong Yeon Lee, Sharon Gibson Heilmann, Janet P. Near – *Blowing the whistle on sexual harassment: Test of a model of predictors and outcomes*, Human Relations, vol. 57(3), The Tavistock Institute, Sage publications, London, Thousand Oaks CA, New Delhi, www.sagepublications.com.

¹³ STATISTICA PROCESE (dosare de instanta – 2007, 2006); Analiza petitiilor - 2005, 2003, 2002, <http://www.cncd.org.ro/biblioteca/Statistici-2/>.

¹⁴ Magda Volonciu – *Sesizări, reclamații și plângeri împotriva măsurilor de discriminare pe criteriul sexului*, în Revista Română de Dreptul Muncii nr. 1/2003, p. 31.

¹⁵ Costel Gâlcă – *Hărțuirea morală la locul de muncă*, Revista Română de Dreptul muncii nr. 2/2005.

muncii, în Revista Română de Dreptul Muncii nr. 2/2002, p. 9.

¹⁷ Gheorghe Mateuț - *Reflecții asupra infracțiunii de hărțuire sexuală introdusă în Codul Penal Român prin Legea nr. 61 din 16.01.2002*, în Revista Dreptul nr. 7/2002, p. 3.

¹⁸ Eliodor Tanislav, Tanislav Eliodor jr. – *Infracțiunea de hărțuire sexuală a angajatului. Propuneri de lege ferenda privind forma agravantă*, în Revista Română de Dreptul muncii nr. 1/2003, p. 67.

¹⁹ Michael Billig – *Racisme, préjugés et discrimination*, în Serge Moscovici (coord.) – *Psychologie sociale*, PUF, Paris, 1984.

¹⁶ Ion Traian Ștefănescu – *Considerații referitoare la Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, cu privire specială asupra domeniului*

Asociația – persoană juridică de drept privat în legislația românească

Irina Olivia POPESCU

Abstract: *The creation, organization and functioning of the association, as legal subject are regulated by Law no. 26/2000. According to this legal document the association is the legal subject consisting of at least three persons who give their consent in order to affect their knowledge, material contribution and work, in order to realize a public interest activity. The association becomes a legal person when it is subscribed in the Registry of associations and foundations, kept by the Court which has legal jurisdiction according to the headquarters of the association. The functioning of the association is realized through its organs, the General Assembly, the Conducting Committee and the Controller. The association can be declared as a public good association if it fulfills some special conditions.*

Keywords: *association, legal personality, constitutive act, statute, public good.*

Actul normativ aplicabil în materie de asociații și fundații este Ordonanța Guvernului nr. 26/2000¹. Potrivit dispozițiilor art. 86 din actul normative menționat, intrarea în vigoare a Ordonanței coincide cu momentul abrogării Legii nr. 21/1924² care reglementa persoanele juridice³. Potrivit art. 4 din O.G. nr. 26/2000, asociația reprezintă subiectul de drept constituit din trei sau mai multe persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun și fără drept de restituire contribuția materială, cunoștințele sau aportul lor în muncă pentru realizarea unor activități în interes general, comunitar, sau, după caz, în interesul lor, personal nepatrimonial.

Ca atare, se consacră în debutul ordonanței, exercitarea dreptului constituțional de liberă și deplină asociere. Scopul declarat al asociațiilor îl reprezintă realizarea unor interese generale, locale sau de grup. Realizarea acestui scop prevăzut în actul constitutiv presupune asigurarea mijloacelor materiale corespunzătoare. În acest scop, textul legal permite *accederea la resursele materiale proprii, precum și la cele publice ... prin crearea și instituirea unui parteneriat activ între acestea și autoritățile publice centrale sau locale*⁴.

Ordonanța Guvernului nr. 26/2000 a fost modificată prin Ordonanța Guvernului nr. 37/2003, fiind amendate următoarele articole⁵:

- art. 1 care face referire la explicarea termenilor *interes general* și *interes comunitar*;

- art. 6 privind utilizarea denumirilor;

- art. 7 referitor la avizarea înființării viitoarelor organizații de către organele de specialitate ale administrației publice centrale;

- capitolul VI al Ordonanței Guvernului nr. 26/2000, introdus prin Ordonanța Guvernului nr. 37/2003, prevede modificările și completările aduse procedurii de declarare a utilității publice.

Dobândirea personalității juridice a asociației coincide cu momentul înscrierii asociației în Registrul asociațiilor și fundațiilor ținut la greșa judecătorei în a cărei circumscripție teritorială își are sediul asociația.

Potrivit art. 6 alin. 1 pentru dobândirea personalității juridice, asociații încheie actul constitutiv⁶ și statutul asociației⁷, în formă autentică, sub sancțiunea nulității absolute.

Actul constitutiv și statutul sunt supuse controlului instanței de judecată. Astfel, oricare dintre asociații, în baza împuternicirii din partea asociației, împuternicire care trebuie menționată în Actul Constitutiv, poate formula cerere de înscriere asociației în Registrul Asociațiilor și Fundațiilor. Cererea de înscriere trebuie să fie însoțită de actul constitutiv, statutul asociației și actele doveditoare ale sediului și patrimoniului inițial. Conform, ordonanței care reglementează regimul asociațiilor, verificarea legalității asociației se realizează în termen de trei zile de la depunerea cererii de înscriere și a documentelor arătate mai sus. Instanța de judecată dispune, prin încheiere, înscrierea asociației în Registrul asociațiilor și fundațiilor⁸.

Referitor la aplicabilitatea principiului publicității ședinței de

judecată în ceea ce privește înscrierea asociației în Registrul asociațiilor și fundațiilor, se poate observa că textul de lege aplicabil în materie nu face nici o precizare. Ca atare, având în vedere regula publicității ședințelor de judecată⁹ și adagiul roman potrivit căruia excepțiile sunt de strictă interpretare și aplicare¹⁰ reiese faptul că ședința de judecată este publică.

Referitor la dispozițiile art. 9 alin. 1 din actului normativ menționat trebuie observat că acest text de lege cuprinde numai *reglementări referitoare la o fază intermediară, prealabilă pronunțării asupra fondului cauzei, stabilind expres și limitativ o derogare de la principiul constituțional al publicității numai pentru citarea reprezentantului asociației în scopul de a i se pune în vedere să remedieze neregularitățile constatate până la termenul de judecată viitor care se va stabili*¹¹. În concluzie, neavând un text legal în baza căruia să extindem aplicabilitatea acestor dispoziții și în situația înscrierii asociației, prevederile acestui articol nu se pot extinde prin analogie și la alte situații.

În același sens pot fi invocate și dispozițiile art. 10 alin. 1 și alin. 2 al Ordonanței Guvernului nr. 26/2000, care prevăd procedura de urmat la termenul fixat în scopul acordării posibilității de remediere a neregularităților constatate arătând că la termenul fixat, în situația în care instanța de judecată constată că neregularitățile sunt înlăturate, instanța va lua act de aceasta prin încheiere, iar în situația contrară instanța de judecată va respinge cererea prin încheiere motivată¹².

Cu toate că textele menționate privesc numai cererea de înscriere a asociației, în vederea dobândirii personalității juridice, dispozițiile vor fi aplicabile și în ceea ce privește cererile de modificare a statutului și/sau a actului

constitutiv al asociației - persoană juridică, în baza prevederilor art. 33 alin. 1 al Ordonanței Guvernului nr. 26/2000, care fac trimitere expresă la art. 8 - 12¹³.

Există posibilitatea ca verificarea legalității actului constitutiv și a statutului să se facă de judecător fără citarea petiționarului¹⁴. Așa cum am mai subliniat, în situația în care ar exista neregularități, instanța de judecată la expirarea termenului prevăzut de art. 8 alin. 2, va cita, în camera de consiliu, pe reprezentantul asociației, punându-i în vedere în scris, să remedieze neregularitățile constatate până la termenul următor. Acest termen nu va putea fi mai mare de o săptămână, în conformitate cu dispozițiile art. 9 alin. 1¹⁵.

Încheierile prevăzute de art. 10 alin. 1 se vor pronunța în cel mult 24 de ore de la închiderea dezbaterilor și se vor redacta în termen de cel mult 48 de ore de la pronunțare¹⁶.

În conformitate cu dispozițiile art. 13, asociația își poate constitui filiale, ca structuri teritoriale, cu un număr minim de 3 membri, cu organe de conducere proprii și un patrimoniu distinct de cel al asociației sau sucursale, ca structuri teritoriale fără personalitate juridică.

Funcționarea asociației se realizează prin intermediul organelor acesteia: adunarea generală; consiliul director și cenzorul sau, după caz, comisia de cenzori. Adunarea generală este organul de conducere, alcătuit din totalitatea asociaților.

Consiliul director asigură punerea în executare a hotărârilor adunării generale. El poate fi alcătuit și din persoane din afara asociației, în limita a cel mult o pătrime din componența sa.

Recunoașterea utilității publice a asociației

O asociație poate fi recunoscută ca fiind de utilitate publică, cu îndeplinirea următoarelor condiții speciale¹⁷.

Printre aceste condiții se numără: a) activitatea asociației trebuie să se desfășoare în interes general sau al unor colectivități; b) asociația trebuie să funcționeze de cel puțin 3 ani; c) persoana juridică interesată trebuie să prezinte un raport de activitate din care să rezulte desfășurarea unei activități anterioare semnificative, prin derularea unor programe ori proiecte specifice scopului său; d) valoarea activului patrimonial pe fiecare dintre cei 3 ani anteriori în parte să fie cel puțin egală cu valoarea patrimoniului inițial.

Ca urmare a recunoașterii utilității publice asociația dobândește *dreptul de a i se atribui în folosință gratuită bunurile proprietate publică și dreptul de a menționa în toate documentele pe care le întocmește că asociația este recunoscută ca fiind de utilitate publică*.

Dizolvarea și lichidarea asociației¹⁸

Potrivit art. 54 asociația se dizolvă: de drept; prin hotărârea instanței de judecată sau prin hotărârea adunării generale.

Dizolvarea de drept a asociației intervine într-una dintre următoarele situații: împlinirea duratei pentru care a fost constituită; realizarea sau, după caz, imposibilitatea realizării scopului pentru care a fost constituită, dacă în termen de 3 luni de la constatarea unui astfel de fapt nu se produce schimbarea acestui scop; imposibilitatea constituirii adunării generale sau a consiliului director în conformitate cu statutul asociației, dacă această situație durează mai mult de un an de la data la care, potrivit statutului, adunarea generală sau, după caz, consiliul director trebuia să se constituie; reducerea numărului de asociați sub limita fixată de

lege, dacă acesta nu a fost complinit timp de 3 luni.

În ceea ce privește dizolvarea, prin hotărâre judecătorească, aceasta se poate realiza la cererea oricărei persoane interesate atunci când: scopul sau activitatea asociației a devenit ilicită sau contrară ordinii publice; realizarea scopului este urmărită prin mijloace ilicite sau contrare ordinii publice; când asociația urmărește un alt scop decât cel pentru care s-a constituit; când asociația a devenit insolubilă;

Așa cum am arătat, asociația se poate dizolva și prin hotărârea adunării generale. Hotărârea adunării generale prin care s-a decis dizolvarea se depune în termen de 15 zile de la data ședinței de dizolvare, la judecătoria în a cărei circumscripție teritorială își are sediul asociația, pentru a fi înscrisă în Registrul asociațiilor și fundațiilor.

Note:

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 39 din 31 ianuarie 2000

² Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 27 din 6 februarie 1924

³ Potrivit Legii nr. 24/1924 „Asociațiunile și fundațiunile, fără scop lucrativ sau patrimonial, create și organizate de particulari, nu pot dobândi personalitatea juridică decât în condițiunile legii de față”.

⁴ N. Săndulescu, *Unele implicații ale modificării și completării Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații prin Ordonanța Guvernului nr. 37/2003*, Revista Dreptul nr. 3/2004, p. 45 - 50

⁵ *Ibidem*

⁶ Conform art. 6 alin. 2 „Actul constitutiv cuprinde, sub sancțiunea nulității absolute:

a) datele de identificare a asociațiilor: numele sau denumirea și, după caz, domiciliul sau sediul acestora;

b) exprimarea voinței de asociere și a scopului propus;

c) denumirea asociației;

d) sediul asociației;

e) durata de funcționare a asociației - pe termen determinat, cu indicarea expresă a termenului sau, după caz, pe termen nedeterminat;

f) patrimoniul inițial al asociației; activul patrimonial, în valoare de cel puțin dublul salariului minim brut pe economie, la data constituirii asociației, este alcătuit din aportul în natură și/sau în bani al asociaților;

g) componența nominală a celor dintâi organe de conducere, administrare și control ale asociației;

h) persoana sau persoanele împuternicite să desfășoare procedura de dobândire a personalității juridice;

i) semnăturile asociaților”.

⁷ Potrivit art. 6 alin. 3: „Statutul cuprinde, sub sancțiunea nulității absolute:

a) elementele prevăzute la alin. (2), cu excepția celor de la lit. g) și h);

b) explicitarea scopului și a obiectivelor asociației;

c) modul de dobândire și de pierdere a calității de asociat;

d) drepturile și obligațiile asociaților;

e) categoriile de resurse patrimoniale ale asociației;

f) atribuțiile organelor de conducere, administrare și control ale asociației;

g) destinația bunurilor, în cazul dizolvării asociației, cu respectarea dispozițiilor art. 60”.

⁸ A se vedea art. 8 alin. 2 din OG nr. 26/2000

⁹ *Această regulă rezultă din textul art. 127 al Constituției României, republicată la 31 octombrie 2003 potrivit căruia ședințele de judecată sunt publice, afară de cazurile prevăzute de lege*

¹⁰ *În limba latină exceptio est strictissimae interpretationis*

¹¹ G.C. Frențiu, *Publicitatea ședinței de judecată în cauzele privind înscrierea asociației în registrul asociațiilor și fundațiilor sau modificarea actului constitutiv ori a statutului asociației*, Revista Dreptul nr. 5/2004, p. 139 - 141

¹² *Ibidem*

13 *Ibidem*

14 C. N. Popa, *Observații în legătură cu aplicarea Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 privind asociațiile și fundațiile*, *Revista Dreptul* nr. 10/2001, p. 59 - 73

15 R. Dimitriu, *Discuții în legătură cu Ordonanța Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații*, în *Revista Dreptul* nr. 5/2000, p. 3 - 24

16 A se vedea *Regulamentul privind organizarea Registrului asociațiilor și fundațiilor și Registrul național al persoanelor juridice fără scop patrimonial*, aprobat prin *Ordinul ministrului justiției nr. 954/B/C/2000* și publicat în *Monitorul*

Oficial al României, Partea I, nr. 214 din 16 mai 2000

17 C. Bârsan, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 124

18 A se vedea *Decizia Civila nr. 1436 din 1 noiembrie 2002*, *Curtea de Apel București, Secția a VI-a comercială*, potrivit căreia „Societatea își păstrează personalitatea juridică dacă nu a fost parcursă faza lichidării, întrucât dizolvarea presupune o nouă fază a existenței societății, respectiv cea în care se pune capăt activității sale normale”.

Influențele factorului politic asupra managementului organizațiilor publice: o recenzie a literaturii

Cătălina Maria GEORGESCU

Abstract: *The relationship between the management of public organizations and the political environment have produced a rich literature. Researchers have tried to identify the external factors affecting the management of public organizations, to assess the extent in which the budgetary regulations of the legislative represent limitations to the management of human relations within public organizations, to evaluate the manner in which political influence is reflected upon the decision-making process within public organizations, to detect the influences upon the management of human relations (recruitment, selection, promotion) within the public sector, and, last but not least, to better the methodology of empirical studies. The research on the relations between politics and administration has often highlighted the influences of policies and practices within public organizations by political representatives and the functioning of the spoils system, as opposed to the merits system, as regards the employment in public offices.*

Keywords: *public organization, political environment, theory, human resources management, communication.*

Raporturile managementului organizațiilor publice cu sfera politică au fost discutate și analizate de un corp de literatură impresionant, fiind o preocupare productivă atât pentru cercetătorii și practicienii managementului public, cât și pentru cercetătorii din domeniul științelor politice, sociologiei, științelor administrative, științelor juridice. Aceștia au căutat să identifice provocările pe care managementul organizațiilor publice le întâmpină cu mediul politic extern și să

articuleze necesitatea unor schimbări în cadrul acestor relații.

Care sunt factorii care afectează managementul organizațiilor publice? Cum putem descrie în cel mai bun mod raporturile dintre managementul organizațiilor publice și mediul politic extern? În ce măsură reglementările bugetare ale legislativului reprezintă limitări asupra managementului resurselor umane din organizațiile publice? Cum se reflectă influența politicului asupra procesului decizional în organizațiile publice? Cum putem descrie în cel mai bun mod influențele asupra proceselor

managementului resurselor umane (recrutare, selecție, promovare) în sectorul public? Mai este loc pentru îmbunătățiri în metodologia studiului acestui subiect? Acesta este genul de întrebări la care cercetătorii au căutat răspunsuri. Răspunsul la ultima întrebare poate servi drept raționament și justificare pentru eforturile cercetătorilor de îmbunătățire a proiectării și desfășurării studiilor empirice asupra acestor raporturi.

Analiza comparativă a organizațiilor publice și private a relevat natura birocratică a organizațiilor publice și slaba angajare organizațională a managerilor publici¹, dominanța reglementărilor și a standardizărilor în politicile manageriale și influența politicului și a birocratizării asupra inovației². Studiul modelului birocratic tradițional a atras atenția asupra rolului factorului “mediu organizațional” în organizarea și managementul organizațiilor publice³.

Din punct de vedere istoric, mulți funcționari publici și multe organizații publice, care operau în cadrul modelului birocratic tradițional, au jucat un rol vital în creșterea economică și socială și în susținerea instituțiilor democratice⁴, ajungându-se la a considera “organizațiile moderne” sinonime cu “birocrăția”⁵.

Teoria generală a birocrăției a fost dezvoltată de sociologul german Max Weber care a folosit acest construct mental pentru a construi un “tip ideal” prin care să descrie structura, procesele și comportamentul organizațiilor birocratice⁶. Esența organizațiilor birocratice evidențiată de Max Weber conține următoarele elemente structurale: mărimea organizației, specializare și diviziunea muncii pentru a atinge obiectivele organizației, respectarea ierarhiei autorității, un sistem bazat pe carieră, promovarea fiind realizată pe baza

sistemului meritoriu sau a vârstei, permanența structurii birocratice în ciuda temporalității membrilor. Virtutea supremă a birocrățiilor, în accepțiunea lui Max Weber este caracterul lor impersonal/dezumanizator care asigură performanța crescută a activităților.

Mai mult, Max Weber lauda formalismul birocrățiilor care reglementează în privința structurii, operațiilor, comunicării, accentua asupra regulilor care asigură impersonalitatea procedurilor și autoritatea ierarhică, și impunerea disciplinei. Toate aceste elemente acționează pentru a crește eficiența birocrăției, puterea – rezultat al raționalității, expertizei, continuității, siguranței –, și caracterul expansiv – determinat de dezvoltarea societății și nevoile crescânde pe care administrația trebuie să le gestioneze⁷.

Conceptul de management public a apărut în contextul reformării birocrățiilor și administrațiilor publice din țările dezvoltate, trecând, un deceniu mai târziu, la o nouă etapă ce s-a dorit a fi un nou model de management pentru organizațiile din sectorul public. Modelul reunește abordări diverse, definite și teoretizate diferit de literatură: “managerialism” (concept dezvoltat de Pollitt în 1993), „noul management public” (concept teoretizat de Christopher Hood în 1991), „administrația publică centrată spre piață” (concept construit de David Rosenbloom în 1992), „abordarea post-birocrăției” (teoretizată de către Michael Barzelay în 1992), „guvernare antreprenorială” (concept creat de autorii David Osborne și Ted Gaebler în anul 1992).

Odată cu studiul cercetătorilor David Osborne și Ted Gaebler (1992) asupra reformării managementului public și prezentarea noii paradigme de “guvernare antreprenorială” au apărut controverse în rândul teoreticienilor legate

de posibilitatea de a transforma “birocrațiile” în “organizații inovative, flexibile și responsabile”. Teoreticienii au identificat existența tendințelor care conduc reforma din sectorul public în direcția unui nou model de organizare publică, numit modelul post-birocratic. Care este legătura dintre acest model și organizațiile cu performanță ridicată? Aceasta este întrebarea la care cercetătorii și-au propus să găsească răspuns. Un prim pas a fost discutarea din perspectivă comparativă a modelelor birocratice și post-birocratice de organizare. Diferențe relevante au apărut în ceea ce privește politicile și cultura managerială, structura și orientarea spre piață. Trecerea de la paradigma birocratică la paradigma post-birocratică necesită astfel strategii inovative pentru a orienta rezultatele organizației spre satisfacția clienților (Michael Barzelay, 1992). Managerii din organizațiile publice nu sunt însă îngrijorați doar de satisfacția cetățenilor/clienților, ci și de cea a superiorilor ierarhici⁸.

Autorii care au propus schimbarea de paradigmă au argumentat această schimbare printr-o abordare comparativă a organizațiilor publice tradiționale și inovatoare evidențiind caracterul procesual, bazat pe reguli și proceduri, în cazul organizațiilor publice tradiționale, și accentul pus pe performanță și rezultate în cazul organizațiilor publice inovatoare⁹.

Alți cercetători au fost interesați de impunerea unui model de administrare a serviciilor publice prin intermediul organizațiilor, altele decât cele ale birocrației publice clasice, model care este fundamentat pe analiza comparativă a organizațiilor para-guvernamentale la nivel național, pe de o parte, și, pe de altă parte, a organizațiilor similare la nivel municipal și transnațional în Europa Occidentală¹⁰.

Răspunderea politică a birocrației este întreținută de funcționarea mai multor canale legislative și executive¹¹. Astfel conflictele inerente sunt alimentate de existența diferitelor interese, atât în interiorul legislativului, cât și al executivului, făcând dificilă administrarea răspunderii. Problema referitoare la răspundere este agravată și de faptul că în interiorul birocrației criteriile de recrutare și selecție variază de la merit la apartenență politică, precum și de negocierile colective¹². Michael E. Milakovich și George J. Gordon se pronunță asupra imposibilității de a considera birocrația drept un tot unitar datorită diferențelor din interiorul acesteia, precum și asupra posibilității birocrației și a tuturor organizațiilor de stat de a fi răspunzătoare numai în fața unei entități din exterior. Aceste două aspecte acționează în opinia celor doi autori ca factori de constrângere asupra răspunderii politice a puterii birocratice¹³.

Barbara Nunberg (Nunberg, Barbara, Luca Barbone și Hans-Ulrich Derlien au evaluat construirea structurilor administrative moderne și a mecanismelor de administrare a răspunderii în interiorul birocrației românești la aproape un deceniu de la revoluție¹⁴. Studiul precizează faptul că prevederile legislative au condiționat autonomia birocratică, ministerele având sarcina de a suplimenta reglementările prin ordine adiționale, dar, în același timp, acestea au căutat o mai mare autonomie, îmbrățișând trendul modernizator de a trece “de la vâsle la cârmă”¹⁵.

Studiul procesului de reformă administrativă în România și analiza punctelor slabe ale acestui proces, problema politizării administrației au avut parte de abordări interesante¹⁶. Cazul românesc este reprezentativ, crearea mecanismelor de administrare a

răspunderii după 1989 făcându-se pe baza prevederilor legislativului, rezultând astfel o structură a domeniului public în care ministerele au jucat un dublu rol – acela de a crește birocratizarea prin emiterea de reglementări adiționale pentru a implementa pe cele ale legislativului, dar, în același timp, pe acela de a-și spori propria autonomie¹⁷.

Paul G. Thomas face o trecere în revistă a diferitelor dimensiuni ale răspunderii în organizațiile publice pe care le prezintă în manieră dihotomică¹⁸. În sensul temei de care ne ocupăm, cele mai relevante dihotomii ale răspunderii sunt răspunderea politică și răspunderea administrativă, dar și triada răspunderii birocratice de sus în jos și de jos în sus (răspundere în fața politicienilor și cetățenilor) și răspunderea în fața clienților (răspundere în fața clienților și cumpărătorilor) care structurează cadrul general de administrare a răspunderii în organizațiile publice. Cercetătorii au concluzionat însă că diversitatea dimensiunilor dihotomice ale răspunderii în organizațiile publice creează o structură difuză și diluată a administrării răspunderii. Administrarea răspunderii este îngreunată de conflictele bazate pe interese diferite în cadrul executivului și legislativului și de angajarea pe criterii politice¹⁹.

Deficitului de răspundere astfel rezultat i se răspunde prin instalarea unui alt tip de răspundere, de natură „orizontală” care funcționează „în umbra ierarhiei”, propunând astfel o alternativă la abordarea principal-agent a răspunderii ierarhice²⁰, independentă de aceasta. Thomas Schillemans (2008) cercetează mecanismele create pentru asigurarea răspunderii ca remedii pentru deficitul de răspundere al agențiilor. Aceste aranjamente sunt de natură „orizontală”, din cauza faptului că agențiile răspund

pentru comportamentul lor în fața unor actori care nu le sunt superiori din punct de vedere ierarhic: clienți, deținători de interese, alte agenții egale/de același fel. Se argumentează că diferitele tipuri de răspunderi orizontale au adus un plus de valoare datorită faptului că stimulează învățarea. Totuși, răspunderea orizontală nu este un substitut pentru răspunderea ierarhică, acestea operând „în umbra ierarhiei”: ele câștigă în semnificație prin intermediul interacțiunilor complexe cu formele tradiționale de răspundere²¹; mai mult, răspunderea implică justificarea acțiunilor celui răspunzător în fața unui alt actor semnificativ²².

Studiul lui Schillemans analizează varietatea sancțiunilor pe care le discută literatura de specialitate care numește dezaprobarea formală, reglementările, amenziile, concedierea managementului sau chiar dizolvarea organizației, dar este construit pe fundația ierarhiei răspunderii concepută de o echipă de cercetători coordonată de Christopher Hood (1999) care pornește de la “abilitatea de a rușina”²³, trece la instrumente de genul certificărilor sau (dez)aprobărilor formale și culminează cu sancțiunile dure, formale implementate de principalul ierarhic²⁴. Thomas Schillemans argumentează însă că majoritatea cercetătorilor și-au concentrat studiile pe abordarea principal-agent a răspunderii care se bazează pe reglementarea acelor sancțiuni mai dure, formale, și, de asemenea, pe necesitatea administrării unor standarde de performanță. Thomas Schillemans propune astfel răspunderea pe orizontală, concentrându-se pe răspunderea agențiilor și propunând spre studiere o serie de criterii de genul existența unei relații formalizate și recunoscute de părți, independența de principalul ierarhic al ambelor părți, existența unei faze de informare și a uneia de discuții și a

consecințelor de tipul sancțiuni formale sau consecințele informale²⁵.

În organizațiile publice atât autoritatea cât și răspunderea se regăsesc în funcția publică. Disfuncționalități apar, însă, atunci când nevoile de servicii exprimate de comunitate (imperative din prisma managementului public) nu sunt corelate cu schimbări în structura sectorului public (reglementat normativ și legislativ prin doctrina juridică) care să răspundă acestor nevoi²⁶.

În mod tipic, deciziile luate în sectorul public necesită un mai mare acces și input al cetățenilor, acest fapt traducându-se într-o mai mare răspundere a autorităților față de cetățeni, beneficiarii finali ai serviciilor publice oferite. Cu toate acestea, pe lângă răspunderea directă față de serviciile oferite populației, autoritățile publice sunt supuse și principiului loialității față de superiorii ierarhici din cadrul organizației²⁷.

Mai mult, mare parte din funcțiile publice sunt ocupate și de reprezentanți ai sferei politice, aspect care este perceput de majoritatea teoreticienilor drept factor determinant al unor disfuncționalități în sistem. De aceea s-a justificat nevoia unei separații clare între funcția publică ocupată de funcționarul public, funcția de demnitate publică ocupată de decidentul politic și funcția politică în sine²⁸.

În timp ce unii autori au apărut fervent principiul **dihotomiei dintre politică și administrație**²⁹, alți teoreticieni s-au situat pe poziții chiar opuse, propunând noi abordări ale relației dintre politică și administrație, de tipul **complementarității dintre politică și administrație**³⁰.

O privire de ansamblu asupra diferitelor abordări în studiul organizațiilor trebuie să ia în calcul distincția dintre organizațiile publice și cele private. În ceea ce privește organizațiile publice, s-au

concretizat trei tipuri de abordări distincte: abordarea managerială, abordarea politică și abordarea legală.

Perspectiva managerială asupra organizațiilor publice pune accentul pe eficiență, economie, eficacitate și are la bază abordările devenite clasice ale lui Max Weber și Frederick Taylor și lucrarea *Papers on the Science of Administration* editată de Luther Gulick și Lyndall Urwick (1937)³¹. Sub umbrela acestei abordări s-au născut mai multe mecanisme de creștere a eficienței și eficacității politicilor guvernamentale: managementul operațional, managementul prin obiective (management by objective – MbO), tehnica evaluării și reviziei programului (program evaluation and review technique – PERT), managementul calității totale (total quality management – TQM), “umanismul organizațional” (fondat de Douglas McGregor în lucrarea *The Human Side of Enterprise*, unde lansează două perspective manageriale opuse: Teoria X și Teoria Y), dezvoltarea organizațională³².

Criticii noului management public susțin că diferențele dintre organizațiile publice și cele private sunt într-atât de mari, încât practicile mediului de afaceri nu ar trebui transferate și în sectorul public. Natura de organizație publică are un impact major asupra mediului organizațional, asupra țărilor și structurilor organizaționale și asupra valorilor manageriale.

Abordarea politică a organizațiilor publice evidențiază impactul politicului asupra organizației (Paul Appleby, Norton Long). Accentul este pus pe distincția dintre organizațiile publice și cele private, putere și autoritate, reprezentare (conceptul de reprezentare birocratică)³³. Dimensiunile cu care operează teoriile care formează această abordare sunt

pluralismul, autonomia, legăturile cu puterea legislativă, descentralizare³⁴.

Abordarea legală a organizațiilor publice vizează crearea unui cadru de “adjudecare” a contestațiilor inițiate împotriva cetățenilor, organizațiilor, agențiilor, punând accentul pe dimensiuni precum independența, separarea de influențe din partea părților, (legislativ, grupuri de interese), reglementări constituționale vizând corectitudinea întregului proces³⁵.

În concluzie, raporturile dintre administrația publică și mediul politic extern au fost o preocupare productivă pentru cercetători, aceștia căutând descrie în cel mai bun mod natura acestor relații, să identifice limitările care acționează asupra administrației din partea sferei politice, să identifice modul în care influența politicului se reflectă asupra procesului decizional din organizațiile publice și asupra altor procese de management și să propună soluții pentru aceste probleme.

Note:

¹ George A. Boyne, “Public and Private Management: What’s the Difference?”, *Journal of Management Studies*, 2002, 39 (1), pp. 97–122).

Section 1.01 ² Dennis A. Rondinelli, “Can public enterprises contribute to development? A critical assessment and alternatives for management improvement”, prepared for *United Nations Expert Group Meeting on Reinventing Public Enterprise Management*, October 27-28, 2005, New York.

Section 1.02 ³ Kenneth Kernaghan, Sandford F. Borins, Brian Marson, *The New Public Organization*, Institute of Public Administration of Canada, 2000.

⁴ Ibidem, p. 1.

⁵ David H. Rosenbloom, Deborah D. Goldman, *Public administration: understanding*

management, politics and law in the public sector, New York: McGraw-Hill, 1993.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, pp. 142-143.

⁸ Lakhdar Sekiou, Louise Blondin, Bruno Fabi, Mohammed Bayad, Jean-Marie Peretti, David Alis, Françoise Chevalier, *Gestion des ressources humaines*, Edition: 2, De Boeck Université, 2001; vedeți, de asemenea, Evan M. Berman, James S. Bowman, Jonathan P. West, Montgomery van Wart, *Human Resource Management in Public Service: Paradoxes, Processes, and Problems*, SAGE, 2005.

⁹ Evan M. Berman et al., op. cit., p. 30.

¹⁰ Christopher Hood, Gunnar Folke Schuppert, *Delivering public services in Western Europe: sharing Western European experience of para-government organization*, London, Sage, 1988.

¹¹ Michael E. Milakovich, George J. Gordon, *Public Administration in America*, Wadsworth, Cengage Learning, Ediția a 10-a, 2009, p. 93.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, p. 94.

¹⁴ Barbara Nunberg (Nunberg, Barbara, Luca Barbone și Hans-Ulrich Derlien, *The state after communism: administrative transitions in Central and Eastern Europe*, World Bank Publications, 1999, p. 56.

¹⁵ “From rowing to steering” în original, Nunberg, Barbara, Luca Barbone și Hans-Ulrich Derlien, op. cit., p. 61.

¹⁶ Vedeți, de exemplu, capitolul destinat României de o echipă de cercetători formată din Gabriela Matei, Pena Antonevici, Afrodită Popa și Victor Giosan, în Serdar Yilmaz, Jozsef Hegedus, Michael E. Bell, *Subnational Data Requirements for Fiscal Decentralization: Case Studies from Central and Eastern Europe*, World Bank Publications, 2003. Vedeți, de asemenea, concluziile exprimate de către Ministerul de Interne și al Reformei Administrative în Planul Strategic al Ministerului de Interne și Reformă Administrativă, Anexa la Ordinul Ministrului de Interne și al Reformei Administrative, nr. 297 din 21.09.2007, sursa: http://www.mie.ro/_documente/plan_strategic/mediu_intern.pdf. Pentru considerații interesante privind problema politizării

administrației recomandăm Luc Rouban, “La politisation de l’administration en France ou la privatization de l’État”, *Télescope*, hiver 2009, pp. 52-64;

¹⁷ Barbara Nunberg, Luca Barbone și Hans-Ulrich Derlien, *op. cit.*, p. 61.

¹⁸ Paul G. Thomas în Jon Pierre et al., *Handbook of Public Administration*, Sage, 2003, p. 552.

¹⁹ Michael E. Milakovich, George J. Gordon, *op. cit.*, pp. 93-94.

²⁰ Thomas Schillemans, „Accountability in the Shadow of Hierarchy: The Horizontal Accountability of Agencies”, *Public Organizations Review*, 2008, Nr. 8, pp. 175–194.

²¹ *Ibidem*, p. 177.

²² *Ibidem*.

²³ Ghilimelele sunt prezente în textul original.

²⁴ Thomas Schillemans, *op. cit.*, p. 177.

²⁵ Pentru detalii privind justificarea acestei alegeri recomandăm celor interesați articolul lui Thomas Schillemans, *op. cit.*, pp. 175-194.

²⁶ Armenia Androniceanu, *Noutăți în managementul public*, Editura Universitară, București, 2008, pp. 204-205.

²⁷ Lakhdar Sekiou et allies, *op. cit.*, p. 60.

²⁸ Armenia Androniceanu, *op. cit.*

²⁹ Vedeți teoria, devenită clasică, a dihotomiei politică-administrație, aparținându-i lui Woodrow Wilson, și, mai recent, adoptată de Patrick Overeem, “The Value of The Dichotomy: Politics, Administrators, and The Political Neutrality of Administrators”, *Administrative Theory and Praxis*, Vol. 27, Nr. 2, 2005.

³⁰ Poul Erik Mouritzen, James H. Svava, *op. cit.*; Svava, *op. cit.*, 1999, 2001; B. Douglas Skelley, „The Persistence of the Politics-Administration Dichotomy: An Additional Exlanation”, *Public Administration Quarterly*, Winter 2008, pp. 549-570.

³¹ David Rosenbloom, Deborah Goldman, *op. cit.*, p. 167.

³² *Ibidem*, pp. 172-175.

³³ *Ibidem*, pp. 176-177

³⁴ *Ibidem*, pp. 178-180.

³⁵ *Ibidem*, pp. 183-186.

Doctrină și jurisprudență europeană în materia leziunii ca viciu de consimțământ

Irina Olivia POPESCU

Abstract: *The act as negotium represents the will expressed in order to produce legal effects. As an instrumentum probationis, the legal act represents the activity concluded. In order to be valid the legal act must fulfill certain conditions: the capacity of the person who concludes the act, the consent, the object of the act and the cause. The consent is void if it is affected by vitiating factor: misrepresentation, fraud, violence or lesion. In order to be a vitiating factor, the lesion must concern an act concluded by a minor in the absence of the consent of his legal representative. The domain of this vitiating factor concerns only the acts which concern the administration of a good or of a patrimony. The abovementioned vitiating factor cannot be present in an act concluded by a person above 18. If there is a case, where a person above 18 was misled to conclude an act by another person who profited of the ignorance of the contractor, then there is the possibility to declare in the court the absolute nullity of the act on the ground of immoral cause.*

Keywords: *legal act, consent, vitiating factor, legal will, nullity.*

Actul juridic civil, în sens de *negotium iuris* (*negotium*) desemnează însăși manifestarea de voință exprimată cu scopul de a produce efecte juridice și anume operația juridică încheiată (vânzare-cumpărare, etc.). În sens de *instrumentum probationis* prin act juridic civil înțelegem *înscrisul* constatator al operației juridice.

Există posibilitatea ca legea în același text să aibă în vedere ambele sensuri: art. 689 C.civ. privind acceptarea moștenirii arată că este „expresă când se întrunește titlul sau calitatea de erede

într-un *act autentic sau privat* (*instrumentum probationis*), și este tacită când eredele face un *act* (*negotium iuris*) pe care n-ar putea să-l facă decât în calitatea sa de erede”.

În conformitate cu prevederile art. 948 C. civ.: „*Condițiile esențiale pentru validitatea unei convenții* sunt:

1. capacitatea de a contracta;
2. consimțământul valabil al părții ce se obligă;
3. un obiect determinat;
4. o cauză licită”.

Condițiile actului juridic civil reprezintă elementele din care acesta este alcătuit, componentele care, fie este

necesar să intre în structura acestui act, fie nu este necesar.

Consimțământul, condiție esențială a actului juridic civil, reprezintă acea condiție de fond, esențială și generală a actului juridic civil care constă în hotărârea de a încheia un act juridic civil manifestată în exterior¹.

Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: să emane de la o persoană cu discernământ, să fie exteriorizat, să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice, să nu fie alterat de vreun viciu de consimțământ.

Viciile de consimțământ

Viciile de consimțământ sunt împrejurările care afectează caracterul conștient și liber al voinței de a încheia un act juridic, constituind temei pentru a sancționa actul respectiv cu nulitatea relativă².

Viciile care pot afecta voința-consimțământ sunt eroarea (numai atunci când ea este viciu de consimțământ, nu și când este vorba de eroarea-obstacol sau eroarea indiferentă), dolul sau viclenia (nu în situația lui *dolus bonus*), violența și leziunea.

Eroarea reprezintă falsa reprezentare a realității la încheierea actului. Dolul reprezintă utilizarea de manopere dolozive în scopul de a induce în eroare partea cocontractantă pentru a o determina să încheie un act juridic pe care nu l-ar încheia altfel. Violența reprezintă amenințarea unei persoane cu producerea unui rău de natură a o determina să încheie un act juridic pe care nu l-ar încheia în lipsa acestei amenințări.

Leziunea

Noțiune și reglementare

Leziunea reprezintă acel viciu de consimțământ care constă în paguba materială pe care o suferă una din părți din cauza disproporției vădite de valoare între contraprestații, ce există în chiar momentul încheierii convenției.

Reglementarea leziunii este asigurată de dispozițiile Codului civil prevăzute în art. 951, art. 1157-1160 și art. 1162-1165 și dispozițiile art. 25 alin. (1) și (2) din Decretul nr. 32/1954, conform cărora „aplicarea dispozițiilor referitoare la acțiunea în anulare pentru leziune se restrânge la minorii care, având vârsta de 14 ani împliniți, încheie singuri, fără încuviințarea părinților sau a tutorelui, acte juridice pentru a căror valabilitate nu se cere și încuviințarea prealabilă a autorității tutelare, dacă aceste acte le pricinuesc vreo vătămare. Actele juridice ce se încheie de minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani sunt anulabile pentru incapacitate, chiar dacă nu este leziune”.

Considerarea leziunii ca fiind viciu de consimțământ a făcut obiectul unor mari controverse. Ce mai frecvent argument folosit de cei care contestă caracterul de viciu de consimțământ al leziunii este reprezentat de art. 953 care enumeră ca vicii de consimțământ doar eroarea, dolul și violența.

De asemenea, în literatura juridică veche se arată că „leziunea nu poate fi considerată viciu de consimțământ datorită unor motive de ordin economic. Se spune că ar fi foarte greu în practică să se recunoască când este și când nu este leziune și care este valoarea leziunii, deoarece orice lucru pe lângă valoarea sa curentă, obiectivă are și o valoare subiectivă, care variază în raport cu dorința și nevoile fiecăruia”³. Se mai arată totodată că adevărata cauză de nulitate ar fi chiar minoritatea și nu leziunea ca viciu de consimțământ⁴.

În cazul în care o parte profită de ignoranța, neștiința ori starea de constrângere în care se găsea cealaltă parte, îi pricinuieste acesteia o vătămare rezultată din disproporția prestațiilor reciproce, actul poate fi declarat nul, dar nu pentru leziune, având ca temei cauză imorală. Prin urmare, fiind în prezența unui act juridic la încheierea căruia o parte a urmărit un scop imoral, respectivul act juridic va fi afectat de nulitatea absolută⁵.

Structură

Adeptii *concepției subiective* consideră că leziunea este constituită din două elemente: unul *obiectiv* (disproporția de valoare între contraprestații) și unul *subiectiv* (profitarea de starea de nevoie în care se găsește cealaltă parte).

De cealaltă parte adeptii *concepției obiective* consideră că leziunea are un *singur element*, și anume *prejudiciul material* determinat de diferența de valoare între prestațiile părților actului juridic.

Sistemul codului civil român consacră concepția obiectivă, așa încât cel care invocă leziunea trebuie să dovedească numai vădită disproporție de valoare între prestația sa și prestația celeilalte părți.

Condiții. Anularea actului juridic civil pentru leziune poate fi realizată de instanța de judecată cu respectarea următoarelor condiții:

- 1) paguba materială trebuie să fie o consecință directă a actului juridic respectiv;
- 2) paguba să existe în momentul încheierii actului juridic;
- 3) disproporția de valoare între contraprestații să fie vădită⁶.

Trebuie menționat totodată că potrivit art. 1158 C.civ. nu poate fi exercitată acțiunea în resciziune atunci când leziunea rezultă dintr-un „eveniment causal și neașteptat”.

Domeniul de aplicare. Leziunea are în prezent un domeniu de aplicare restrâns, care vizează atât persoanele ce o pot invoca drept cauză de anulare, cât și actelor juridice care pot face obiectul unei acțiuni în nulitate relativă pentru leziune⁷.

Referitor la sfera persoanelor care pot fi afectate de leziune trebuie menționat că acest viciu de consimțământ vizează minorii între 14 și 18 ani, deci persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă⁸. Există însă posibilitatea excepțională în care persoana cu capacitate de exercițiu deplină poate invoca leziunea și anume: situația în care succesibilul după ce a acceptat succesiunea expres sau tacit, constată că moștenirea „ar fi absorbită sau micșorată cu mai mult de jumătate, prin descoperirea unui testament, necunoscut în momentul acceptării” (art. 694 C. civ.)⁹.

Referitor la actele juridice care pot fi anulate pentru leziune, trebuie îndeplinite următoarele cerințe:

- 1) să fie acte juridice civile de administrare;
- 2) să fie încheiate de minorul între 14 și 18 ani singur, *fără încuviințarea* ocrotitorului legal;
- 3) să fie lezionare pentru minor;
- 4) să fie acte juridice bilaterale, cu titlu oneros și comutative.

Acțiunea în resciziune pentru leziune poate fi promovată de reprezentantul legal al minorului, însă numai în situația în care minorul nu a ajuns la majorat¹⁰, având în vedere că dispozițiile art. 8 din Decretul nr. 31/1954 care prevăd faptul că persoana care a împlinit vârsta de 18 ani are capacitate deplină de exercițiu și ca atare are și capacitate procesuală deplină¹¹.

În ceea ce privește actele juridice încheiate de minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă fără încuviințarea prealabilă a autorității tutelare, în situația în care o astfel de încuviințare este necesară

sunt afectate de nulitate relativă, fără a mai fi nevoie să se dovedească leziunea¹².

Referitor la actele juridice de conservare încheiate de persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă trebuie menționat faptul că acestea nu pot fi anulate pentru leziune având în vedere faptul că un astfel de act este întotdeauna util.

Totodată, în acest punct al analizei trebuie menționat faptul că actele juridice încheiate cu încuviințarea ocrotitorului legal, chiar dacă sunt lezionare pentru minor, nu pot fi anulate pe temeiul leziunii, ci poate fi eventual angajată răspunderea ocrotitorului legal față de minorul respectiv¹³.

Sancțiunea actelor juridice afectate de leziune ca viciu de consimțământ

În ceea ce privește sancțiunea, se admite¹⁴ că leziunea poate atrage două sancțiuni alternative:

a) nulitatea relativă a actului (acțiunea în justiție specifică este „acțiunea în resciziune”);

b) reducerea sau, după caz, mărirea uneia dintre prestații.

Doctrina și jurisprudența franceză în materia leziunii ca viciu de consimțământ

În literatura juridică franceză se arată că leziunea reprezintă un dezechilibru contractual constând în disproporția de valoare între contraprestații. În viziunea Codului civil francez, ca și în cea a codului național se arată că leziunea are un domeniu restrâns de aplicare atât în ceea ce privește persoanele care o pot invoca cât și

referitor la actele juridice asupra cărora poate cădea. Ca atare, leziunea poate fi invocată de către minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă și numai în cazul actelor juridice de administrare, comutative, iar nu aleatorii¹⁵. Referitor la actele juridice încheiate cu încuviințarea ocrotitorului legal, de către minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă, acestea nu pot fi anulate pe temeiul leziunii. Totodată, actele juridice încheiate de minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă fără încuviințarea prealabilă a autorității tutelare, dacă încuviințarea autorității tutelare este necesară, sunt afectate de nulitate relativă, fără a mai fi nevoie să se dovedească leziunea¹⁶.

Note:

¹Gh. Beleiu, *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 154

²Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 156

³V. V. Popa, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 124

⁴*Ibidem*

⁵G. Boroș, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 230

⁶G. Boroș, *op. cit.*, p. 231

⁷A se vedea și Dec. civ. a Curții de Apel Brașov nr. 81/2002 în Buletinul Jurisprudenței. Culegere de practică judiciară 2002, Ed. Lumina Lex, București, 2004, p. 99

⁸Potrivit art. 1165 C.civ. „majorul nu poate, pentru leziune, să exercite acțiunea în resciziune”.

⁹În ceea ce privește *convenția de salvare maritimă* trebuie menționat că această situație nu mai constituie o excepție de la principiul amintit având în vedere faptul că art. 60 din O.G. nr. 42/1997 privind navigația civilă, care constituia temei pentru invocarea leziunii, a fost abrogat prin Legea

nr. 412/2002, iar O.G. nr. 42/1997 a fost republicată (M. Of. nr. 210 din 10 martie 2004).

¹⁰ M. M. Pivniceru, G. Protea, *Nulitățile actului juridic civil. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006

¹¹ A se vedea și Dec. Trib. Hunedoara nr. 161/09.02.1989. În cauză, reclamantul a solicitat diferența de preț pentru bicicleta vândută de fiul reclamantului, acțiunea având ca temei faptul că au fost lezate interesele minorului care a vândut bicicleta mult sub valoarea ei reală.

¹² A se vedea Dec. civ. a Tribunalului Suprem nr. 1985/1975, în Culegere de decizii pe anul 1975, p. 74

¹³ G. Boroi, *op. cit.*, p. 231

¹⁴ V.V.Popa, *op. cit.*, p. 125; G. Boroi, *op. cit.*, p. 232

¹⁵ F. Terré, Ph. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, Ed. Dalloz, Paris, 1999, p. 284-286

¹⁶ A se vedea și Schindler-Viguie, *La notion de juste prix en droit positif français*, Paris II, 1993, p. 361 și urm.

Controverse privind separația puterilor în stat. Idei din doctrina dreptului public din secolul al XIX-lea

Mihai Ghițulescu

Abstract: *The principle of separation of powers is nowadays perceived as a rule of democratic governance and Montesquieu's tripartite division into a legislative, an executive and a judiciary is considered its unique form. It is less known that many political and legal thinkers criticized the classical division and proposed alternatives. This article is a brief literature review of the XIX century's public law doctrine. While exploring the works of some French authors (e.g., L.A. Macarel, A. Esmein, H. Berthélemy, Th. Ducrocq) we discovered two main ideas: (1) the existence of only two powers, the legislative and the executive and (2) the division of the last one into two or three branches (i.e., the administration, the judiciary and, in some particular cases, the government). Although very influenced by the French doctrine, famous Romanian authors (e.g., C.G. Dissescu and Paul Negulescu) defended the classical theory of the three powers but they also divided the executive into a governmental and an administrative branch.*

Keywords: *separation of powers, doctrine, executive, judiciary, government, administration.*

Există adesea tendința de a pune semnul de egalitate între termenii „putere executivă”, „guvernare” și „administrație”.

Prima cauză a acestei confuzii o reprezintă preluarea necritică și interpretarea simplistă a teoriei clasice a separației puterilor în stat, așa cum a fost ea concepută de Montesquieu. Atâta vreme cât executivul, legislativul și judiciarul sunt privite ca trei monoliți, care împreună îndeplinesc toate funcțiile statului, neacordându-se prea mare atenție mecanismelor lor interne și raporturilor dintre ele, identificarea guvernării și/sau a administrației cu executivul este singura variantă posibilă.

Doctrina dreptului public francez din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului XX a operat o serie de nuanțări și de distincții. Valoarea lor este în primul rând teoretică, dar și implicațiile practice se pot dovedi uneori mai importante decât ar părea la prima vedere. Pentru început, trebuie spus că în rândul juriștilor francezi a existat un consens în ceea ce privește distincția dintre *puterea constituantă* – expresie directă a suveranității naționale exercitată direct sau și prin reprezentanți – și *puterile constituite* – create de cea dintâi pentru îndeplinirea funcțiilor organismului politic¹. În al doilea rând, necesitatea separației puterilor constituite era unanim recunoscută, fiind considerată deja un „loc comun” al actelor constituționale din

secolul al XIX-lea². Se admitea însă, pe de o parte, că separația nu e un „adevăr juridic pe care constituțiile îl constată și căruia îi aplică corolarele”, ci doar un mijloc, întemeiat „pe bun simț și experiență”, de a preveni eventualele abuzuri ale uneia sau alteia dintre puteri³, iar pe de altă parte, că ea nu poate fi absolută, întotdeauna fiind permisă o oarecare influență a unei puteri în sfera de activitate a alteia⁴. Tocmai din acest acord asupra relativității teoriei rezultă în continuare o serie de opinii divergente. Prima chestiune disputată a fost cea a numărului puterilor constituite. Teoria clasică a lui Montesquieu, privind existența a celor trei puteri (legislativă, executivă și judecătorească) a fost ferm combătută, considerându-se că „autorul *Spiritului legilor*, formulând această diviziune, avusese în vedere mai degrabă interesul justițiabililor decât exactitatea principiului”⁵. Pentru mulți juriști de marcă, separarea puterii legislative de cea executivă era precauția necesară și suficientă, acceptarea unei a treia puteri, cea judecătorească, nefiind necesară și, după unii, nici posibilă. Potrivit acestora, justiția era „doar” o autoritate, ramură a puterii executive, nicidecum o putere egală cu celelalte două. Argumentele lor erau atât de ordin teoretic, cât și practic. Din prima categorie, este de menționat cu prioritate – date fiind întâietatea cronologică și influența majoră asupra doctrinei juridice franceze – opinia lui M.A. Macarel potrivit căreia puterii/autorității judiciare îi revenea misiunea de „aplica legea la faptele particulare”, „pe calea deciziei și a constrângerii”, spre deosebire de cealaltă ramură a executivului, administrația, care aplica legea „pe calea acțiunii și a persuasiunii”⁶. Mai târziu, H. Berthélemy avea să afirme că interpretarea legilor este un act particular înglobat în cel mai

general, de executare⁷, iar Th. Ducrocq, că justiția se particularizează în cadrul executivului prin „natura legilor” a căror aplicare îi este încredințată⁸. Dintre argumentele practice sunt de reținut invocarea de către Ducrocq a legilor constituționale franceze din 1875⁹, a Cartei din 1814 („întreaga justiție emană de la Rege”) și a vechiului drept public francez, de către Serrigny¹⁰, și observația lui M. Pradier-Fodéré că, chiar dacă multe constituții ale vremii recunoșteau formal justiției statutul de putere în stat, în practică o legau de executiv prin modul de instituire¹¹. Incluziunea instituțională a autorității judiciare în puterea executiv nu a implicat, pentru nici unul dintre juriștii citați, vreo o formă de subordonare funcțională. Dimpotrivă, cei mai mulți au ținut să precizeze că administrația și justiția, deși părți ale executivului, „trebuie să rămână întotdeauna separate”¹².

Diferită, în mod evident, de formula clasică – sau clasicizată – a lui Montesquieu, teoria celor două puteri ale statului diferă formal și de cea a lui John Locke, găsimu-și totuși în ea unele rădăcini intelectuale. În *Two Treaties of Government*, Locke a imaginat, de asemenea, existența a trei puteri: legislativă, executivă și federativă; acestea din urmă i se rezerva rolul de a conduce politica externă a statului, adică de a declara război și pace, de a încheia alianțe și tranzacții comerciale cu persoane sau comunități străine¹³. Însuși autorul recunoștea că deși distincte – dat fiind faptul că problemele externe erau guvernate prin legi mai puțin decât cele interne –, executivul și federativul ar fi fost „întotdeauna aproape unite”, din cauza dificultății de a le menține „separate și plasate în același timp în mâinile unor persoane distincte”¹⁴. Cum, în plus, chestiunea justiției nu era abordată decât tangențial, ca un „atribut general al

statului”, s-a opinat că cele trei puteri enumerate de Locke erau, de fapt, reductibile la două¹⁵.

Dincolo problema particulară statului justiției în rândul puterilor, o atenție specială a fost acordată diviziunii puterii executive, încercându-se o clarificare a conceptelor de „executiv”, „guvernare”, „administrație” și, implicit, a raporturilor dintre ele. „Termenul mediu”, în gândirea comună astăzi, este un bun punct de pornire în prezentarea materiei. O privire de ansamblu asupra doctrinei relevă existența a trei sensuri ale termenului „guvernare”. În accepțiunea cea mai largă, întâlnită la Locke, de exemplu, trecând peste impreciziile și inconsecvențele terminologice ale diverșilor autori, guvernarea sau guvernământul reprezintă însuși ansamblul puterilor în stat, imposibil de identificat – acolo unde există o minimă separație – cu o putere, autoritate, organism etc. Guvernarea este deci presupusă a cuprinde atât activitatea de legiferare, cât și pe cele de executare și interpretare¹⁶. Executivul, ca parte a guvernării ar fi compus din autoritatea administrativă și, eventual, cea judiciară. Tendința este oricum de a o considera pe cea dintâi drept „puterea executivă propriu-zisă”¹⁷, având sarcina de a aplica legea, de a menține ordinea și siguranța, de a rezolva diversele probleme ale societății, reprezentând „acțiunea vitală a guvernării”¹⁸. În sensul inspirat de Jean-Jacques Rousseau¹⁹, răspândit în vorbirea curentă, dar folosit și în dreptul constituțional, conceptul de „guvernare” este sinonim celui de „putere executivă”. Administrația, în schimb, ar reprezenta activitatea subordonată, de transpunere în practică a actelor de guvernare. Iese la iveală acum dificultatea operării unei distincții nete între cele două, de vreme ce organele guvernamentale acționează și ca autorități administrative²⁰. Lucrurile devin

chiar mai neclare odată cu apariția celui de al treilea sens, și cel mai restrâns, al conceptului, potrivit căruia guvernarea ar fi doar una din cele trei ramuri ale executivului, alături de administrație și justiție. E adevărat, i se recunoștea rolul de primă ramură, având ca funcție „aplicarea legilor constituționale și dirijarea, în interior și în exterior, a intereselor statului” și fiind totodată componenta care, prin modul său de formare și de funcționare, prin durata sa și prin modul de transmitere, dădea specificul regimului politic²¹. Deși mulți juriști au considerat de domeniul evidenței – sau poate tocmai de aceea – faptul că guvernarea și administrația „nu sunt unul și același lucru”²², diferența dintre ele nu a putut fi exprimată clar și riguros. S-a apelat fie la formulări generale și abstracte de genul „guvernul este partea puterii executive care are misiunea de a conduce țara pe căile dezvoltării interne și ale relațiilor sale externe, în vreme ce administrația este complementul său direct și acțiunea sa vitală”, fie la metafore organiciste – cazul popularei, în epocă, formule a lui Macarel, „El [în cazul de față, guvernul, n. M.G.] este capul, ea [administrația, n. M.G.] este brațul societății”²³ – sau mecaniciste – „guvernul este motorul; funcționarii administrației sunt organele de transmisie și roțile mașinii”²⁴. În plus, s-a încercat și o distincție ierarhico-geografică, pe axa centru-periferie, pornind de la afirmația lui Serrigny că „este vorba o aceeași scară, ocupată de o singură putere, sub nume diferite”, anume guvernare la eșaloanele superioare, respectiv administrație, la cele inferioare. În sprijinul acestei aprecieri a fost citat și preambulul senatusconsultului din 1852 privind descentralizarea administrativă, care, pornind de la premisa că „se poate guverna de departe, dar nu se poate administra bine decât de aproape”, pleda pentru o centralizare a guvernării și

pentru o descentralizare a „activității pur administrative”²⁵. Se recunoștea însă, totodată, în continuarea lui Rousseau, statutul de „administrator suprem” al guvernului²⁶.

Merită menționată, măcar în treacăt, și insolita teză a celor patru sau cinci puteri ale statului. Aceasta adăuga celor trei „puteri generale” (dintre care cea executivă mai era numită și administrativă) ale teoriei clasice o putere provincială (care de la un caz la altul ar putea fi numită, regională, departamentală, districtuală, județeană etc.) și una comunală. Apărută în Belgia, în timpul dezbaterilor pentru adoptarea Constituției din 1831, aceasta considera că administrația provincială și cea comunală nu reprezentau doar niște „ramuri ale administrației” sau „emanații locale ale puterii administrative”, ci, în măsura în care priveau „interese exclusiv comunale și provinciale” și erau exercitate de adunări alese la nivelul entităților respective, ele se ridicau la rangul de „veritabile puteri locale”²⁷. Ideea a fost prezentă într-un proiect de constituție, care cuprindea două secțiuni speciale în acest sens și în raportul secțiunii centrale a Congresului Național belgian, care considera utilă recunoașterea unei „a patra puteri, puterea provincială și comunală”²⁸. Indiferent că sunt considerate puteri distincte sau ramuri ale uneia singure, valoarea lor rămâne pur doctrinară, întrucât textul final al Constituției belgiene a reținut formula „instituțiile provinciale și comunale”, eludând problema teoretică. Având în vedere că actul românesc de la 1866 îl avea ca model pe cel belgian din 1831, inclusiv în materia administrației locale, teoria ar fi putut fi extrapolată.

Încercând o sinteză a ideilor prezentate mai sus, putem conchide că între guvernare și administrație există, în primul rând, o diferențiere funcțională,

date fiind misiunile diferite ale celor două, direcție pe de o parte, aplicare efectivă, pe de alta. Raportul dintre cele două presupuse ramuri ale puterii executive este astfel similar celui dintre puterea legislativă și cea executivă, sugestiv în acest sens fiind și faptul că Macarel a folosit aceeași metaforă, a capului și a brațului, pentru ambele situații²⁹. Prin rolul său de „cap”, guvernarea poate fi asociată într-o oarecare măsură cu „prerogativa” rezervată de Locke, în teoria sa, puterii executive, constând în actele discreționare pe care aceasta le putea face pentru binele public, în lipsa sau chiar împotriva unor prevederi legale (această din urmă posibilitate nefiind, în general, acceptată nici de doctrină, nici de dreptul pozitiv). Motivele acordării acestui „privilegiu” rezidă în constatarea că legislativul nu poate prevedea și, deci, nici reglementa anumite situații, în funcționarea nepermanentă a acestuia (idee întâlnită și la Montesquieu) și în numărul mare de membrii, cauză a funcționării uneori prea lente³⁰. În al doilea rând, exista o parțială diferențiere/suprapunere structurală între cele două, având în vedere că, teoretic, guvernarea și administrația erau exercitate de aceleași instituții numai la centru și la cel mai înalt nivel și poate, fapt discutabil, și la nivelul reprezentanților guvernului în teritoriu. Nu în ultimă instanță există o dublă subordonare: pe de o parte, la nivel central, activitatea administrativă era subordonată celei guvernamentale (raportul firesc cap-brațe), iar pe de alta, „administrația pură”, din teritoriu, era subordonată celei centrale și, prin urmare, guvernării – pe calea controlului și/sau a tutelei administrative.

Specialiștii români în drept public nu au preluat din doctrina franceză teoria celor două puteri, considerând că „în România, ca și în Belgia, nu se poate contesta, ca în Franța, existența, puterii

judecătorești, ca putere distinctă independentă de puterea executivă³¹. Explicația că opinia autorilor francezi era întemeiată pe faptul că „legile constituționale din 1875 nu vorbesc nimic despre puterea judecătorească” nu se susține în totalitate, pentru simplul fapt că scrierile unor Serrigny sau Macarel au precedat, cu cel puțin un deceniu, aceste acte. Afirmatia că, „la noi, ca și în Belgia”, Constituția „dă categoric” justiției calitatea de putere³² este însă justă, pentru că articolul 36, traducere fidelă a articolului 30 din Constituția belgiană, prevedea fără echivoc că „puterea judecătorească se exercită de Curți și tribunale. Otărârile și sentințele lor se pronunță în virtutea legii și se *execută* [s. M.G.] în numele Domnului [Regelui]”³³. Puterea legislativă era deci, din punct de vedere funcțional, complet independentă de cea executivă, căreia nu îi revenea decât misiunea firească de aducere la îndeplinire a hotărârilor judecătorești. Cu numai un an înainte, Legea de organizare judecătorească (4 iulie 1865) prevăzuse că „legea se dă în numele Domnului”. Deși acest articol a fost explicit modificat abia în 1890³⁴, el poate fi considerat abrogat încă din 1866, în virtutea articolului 129 („Din ziua punerii în vigoare a Constituțiunei de față sunt abrogate toate dispozițiunile din legi, decrete, regulamentele și alte acte, contrarii cu cele așezate de ea”), tocmai pentru că era contrar articolului 36. Singurul aspect care ar fi putut fi invocat în sprijinul teoriei opuse era numirea judecătorilor de către Domn³⁵, prevăzută de lege, dar nereluată în Constituție³⁶.

În schimb, ideea împărțirii executivului în două ramuri a fost îmbrățișată și de doctrina românească³⁷. Constantin G. Dissescu, de exemplu, distingea guvernare de administrație prin faptul că prima reprezenta „acțiunea reală,

exercițiul suveranității, punerea efectivă în mișcare a marilor puteri ale Statului, direcțiunea politică în trăsăturile ei generale”, iar cea de a doua, „executarea afacerilor în detaliu, partea cu totul tehnică a lucrărilor, funcțiunea suveranității”³⁸. Foarte asemănător, Paul Negulescu vorbea, pe de o parte, de „aplicarea dispozițiunilor constituționale”, adică „raporturile puterii executive cu parlamentul precum și direcțiunea intereselor generale ale statului, atât înăuntru cât și în afără”, iar pe de alta, de „toate serviciile felurite care concură la executarea legilor de interes general și a actelor de guvernare”³⁹.

Asemenea juriștilor francezi, și cei români recunoșteau că, în practică, cele două activități erau ușor confundabile, dat fiind faptul că, la nivel central, ele erau, parțial, în sarcina aceluiași organe. Regele, consiliul de miniștri, ministerele în parte și serviciilor lor exterioare erau responsabile atât de guvernarea țării cât și de „administrația centrală”⁴⁰ – numită astfel pentru că urmarea exclusiv realizarea interesului general și avea competență pe întreg teritoriul țării, spre deosebire de „administrația locală” care acționa pe arii restrânse și promova, într-o oarecare măsură, interese locale specifice⁴¹. De aceea, o lucrare având ca obiect organizarea administrativă nu poate și nici nu trebuie să separe strict cele două laturi ale organelor centrale ale statului. Deși teoretic distincte, ele se întrepătrund adesea și înțelegerea uneia se poate dovedi dificilă, dacă nu chiar imposibilă, atâta vreme cât cealaltă este ignorată.

Note:

¹ Th. Ducrocq, *Cours de droit administratif et de législation française des finances*, septième édition, tome premier, Paris, A. Fontemoing Editeur, 1897, p. 11; H.

Berthélemy, *Traité élémentaire de droit administratif*, troisième édition entièrement refondue, Paris, Librairie nouvelle de droit et de jurisprudence, Arthur Rousseau Editeur, 1905, p. 10.

² M.P. Pradier-Fodéré, *Précis de droit administratif*, septième édition tenue au courant de la législation, Paris, Guillaumin et Cie, A. Durand et Pédone Lauriel, 1872, p. 4.

³ H. Berthélemy, *op. cit.*, p. 10.

⁴ Th. Ducrocq, *op. cit.*, p. 12; M.P. Pradier-Fodéré, *op. cit.*, p. 5.

⁵ M.P. Pradier-Fodéré, *op. cit.*, p. 9.

⁶ L.A. Macarel, *Eléments de droit politique*, Bruxelles, Librairie de jurisprudence de H. Tarlier, 1834, p. 11.

⁷ Același autor considera și că problema statului justiției în cadrul puterilor statului era decât de „interes doctrinal”, și că etichetarea ei drept putere de sine stătătoare sau drept autoritate a puterii executive nu îi afecta în nici un fel independența nici față de legislativ, nici față de executiv (H. Berthélemy, *op. cit.*, pp. 10-11).

⁸ Th. Ducrocq, *op. cit.*, p. 31.

⁹ *Ibidem*, p. 33.

¹⁰ D. Serrigny, *Traité de la compétence et de la procédure en matière contentieuse administrative*, deuxième édition, premier volume, Paris, Aug. Durand Librairie-Editeur, 1865, pp. 17-20

¹¹ M. Pradier-Fodéré, *op. cit.*, p. 8.

¹² Th. Ducrocq, *op. cit.*, p. 32.

¹³ John Locke, *Two Treaties of Government*, A New Edition, London, 1824, chapter XII, section.146, p. 217.

¹⁴ *Ibidem*, sections 147-148, pp. 217-218.

¹⁵ Jean-Jacques Chevalier, *Histoire de la pensée politique*, Paris, Editions Payot, 1993, p. 405.

¹⁶ L.A. Macarel, *Cours d'administration et de droit administrative professé a la Faculté de Droit de Paris*, deuxième édition corrigée et augmentée, première partie, tome premier, Paris, Librairie de jurisprudence de Plon Frères, 1852, p. 13; M. Pradier-Fodéré, *op. cit.*, p. 2; H. Berthélemy, *op. cit.*, p. 1.

¹⁷ L.A. Macarel, *Eléments...*, p. 11.

¹⁸ *Idem*, *Cours...*, p. 13.

¹⁹ Rousseau definea guvernul ca pe „un corp intermediar stabilit între supuși Suveran [persoană morală, abstractă și colectivă exprimând «voința generală», echivalată cu puterea legislativă, n. M.G.] pentru corespondența lor reciprocă, însărcinat cu executarea legilor” (apud J.J. Chevalier, *op. cit.*, p. 514).

²⁰ A. Esmein, *Eléments de droit constitutionnel*, Paris, Librairie de la Société du recueil général des lois et des arrêts, 1896, pp. 17-18.

²¹ Th. Ducrocq, *op. cit.*, p. 23. Ducrocq a expus, deci, o dublă teorie privind pe de o parte existența a doar două puteri constituite, iar pe de alta, împărțirea în trei ramuri a puterii executive (*Ibidem*, p. 32)

²² *Ibidem*, p. 28.

²³ *Ibidem*; L.A. Macarel, *Cours...*, p. 13.

²⁴ A. Esmein, *op. cit.*, p. 14.

²⁵ Th. Ducrocq, *op. cit.*, p. 29.

²⁶ *Ibidem*; A. Esmein, *op. cit.*, p.

²⁷ A. Giron, *Droit administratif de la Belgique*, deuxième édition, tome premier, Bruxelles, Bruylant-Christophe & Cie, Paris Librairie A. Marescq, Ainé, 1885,, pp. 55-56.

²⁸ *La Constitution belge expliquée par le Congrès national, Les Chambre et la Cour de cassation*, Gand, Chez C. Annot-Braeckman, Imprimeur, 1842, p. 11, 60.

²⁹ L.A. Macarel, *Eléments...*, p. 12; *Idem*, *Cours...*, p. 13.

³⁰ John Locke, *op. cit.*, section 160, p. 227.

³¹ Paul Negulescu, „Constituția României”, *Enciclopedia României*, vol. I, Imprimeria Națională, București, 1938, p. 184.

³² *Ibidem*.

³³ Extrasele din Constituția din 1866 sunt preluate după Alexandru Pencovici, *Desbaterile Adunării constituante din anul 1866 asupra Constituțiunei și Legei electorale din România publicate din nou în edițiune oficială*, București, Tipografia Statului, Curtea Șerban-Vodă, 1883, *passim*

³⁴ I.C. Filitti, Eug. Decusară, „Organizarea judecătorească”, în *Enciclopedia României*, *op. cit.*, p. 338.

³⁵ *Supra*, nota 11.

³⁶ Art. 99 din Constituția belgiană reglementa procedura de numire de către Rege a diferitelor categorii de judecători (*La Constitution belge...*, p. 22). Explicația lipsei unui astfel de articol din textul românesc ar putea fi dorința vădită de limitare a puterii domnești.

³⁷ Ideea este prezentată și susținută și în Manuel Guțan, *Istoria administrației publice românești*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Ed. Hamangiu, 2006, pp. 213-215.

³⁸ Constantin G. Dissescu, *Dreptul constituțional. Istoria dreptului public. Dreptul public comparat. Teoria generală a statului. Dreptul constituțional al României*, edițiunea a III-a, București, Editura Librăriei Socec & Co., 1915, p. 843.

³⁹ Paul Negulescu, *Tratat...*, p. 85.

⁴⁰ Manuel Guțan, *op. cit.*, pp. 214-215.

⁴¹ *Ibidem*, p. 208.

Criza economică în presa locală. Gazeta de Sud

Xenia NEGREA

Abstract: *In this issue we analyzed the items about economic crisis published in the newspaper „Gazeta de Sud”, during the period January 2010 - March 2010. We chose this newspaper because it is the most important in the south of Romania. We build our study also upon the Marcs Lits’ studies and Martine Maelschalck’s affirmation. Through our study we discovered a conventionalism of the local journalism for the central themes, as these are established through the central newspapers. We called this kind of attitude „a spellbound timidity”.*

Keywords: *crisis, journalism, local newspaper, economy, rhetoric, timidity.*

Preliminarii

Articolul propune o cercetare a felului în care presa locală s-a raportat la criza mondială și a felului în care a resimțit ceea ce majoritatea cercetătorilor numesc „cea mai mare criză din istoria umanității”.

Până acum, după cunoștințele noastre, s-au publicat foarte puține studii care să analizeze comportamentul mass-media în această perioadă. În România, deocamdată doar Mirela Abrudan a publicat studiul *Criza și media. Criza economică și reflectarea ei în mass media 2008-2009* (Ed. Tritonic, 2010), în care a optat pentru studiul efectelor media prin teoria framing.

După cum observa Martine Maelschalck¹ în discursul rostit la coloquiul de la Louvain-la-Neuve, 7-8 mai 2009, criza financiară „a schimbat și felul nostru de a înțelege și de a ne face meseria de jurnaliști. Căci, într-o criză ca aceasta, toate automatismele noastre, toate certitudinile au fost puse sub semnul întrebării” (tr. n., X.N.).

Din faza de pre-cercetare am descoperit o serie de asemănări sub aspect

tematic, stilistic, dar și sub aspectul tipurilor de reacții, între ceea ce s-a întâmplat (și se întâmplă) în România sub aspect mediatic și ceea ce se întâmplă în lumea occidentală. Efectele dramatizării, logica foiletonisticii (cum observa Marc Lits referitor la presa occidentală), dezvoltarea unei adevărate retorici a crizei (structurate pe ideea de puniție, de catastrofă, de regresie, alimentate cu insistente conotații morale), toate aceste trăsături și altele sunt decelabile și în retorica mediatică românească, națională și locală.

„Gazeta de Sud” și tema crizei

Am ales pentru studiul nostru cotidianul regional „Gazeta de Sud”, dat fiind că acesta are cel mai mare tiraj, dar și cel mai mare număr de accesări pe internet. În acest studiu, ne-am limitat strict la primul trimestru al anului 2010, iar dintre materialele pe tema crizei publicate în acest interval, ne-am oprit doar asupra celor referitoare la Craiova.

Ipoteza de la care am plecat a fost că tulburările financiare locale vor fi fost

reflectate cu mult mai multă atenție, atât prin condiția locală a cotidianului, cât și prin caracteristicile economice ale zonei, nu dintre cele mai fericite, potrivit studiilor de specialitate. Din cele peste 600 de articole consultate doar 233 au fost dedicate exclusiv Craiovei, din ianuarie 2010 până în septembrie 2010. Cotidianul „Gazeta de Sud” a optat, prin politica sa editorială, să acorde un spațiu destul de amplu informațiilor privitoare la economia națională, la situația de la nivelul României. De asemenea, articolele pe tema crizei în care s-au abordat probleme locale s-au dovedit intim legate de tematica națională a presei, atât în ceea ce privește unghiul de abordare, cât și stilistica. Relația dintre presa locală și cea națională va face însă obiectul unui alt studiu. Prin studiul nostru ne-am propus să relevăm felul în care un cotidian local a acoperit tema crizei.

Din ianuarie 2010 până în septembrie 2010 în „Gazeta de Sud” au fost publicate 233 de articole care au conținut cuvântul „criză” și au tratat probleme ale municipiului Craiova cel puțin în titlu. Din trimestrul asupra căruia ne-am oprit au fost selectabile aproximativ 40 de articole.

Primul material asupra căruia ne-am oprit a fost intitulat „Criză de personal la Spitalul de urgență” (autor Simona Tudor) și anunța angajarea „în plină criză economică” a 29 de asistenți medicali începând cu 1 ianuarie 2010. Acțiunea este justificată de „criza gravă de personal cu care se confruntă unitatea sanitară”.

Pe 13 ianuarie 2010 este publicat un articol care analizează manifestarea crizei în contextul cheltuielilor de întreținere. Articolul are un caracter anticipativ, atins prin procedeul citării. Pe de o parte, este adus în text directorul Regiei Autonome de Termoficare, Tatian Tudorache, care anunță: încasările au scăzut „cu 50% față

de iarna precedentă”, iar jurnalistul preconizează, fără a asuma citare indirectă: „Și că acesta este numai începutul, fiindcă facturile mai mari vin abia din această lună. Până în prezent, s-au plătit facturile pentru cele 11 zile de căldură din octombrie și pentru noiembrie, urmând ca de la jumătatea acestei luni să se factureze agentul termic furnizat în decembrie 2009”. Caracterul anticipativ este clar asumat prin inserția unui alt martor, președintele Asociației nr. 16 Rovine II, Dan Remus: „Efectele crizei se vor resimți și la plata facturilor la întreținere. Cei mai afectați sunt oamenii care au rămas fără un loc de muncă. Aceștia își asigură mai întâi traiul de zi cu zi, apoi plătesc celelalte dări. Acum se simte un mic dezechilibru, dar cu adevărat probleme cu plata facturilor la întreținere cred că vom avea pentru perioada ianuarie – martie»”.

Ediția din 11 ianuarie 2010 introduce, pentru acest an, tema crizei imobiliare, intens tratată de cotidian, după cum vom avea ocazia să arătăm. În această ediție este publicat articolul Andreei Horcone, „Criza diminuează numărul de locuințe”. Articolul este o prelucrare a unor date statistice furnizate de Direcția Regională de Statistică Dolj, prin directorul Mariana Tănase, referitoare la numărul de autorizații pentru construirea unor noi locuințe. Concluzia materialului este că, deși, numărul solicitărilor de eliberare a autorizației de construcție a scăzut, „cele mai multe autorizații au fost eliberate la nivelul județului Dolj (97, adică 28,5% din numărul total)». Prin acest articol se deschide seria de materiale dedicate pieței imobiliare pe 2010 în „Gazeta de Sud”. Astfel, în ediția imediat următoare, din 12 ianuarie 2010, Andreea Horcone reia tema, de data aceasta din perspectiva locuințelor aflate în procedură de executare silită. Intitulat „Oferta de

chilipiruri imobiliare se menține scăzută”, articolul, sprijinindu-se pe date statistice și pe mărturia unor surselor din bănci, se dovedește ușor contradictoriu. Titlul anunță o situație controlabilă („oferta se menține scăzută”), lead-ul creează o opoziție între creșterea numărului restanțelor bancare și oferta de case în executare silită constantă. Fraza de atac face trimitere la entuziasmul irațional doljenilor de a se împrumuta la bănci: „Vrăjiți de mirajul creditelor, doljenii au făcut împrumuturi fără să se gândească prea mult la viitor”. Acest orizont de așteptare este reiterat în fraza imediat următoare, anunțând schimbări ale „comportamentului financiar” al celor împrumutați. Ambiguitatea se instalează în momentul în care jurnalista citează datele statistice furnizate de Banca Națională cu privire la numărul restanțierilor. Prin urmare, putem deduce în lectură secundă că nu despre o modificare asumată a comportamentului financiar este vorba, ci de dificultăți de achitare a ratelor în contextul crizei economice. Paragraful următor mizează pe aceleași efecte ale opoziției. Delimitat prin intertitlul-citat „Nu avem o ofertă foarte bogată de imobile aflate în executare silită”, noul bloc informativ se deschide printr-o frază transformată în termen opozitiv: „Cu toate acestea, oferta de case, terenuri și alte construcții aflate în executare silită nu este cu mult mai mare decât anul trecut”.

În 14 ianuarie, apare și primul articol, „Prefectură cu buget de criză” (autor: Dragoș Gavrilă) care introduce în tematica amplă a crizei problema administrației. Mobilul articolului îl reprezintă formularea necesităților bugetare ale Prefecturii Dolj, iar jurnalistul alege să reliefeze discuțiile referitoare la nivelul salarial al angajaților din această instituție: „Cea mai mare pondere din bugetul prefecturii o reprezintă salariile

angajaților și sporurile de care pot beneficia aceștia, în cazul în care guvernul le aprobă și în acest an de criză. Funcționarii și personalul din cadrul instituției pot beneficia de spor de dispozitiv, salarii de merit, indemnizații de conducere și spor de vechime, conform legislației muncii”.

Ediția din 15 ianuarie aduce în discuție problematica șomajului. În articolul intitulat „Căpșunile dau de lucru pe timp de criză”, Andreea Horcone anunță posibilitatea angajării în străinătate, în agricultură, a celor „aproximativ 600 dintre ei urmează să rămână fără un loc de muncă și să îngroașe rândurile șomerilor, după cum reiese din datele Agenției Județene pentru Ocuparea Forței de Muncă (AJOFM) Dolj”.

Următorul articol subsumabil crizei este publicat în „Gazeta de Sud” din 25 ianuarie și tratează problematica „muncii la negru”, o problemă recurentă în paginile cotidianului studiat. Materialul semnat de aceeași Andreea Horcone și intitulat „S-a dublat numărul firmelor care folosesc munca la negru” demonstrează o relație de cauzalitate între criza economică și „numărul angajaților (sic!) tentați să ocolească prevederile legale și să angajeze persoane fără forme legale a fost mult mai mare decât cu un an înainte”.

Seria articolelor pe tema șomajului generat de criză este continuată în 28 ianuarie, printr-un amplu și eterogen feature, „Reconversia profesională, o soluție pentru șomerii” de Ana Dănescu. Articolul anunță reanimarea cursurilor de recalificare organizate de Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă (AJOFM) Dolj. Articolul înregistrează la nivel local reiterarea efectelor crizei economice la nivel mondial: pierderea locurilor de muncă, necesitatea reconversiei profesionale, schimbarea modului de viață. În sprijinul

subiectului său, jurnalista trece în revistă cifrele furnizate de statisticile naționale, situația unui segment social nevoit să-și schimbe locuința urbană în favoarea uneia mult mai economice în mediul rural, dar și situația profesorilor din perspectivă restrângerilor de posturi anunțate.

Criza personalului devine o temă concurentă pentru criza economică în paginile „Gazetei de Sud”. După ce în urmă cu câteva ediții un spațiu amplu fusese dedicat crizei de personal din sistemul de sănătate, mai exact de la Spitalul Județean de Urgență, în ediția din 29 ianuarie (articol anunțat în ediția din 28 ianuarie) se aduce în discuție sub forma unei știri despre „tăierea sporurilor” criza de personal calificat din învățământ. Jurnalista Ana Dănescu își construiește materialul pe legătura intrinsecă dintre criza economică și criza de personal din acest domeniu.

În ediția din 1 februarie este introdusă sintagma „criză financiară”. Într-un articol intitulat SIF Oltenia ar putea pierde cinci milioane de euro de la BCR, Bogdan Groșoreanu atinge tema crizei economice în sistemul bancar. Această ambiguitate, criză economică/criză financiară va continua în paginile cotidianului analizat.

Prefectura Dolj revine în atenția jurnaliștilor de la „Gazeta de Sud”. În ediția din 2 februarie este publicat un foarte virulent articol, intitulat „Munca înalță omul, dar nici statul nu trănțește pe careva” și semnat de același Dragos Gavrila. Jurnalistul a obținut și a dat publicității informații despre „Fericitul beneficiar al celui mai «gras» salariu din Prefectura Dolj” care „câștigă lunar aproximativ 6.100 de lei. În lei vechi, 61 de milioane”. Suma este inserată în contextul crizei economice și atrage atenția asupra statutului și privilegiilor funcționarului public.

Ediția următoare a publicației anunță începerea disponibilizărilor la Doljchim printr-o știre semnată de Ramona Olaru. Situația este calificată încă din fraza de atac de către jurnalistă: „Luna februarie debutează cu disponibilizări masive în industrie”. Știrea se referă la disponibilizarea a 376 de angajați ai Combinatului Chimic Doljchim, etapă care face parte, informează jurnalista, din programul de restructurare al unității aprobat de acționarul majoritar al combinatului Petrom OMV. Argumentația materialului se sprijină și pe o declarație a directorului general al Petrom, Mariana Gheorghe, de la „mijlocul lunii decembrie 2009”: „criza economică nu numai că a afectat negativ întreaga industrie de producție a îngrășămintelor, dar a făcut imposibilă identificarea unui partener”.

În 9 februarie se publică articolul „Disponibilizările masive continuă” de Andreea Horcone. Pe fondul crizei economice „rata șomajului continuă să atingă noi recorduri, numărul de locuri de muncă vacante este încă foarte mic, iar angajatorii continuă să anunțe disponibilizări pentru aproape 1.000 de persoane în următoarea lună și jumătate” și că „Rata șomajului a atins cel mai mare nivel din ultimii doi ani”. În același material sunt amintite și locurile de muncă vacante în Dolj, 566, dintre care 370 în străinătate.

Piața imobiliară revine în paginile cotidianului, în ediția din 10 februarie 2010, cu un articol intitulat conculsiv „Primăria detonează bomba imobiliară”. Sub semnătura lui Bogdan Groșoreanu, articolul anunță scoaterea la vânzare a apartamentelor sechestrate ale datornicilor. Aceasta „ar putea (s.n., X.N.) dinamita piața imobiliară înghețată la prețurile dinaintea crizei”. Frapeză tonul exaltat al relatării pe care jurnalistul îl cultivă cu obstinție prin sintagme cum

ar fi: „Piața imobiliară din Bănie stă pe un butoi cu pulbere”, „prețurile sunt înghețate, deși criza a măturat sectorul imobiliar”, „Reduta imobiliară cade în primăvară”.

O primă situație în care apar semnele utilizării abuzive a termenului „criză” o înregistrăm, pentru segmentul editorial delimitat, în ediția din 15 februarie, când jurnalista Ana Dănescu relatează despre modificările procedurilor de susținere a examenului de bacalureat, anunță felul în care se va susține acest examen în anul 2010, dar își intitulează materialul „Bacalureat de criză”. Nimic din știrea corect alcătuită nu justifică acroșarea cuvântului „criză” în titlu: sunt anunțate primele examene, sunt descrise proceduri și sunt prezentate modalitățile de plată pentru profesorii supraveghetori.

Pe 25 februarie este publicat și un prim articol (în acest an) în care este adusă în discuție Primăria Craiovei. Articolul „Dăm în gropi, dar cumpărăm terenuri” suspune atenției publice situația Primăriei de „preocupată de terenuri” în condițiile în care este și „sufocată de împrumuturi bancare, cu un buget sleit de criza financiară”. Asumată de Click News, ancheta descrie mișcările din zona terenurilor retrocedate și răscumpărate de forul local.

Concluzii. Jurnalismul local și timiditatea fascinantă

Deși jurnaliștii nu au încercat abordări mai creative ale acestei tematici, se înscriu și ei în tipul jurnalistului occidental, după analizele pe care le-a făcut Marc Lits² asupra presei occidentale. Acesta a observat acumularea efectelor de dramatizare (așa cum le-am identificat și noi în cazurile în care jurnaliștii tratau subiecte legate de forurile comunitare cele mai înalte, Prefectura și Primăria). În egală

măsură, se poate observa și o cultivare a logicii foiletonisticii (în cazul relatărilor despre șomaj sau în cazul relatărilor despre evoluția pieței imobiliare).

În ceea ce privește vocabularul, nu au apărut în segmentul delimitat termeni precum cei identificați de Marc Lits (ex.: tsunami bancar, ciclon, angoasă). De fapt, jurnaliștii de la acest cotidian nu sunt extrem de creativi. Violența crizei este redată monolexical prin determinantul „plin”: „În plină criză economică”³, „Banca a simțit din plin efectele crizei financiare”⁴ etc. În schimb, am putea include în această categorie, a vocabularului dramatizării, exaltările stilistice (spre exemplu, „Primăria detonează bomba imobiliarelor”, de Bogdan Grosereanu, ediția din 10 februarie 2010), dar și folosirea abuzivă a termenului „criză” (cazul articolelor tip feature, cum ar fi „Moda primăverii la preț redus” – Click News din 31 martie 2010 sau „Vacanțe la preț redus” de Mihaela Floroiu, ediția din 16 martie 2010). Prin titluri precum „Curtea de conturi reclamă dezmățul bugetar” (Ștefan Rădeanu, ediția din 22 martie) sau „Doljenii, datori vânduți băncilor (Click News, 18 martie) sau „Ford poate pleca în orice clipă din Craiova (Click News, 16 martie) sunt semne care pot genera forme de anxietate, chiar de panică, în sensul indentificat de același Marc Lits. Acesta a studiat vocabularul a zece cotidiane și reviste franceze apărute în luna octombrie 2008 și a reușit să reconstituie întregul registru al emoțiilor înalte: teama de anxietate, neliniștea, panica; incertitudinea, speranța; pesimismul, disperarea furia.

Desigur, în cele trei luni, cât am fixat ca limită pentru studiul de față, ar fi hazardat să spunem că recunoaștem și noi semnele acestor emoții. Putem însă afirma că este recognoscibilă „umanitatea” de care vorbea Martine Maelschalck⁵: „S-a

spus și că prea «a accentuat» panica ce domina pe piață. Dar și jurnaliștii sunt oameni (ca toată lumea). Când asistăm la un eveniment extraordinar, la sensul propriu, suntem fascinați. Oamenii din exterior ne întrebau: «Și acum ce credeți că se va întâmpla?». Și noi răspundeam: «nu știm, urmărim minut cu minut, ca la cinema». Să nu uităm că am trăit toate astea în direct”. „Umanitatea”, „emoția” sunt lesne de identificat atât în ezitățile semantice ale jurnaliștilor, în elementele lexicale pentru care au optat, dar și în timiditatea cu care această temă gravă a fost abordată. Dacă jurnaliștii de la „L’Echo” urmăreau evenimentele și relatau „în direct”, cotidianul local asupra căruia ne-am oprit pare ritmat exclusiv de agenda creată de presa centrală.

Timiditatea fascinantă, așa cum a reieșit doar la nivelul acestui trimestru, pune jurnalistul de presă locală într-o lumină aparte. Din cele arătate până aici se poate observa faptul că jurnalistul „Gazetei de Sud” a răspuns trend-ului tematic impus de presa centrală, asumând exclusiv rol informativ. După tipologia surselor se observă și un rol de căraș al informației asumat de același jurnalist. Acesta duce *ad litteram* informație dinspre instituție spre cititor. Există o singură situație în care un jurnalist abordează această tematică din perspectiva studiului de caz⁶. Cu excepția acestui material, toate celelalte se grupează într-o constelație previzibilă: tematica șomajului, piața imobiliară, situația

Note:

¹ redactor-șef la cotidianul economic „L’Echo”

² Cf. Marc Lits, „Pourquoi les medias n’ont-ils rien vu venir?”, în Vincent Dujardin, Yves de Cordt, Rafael Costa & Virginie de Moriamé (dir.), *La crise économique et financière de 2008-2009. L’entrée dans le 21e siècle? «Relations financières internationales*, no. 3, P.I.E. Peter Lang S.A., Editions scientifiques

băncilor, problematici ce sunt abordate prin lentila statisticilor și a declarațiilor instituțiilor implicate. Într-una⁷ dintre edițiile ziarului apare un articol al cărui „personaj” principal este Mugur Isărescu, venit în Craiova pentru o întâlnire cu mediul local de afaceri, iar câteva zile mai târziu este publicat un mic interviu⁸ acordat în exclusivitate de Adrian Vasilescu, interviu construit în jurul aceluiași mesaj pozitiv. Acestea, însă, nu fac decât să reproducă ceea ce aceștia transmisese prin mass media. Un grad mai ridicat de originalitate nu este identificat nici la nivelul articolelor sezoniere. Autorii acestor tipuri de articole refuză să adapteze informația globală la specificul locului și oferă descrieri ale situațiilor de criză din lumea divertismentului.

La nivel internațional, criza economică pare să fi luat prin surprindere lumea jurnalistică. Creșterea bruscă a interesului cititorului pentru presa economică i-a determinat pe mulți dintre jurnaliști să-și regândească agenda, dar nu și structurile retorice. În cazul studiat de noi, este de apreciat faptul că nu este evidentă o cultivare a retoricii panice, dar, în egală măsură, este de semnalat faptul că jurnalismul local nu și-a descoperit încă propria agendă (și propria identitate) pentru a veni în întâmpinarea așteptărilor cititorilor săi.

internationales, Bruxelles 2010, pp. 81-85, trad. n., X. N.

³ „Criză de personal la Spitalul de Urgență”, de Simona Tudor, ediția din 6 ianuarie 2010⁴ „SIF Oltenia ar putea pierde cinci milioane de euro de la BCR”, de Bogdan Grosereanu, 1 februarie 2010

⁵ discurs rostit la colochiul pe tema crizei economice și financiare, de la Louvain-la-

Neuve, 7-8 mai 2009, publicat ca „Avant-propos” în Vincent Dujardin, Yves de Cordt, Rafael Costa & Virginie de Moriamé (dir.), *La crise économique et financière de 2008-2009. L'entrée dans le 21e siècle ? «Relations financières internationales*, no. 3, P.I.E. Peter Lang S.A., Editions scientifiques internationales, Bruxelles 2010, p. 17, trad. n., X. N.

⁶ „Familia Helin își deschide discotecă”, de Ramona Olaru, ediția din 19 martie.

⁷ „Mugur Isărescu a dat semnale pozitive economiei Doljului”, de Ramona Olaru, 26 februarie 2010

⁸ Adrian Vasilescu: „Abia așteptăm ca Ford să înceapă producția”, 1 martie 2010.

**Testul Link-Wallace pentru compararea a k medii.
Program aplicativ**

Mihai-Radu COSTESCU

Abstract: *Within the statistic poll, in case the statistic population is made of complex units, the sample is formed by extracting such units. The indicators of the poll are determined by synthesizing the indicators of each unit. One raises the question whether the indicators of these units are compatible, that is whether all the complex units are characteristic to the base population or not. The Link-Wallace test verifies the hypothesis of the equality of several averages from several samples of equal volumes.*

Keywords: *Link-Wallace, medii, procedure.*

După cum se știe, sondajul statistic constituie o cercetare parțială ale cărei rezultate se generalizează, se extind, prin procedee probabilistice, asupra bazelor de selecție din care au fost extrase unitățile studiate.

În anumite situații, populația statistică din lotul de bază este alcătuită nu din unități simple, ci din unități complexe. În acest caz eșantionul se formează prin extragerea de unități complexe (serii), iar indicatorii sondajului vor fi determinați prin sintetizarea indicatorilor fiecărei serii. Se pune astfel problema dacă indicatorii seriilor sunt compatibili sau nu, cu alte cuvinte, dacă toate aceste serii sunt sau nu caracteristice pentru populația din care au fost extrase. Pentru verificarea acestei ipoteze există mai multe teste statistice.

Testul Link-Wallace, prezentat în continuare, este utilizat pentru verificare ipotezei egalității mai multor medii obținute din k eșantioane de volume egale n .

Se testează deci ipoteza:

$$H_0 : m_1 = m_2 = \dots = m_k$$

cu alternativa

$$H_1 : \text{cel puțin două medii diferite.}$$

Aplicarea testului presupune parcurgere următorilor pași:

- a) se determină amplitudinea absolută a fiecărui eșantion în parte:

$$A_i = x_{\max}^i - x_{\min}^i ;$$

- b) se calculează suma celor k amplitudini:

$$A = \sum_{i=1}^k A_i ;$$

- c) se determină media fiecărui eșantion:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{j=1}^n x_j}{n} ;$$

- d) se determină amplitudinea mediilor:

$$A_{med} = \bar{x}_{\max} - \bar{x}_{\min} ;$$

- e) se calculează statistica:

$$L = \frac{n \cdot A_{med}}{A} .$$

Se compară valoarea L astfel calculată cu valoarea tabelară

$L_{n;k}$ corespunzătoare volumului eşantioanelor n și numărului k al gradelor de libertate (vezi tabelul de mai jos). În cazul în care valoarea L obținută este mai

mică decât cea tabelară, se acceptă ipoteza egalității celor k medii, respingându-se această ipoteză în caz contrar.

Valorile critice pentru testul Link-Wallace ($\alpha = 0,05$)

n/k	2	3	4	5	6	7	8
5-9	1,50	1,18	0,96	0,81	0,70	0,61	0,55
10	1,52	1,20	0,98	0,83	0,72	0,63	0,57
15	1,62	1,28	1,05	0,89	0,77	0,68	0,61
20	1,72	1,36	1,12	0,95	0,82	0,73	0,65
30	1,92	1,52	1,24	1,05	0,91	0,81	0,73
40	2,08	1,66	1,35	1,14	0,99	0,88	0,79
50	2,23	1,77	1,45	1,22	1,06	0,94	0,85
100	2,81	2,23	1,83	1,55	1,34	1,19	1,07

Pentru utilizarea acestui test s-a realizat o procedură Turbo Pascal, prezentată în continuare. Restricțiile impuse pentru aplicarea procedurii privesc numărul de sondaje (serii), maxim 8 și volumele seriilor (egale), maxim 100. În final, procedura decide dacă mediile pot fi considerate egale, sau nu.

procedure Link_Wallace;

{Procedura realizeaza verificarea egalitatii mediilor unui numar de maxim 8 sondaje, fiecare de volum maxim 100}

type matr=array[1..8,1..100] of real;

vect=array[1..8] of real;

var n,k,i,j:integer;

x:matr;

ampl,xmed:vect;

sampl,amplmed,l_teoretic,medmin,medma
x,l_calculat:real;

procedure citire(i,n:integer;var x:matr);

var j:integer;

begin {procedure citire}

for j:=1 to n do

begin

write('x('j,')=');

readln(x[i,j]);
end;
end; {procedure citire}

function

amplitudine(i,n:integer;x:matr):real;

var xmax,xmin:real;

j:integer;

begin {function amplitudine}

xmax:=x[i,1];

xmin:=x[i,1];

for j:=2 to n do

begin

if x[i,j]>xmax then xmax:=x[i,j]

else

if x[i,j]<xmin then xmin:=x[i,j];

end;

amplitudine:=xmax-xmin;

end; {function amplitudine}

function

media(i,n:integer;x:matr):real;

var s:real;

j:integer;

begin; {function media}

s:=0;

for j:=1 to n do

s:=s+x[i,j];

media:=s/n;

end; {function media}

```

begin {procedure Link_Wallace}
  write('Introduceti numarul sondajelor
k=');
  readln(k);
  write('Introduceti volumul egal al
sondajelor n=');
  readln(n);
  writeln('Introduceti valoarea tabelara
corespunzatoare volumului');
  write(n,' al sondajelor si numarului ',k,'
de sonde L=');
  readln(l_teoretic);
  for i:=1 to k do
    begin
      writeln(' Sondajul ',i);
      citire(i,n,x);
    end;
  sampl:=0;
  for i:=1 to k do
    begin
      ampl[i]:=amplitudine(i,n,x);
      sampl:=sampl+ampl[i];
      xmed[i]:=media(i,n,x);
    end;
  medmin:=xmed[1];
  medmax:=xmed[1];
  for i:=2 to k do
    begin
      if medmin>xmed[i] then
medmin:=xmed[i];
      if medmax<xmed[i] then
medmax:=xmed[i];

```

```

end;
  amplmed:=medmax-medmin;
  l_calculat:=n*amplmed/sampl;
  if l_calculat<l_teoretic
  then
    begin
      writeln;
      writeln('Deoarece L calculat =
',l_calculat:5:2,' < ',l_teoretic:5:2,' = L
teoretic');
      writeln('cele ',k,' medii sunt
aproximativ egale')
    end
  else
    begin
      writeln;
      writeln('Deoarece L calculat =
',l_calculat:5:2,' > ',l_teoretic:5:2,' = L
teoretic');
      writeln('egalitate celor ',k,' medii
este respinsa');
    end;
end;{procedure Link_Wallace}

```

Bibliografie:

1. Costescu, Mihai-Radu, *Metode statistice aplicate în științele sociale*, Casa de Presă și Editură Libertatea, Panciova, 2007
2. Costescu, Mihai-Radu, Costel, Ionașcu, *Prelucrarea electronică a informației*, Editura Universitaria, Craiova, 2001.